

R. Simon
①

דברים יא ראה קמד

דיו בָּרְכוּ וְיִשְׂאוּ: כו ית בָּרְכוּ דו וְקַלְלָה: כו אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ

אונקלוס

רש"י

(כו) את הברכה. על מנחם אשר תשמעו: (ג) ר"ל זה יהיה פי הכתוב, שמינת אשר יהיה במקום לקמ בהיר

אור החיים

ואמר לכם אנכי הוא נותן לפניכם וגו', ואומרו ראה לשון יחיד כי בערך דבר זה כולן יהיו שוים כאחד לדעת כי ה' הוא הנותן לפניכם ברכה וגו'. **נותן** לפניכם היום וגו'. פירוש לפי שהיום עמדו על דעתם כאומרים ז"ל (ע"ז ה"ג) אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. עוד יתבאר בהעיר עוד אמרו ברכה וקללה שלא היה צריך לומר אלא את הברכה וגו' והקללה וגו' שאמר אח"כ, אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ספרי) אמר להם משה אחס רואים הרשעים מללוחים ב' וגו' ימים וסופם לידמות ע"כ, והוא אומרו היום ברכה וקללה פירוש ברכה שהיא גם כן קללה, והוא שלוח הרשעים בעולם הזה שאינה אלא בזמן מועט בעולם הזה יקרא יום אחד על דרך אומרו (לעיל ז' י"א) היום לעשותם (עירובין כ"ג), והוא מה שדקדק לומר היום סמוך לזכרון ברכה" לומר שאינה ברכה אלא היום ולא למחר ואדרבה קללה היא, נמצאת טובת עולם הזה מועטת וגוררת קללה" עוד יתבאר על פי מאמרים ז"ל (ספרי) שאמרו משל לאחד שהיה יושב צפרשת דרכים והיו לפניו ב' שנילין אחד תחילתו מישור וסופו קוים ואחד תחילתו קוים וסופו מישור והיה מודיע עוצרים וצבים ואמר להו אחס רואים שביל זה שתחילתו מישור צב' וגו' פסיעות וכו' וסופו וכו' ע"כ, והוא אומרו נותן לפניכם וגו' פירוש ב' מיני טובות וכל אחת יש ברכה וקללה" כי דרך

אור בהיר

(ט) הלא כבר י"ח שנה שנתן לפניכם המורה. (י) ולמה להקדמה הזאת. (יא) ולא אמר ראה היום אנכי וגו'. (יב) שע"י טובת עולם הזה נמנעו מעוונות עולם הבא, וזו קללתו. (יג) ולזה צריך להקדמה זו, לומר שב' הדרכים אשר אפרט בכל א' אנכי נותן ברכה וקללה. (יד) לזה אמר הברכה ביה"א הידועה, וכן הקללה. (טו) סוף פרשת עקב. (טז) פי' הגם שכמה פעמים הוסיף להם נמיית הארץ אבל לא בלשון זה של מקום שחדרכו בו לכם יהיה לומר הן מארץ ו' עממין ומילוק יש בין ב' הנמינות שנתינת ארץ ו' אומות נתינת כולה לברכה ולא לקללה שאם יגרסו החטא יצא עליהם קללות אבל לא יומר מאשר חטאו לומר נתינת הארץ לא יגרסו להוסיף בקללות, משא"כ נתינת או ברכה היא רק אם תשמעו וגו' ואם לאו הנתינה עממה להסבה להם לקללה. (יז) כמו שהיה בימי דוד ושלמה. (יח) שזו תחלה ומועט גדול כידוע, משא"כ כשהם צדיקים כל טובות עוה"ו רק פירות והקרן קיימת

אונקלוס

דברים יא ראה קמד

כי ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה

לקמ בהיר

(כ) לקמן בפסוק כ"ט אמר הכתוב ונתתה את הברכה ביה"א הידועה על הר גריזים וגו', א"כ כוונתו על ברכה וקללה המזכרים כאן, אבל מה הם ברכה וקללה לא נזכר כאן בכל הפרשה, אלא הלא המה אחד עשר ארורים ואחד עשר ברוכים שנפרשת מזה שזה להכריז אחר שיעצרו את הירדן, ומה שאמר נותן לפניכם היום פירושו אני מסדר אותם לפניכם (רא"ם):

אור החיים

7 כו. ראה אנכי נותן וגו'. צריך לדעת למה אמר לשון ראייה על הדברים" עוד אמרו ראה למה אמר לשון יחיד" כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה, ונראה שהכוונה היא כי לפי שבה להבחירם בעולם העליון ולהמעיט כל טובות עולם הזה, וכדי שיחמתו אללם הדברים" צריך שהמוכיח יהיה בו שני ענינים, א' שיכיר הכרה חושיית בעוב העליון, ובב' שהשיג השגת טוב עולם הזה וקניינו, כי אם המוכיח יהיה מושלל מקניני עולם הזה לא יאמנו דבריו למשיגו טובת עולם הזה כי יאמרו אין אומרים לנו שלא ראה יצא ויגיד שאם היה טועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה. וקניניו ותענוגיו לא היה ממאיתו ונותר בזולתו וזה לא יעו. אזנס לקבל דבריו, גם הבא להפליג בעוב עולם הבא לא ידקו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עממו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע, ולזה אמר מושיע רב האיש משה ראה אנכי פירוש אני תראו ותדקו ותשכילו להדיק הדברים" כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה כי היה גדול מאוד וגבור ומלך ועשיר גדול כאומרים ז"ל (שבת ז"ב), ויפה דודי אף נעים גם בעוב העליון הכיר כי עלה שמים וטעם טעם עליון, ואחר שהשיג

אור בהיר

(א) ולא לשון שמיעה. (ב) ולא אמר אני. (ג) ולא אמר ראו. (ד) שכל טובות עוה"ו כאין ואפס נגד טובות עוה"ב. (ה) ולפי זה נכון הוא לומר אנכי כי תיבת אני אינו אלא כמו תני תיבה שמקושר עם תיבה שלא תהיה משא"כ אנכי, וגם תיבת אנכי יומר מורגש ומודגש. (ו) פירוש לא יסתכל אדם במדריגה מעממו ויהיה מסתפק בעבודת עולמו, כאומרו הלא אני כבר מלא ידי להיות יומר מאנשים אלו, אלא תמיד יסתכל בלמעלה ממנו ויתאזהר ליתן למעלה במדריגת הגדולים. (ז) פי' כאשר שומרת לומר "אנכי" שמדבר לשמחו עולמו, וא"ל לאומרו בלשון רבים, וגם שייך לשון יחיד שכל נשמות צדיקים שורש אחד, לזה אמר ג"כ ראה, וכאלו אמר ראה משה. (ח) בעשרת הדברות.

כאן אנו רואים את המעשה

ה' אלהינו ללכת בתורתיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים (דני ט"א) הרי שהנביאים וכתובים, תורה הם. לכך נאמר, האזינה עמי תורת. דבר אחר, האזינה עמי תורת. זה שאמר הכתוב, לב חכם ישכיל פיהו ועל-שפתיו יגוי (משעי טו כג). כשישראל חוטאין, נמנעין מכל טוב. וכשזוכין מן טוב, מוסיפין תורה. וכן את מוצא, כשעשו אותו מעשה, נמנעו מכל אותה טובה, שנאמר, ויהי כאשר קרב אל הפתחה וירא את העגל וגוי (שם לביט). וכשבקש משה רחמים עליהם, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, משה, לא בראתי את העולם אלא בשביל תורה, שנאמר, נאשם דברי בפיך ובצל ידי פסיתיה וגוי (ישעי נא טו). והם המירו כבודי בתבנית שור, ואתה שבירת את הלוחות, והיאך העולם עומד בלא תורה. אמר לו, ומה אעשה. אמר לו, פסל-לך שני-לוחות אבנים כראשונים. לכך נאמר, לב חכם ישכיל פיהו. לפיכך כשעמד אסף, הזכיר למעלה נחית כצאן עמקה וגוי. מה פתיב אחריו. משכיל לאסף, האזינה עמי תורת. **ב** ראה אנכי וגוי. זה שאמר הכתוב, ויגל אונם למוסר וגוי, אם-ישמעו ויעבדו, יכלו ימיהם בטוב וישניהם בנעימים, ואם-לא ישמעו, בשלח יעברו (איוב ד' יב). ויגל אונם למוסר. אין הקדוש-ברוך-הוא מביא צרה לאדם עד שהוא גולה לאונו ומתרה בו, כדי שיחזור בו. אם חזר בו, הרי יפה. ואם לאו, מביא עקיו רעות. ויגל אונם למוסר. ממי אתה למד. מפרעה מלך מצרים, כשהיה מבקש להביא עליו מכה, היה שולח ומתרה בו ביד משה עבדו, שנאמר, הנני מביא מחר ארבה בגבלך (שמות יד). וכן הנהני נגף את-כל-גבולך בצפרדעים (שם ז כו). מתרה בו למוסר, למוסרה של תורה. ניאמר כי-ישבו מן מן (איוב ד' י). מעול בני אדם ומלעול לנקדוש-ברוך-הוא. יכלו ימיהם בטוב, בטוב הם משלימין שנותיהם. **ג** דבר אחר, ראה אנכי וגוי. זה שאמר הכתוב, מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איכה ג' ח). אמר רבי אבין, בשעה שעמדו ישראל לפני ה' סיני, נתן להם הקדוש-ברוך-הוא את התורה, באותה שעה כל מי שחטא, הקדוש-ברוך-הוא פורע ממנו. לשעבר כל מי שחטא, היה הדור משעם חטאו. לדור המבול, אמרו רבותינו, הרבה כשרים היו בהן

ו יוסף לקח. 2 כ"א מוסיפין טובה. 3 לנטוע שמים וליטור ארץ עץ יוסף ב ביד משה. 5 ט"ו בתכ. 6 בספוק: הגה אנכי. ונאמר כי ישובו. כיון למדון תורה ומשכחין: א כשעשו אותו מעשה. ט"ו מפסח כענלו: ב ויאמר כי ישובו מאון. כול סוף ספוק של ויגל אונם למוסר: ג לפני ה' סיני ונתן להם הקב"ה את התורה מאותה שעה. כ"ל: לדור המבול אמרו רבותינו, ט"ו על דרך המבול אמרו כנחשתי, או ל"ל דרך המבול: בגון זה, כ"ל

2

כגון נתן ונמחו עם הדור. בדור הפלגה היו חוטאין, אפלו התינוקות משפלים. כשעמדו ישראל בסיני נתן להם הקדוש-ברוך-הוא את המצוות, אמר, לשעבר היו הדורות לוקין על עון של אחד מהן. מפאן ואילך, אין הדור לוקה על אחד. הוי, מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. ואמר רבי אבין, המקרא הזה מתמיה מפי עליון לא תצא, לא רעות לצדיקים, ולא טובות לרשעים. אף משה סדר לפניהם שתי דרכים, הטובה והרעה, דרך חיים ודרך מות. ברכה וקללה, שלא יהיו הרשעים אומרים, ברא את העולם סתם, ולא פרש לנו איזה דרך טובה, ואיזה דרך רעה שנפרוש ממנה ונבוא לטובה. לכך אמר להם משה, ונהבך ברכה אשר תשמעו, והקללה אם-לא תשמעו. משל לזון שהיה יושב על הדרך, והיו לפניו שתי דרכים, אחת תחלתה קוצים וסופה מישור, ואחת תחלתה מישור וסופה קוצים, והיה יושב בראש שתיהן ומזהיר העוברים, ואומר להם, אף-על-פי שאתם רואים תחלתה של זו קוצים, לכו בה, שסופה מישור. וכל מי שהיה חכם שומע לו והיה מהלך בה ומתנגע קמצא. הלך בשלום ובה בשלום. אבל אומן שלא היה שומעין לו, היה הולכים ונכשלין בסוף. כך היה משה, פרש לפני ישראל ואמר להם, הרי דרך החיים ודרך המות, ברכה וקללה, ובחרת בתיים למען תחיה אתה וזרעך. **ד** דבר אחר, ראה אנכי, אנכי שבסרתי בטובה, ראה היאך אנכי משנה מכל העולם. שלא יאמרו הבירות, כשבא משה לקרננו, מעט ברכנו. וכשבא לקרננו, הרבה קלנו. כיצד. הקללות שבחרת פהגים, שלשים פסוקים חסר אחד, והברכות אחד עשר. אמר רבי שמואל, מי שמביט בהן, מוצא הברכות יתרות על הקללות. כיצד. בברכות פתח בארץ, אם בהקמי תלכו, וסיים בתי"ו, ואילך אתקם קוממיות, שהברכות באות עליהם מאלף וצד תי"ו. והקללות פתח בנא"ו, ואם-לא תשמעו, וסיים בה"א, ביד-משה. בין נא"ו וה"א, אין פלוג. אמר רבי לוי, משל למלך שהיה לו בן, הכניס אותו לפלטרין שלו והראה לו תמחוי מלא כל טוב, והראה לו פלטרין חרבות. אמר הבן לאביו, הפמחוי הזה למי. אמר,

ו כ"א: הפלגה. 2 בספוק: את הברכה. עץ יוסף כמו נח: ויא"ר אבין המקרא הזה מתמיה, כ"ל של' אבין מקיים ומסכס למולח ואמח שם סי' הקב"ה כשעמדו אל"כ הכתוב מתמיה סכל שיהיה שירי לומר זה שמטי טעון לא תל' וגי' דל"כ מפי מי יאל ומי הוא הנוצר לאל ט"כ שכן סי' מפי טעון לא תל' הכעות ללויקים טור ולא הכעות לכשטיס, לא כמו שכוס מקודס שהיה סכל ט"ס כדור ואם לא היה כדור חייב היה טוב גם לכשטיס. וכן לכוסן אם היה כדור כדור מייב היה כע גם ללויקים, אמנם אחרי נחיתם הסוכה שנזק החיים עם הסוכה וכמותם עם הכע לא יוצאח טובה לנפשה כעס וכי'

וגו' הראשי תיבות של תשמעו אל מצות הוא אמת, שעל ידי שתפרידו הקליפה מהקדושה - תזכו לעבוד ה' באמת ולהשיג נקודה האמיתית, והבן.

וְנִתְּתָה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עִיבָל. [נהדקדוק מכואר לעיל]. גם יש לרדקק, וכי הלויים שהיו מברכים כל ישראל היו עומדים על הר גריזים, הא היו עומדים למטה כמאמרם ז"ל במסכת סוטה (ג.) 'ששה שבטים עלו לראש הר גריזים כו' ^{מקל} והלויים הפכו פניהם כנגד הר גריזים כו', עיין ברש"י ז"ל שמתרין זה, ופירש 'כלפי הר גריזים', עיין שם.

המשכה ברכות על ישראל

ונראה לי לפרש בדרך רמז, כי הצדיק שיש כח בידו למשוך ברכות - אזי צריך למשוך ברכות ממקור הברכות, דהיינו לילך ולדבק את עצמו דרך כל העולמות העליונים, עד האינסוף ברוך הוא, ומשם ימשוך רחמים גדולים וחסדים מגולים דרך כל עשר ספירות ודרך כל העולמות, עד שימשוך למטה לזה האיש שרוצה למשוך עליו הברכות. וכן כשרואה חלילה שמתגברים הדינים חלילה - אזי צריך שידע לייחד יחוד קדושה ברכה, ולהמתיק הדינים בשרשם, ויכול למשוך הדינים על שונאי ישראל.

המשכה קלות על הדינים

וזה ונתת את הברכה על הר גריזים פירוש, גריזים גימטריא כמנין עשר הויות שהם גימטריא ר"ס כמספר גריזים, דהיינו שהברכות ימשוך דרך העשר הויות שהם

לצדיקים וכו' ^{מקל}; אין הפירוש כפי המובן לכאורה, שהוא ח"ו להגדיל חימה ונקמה על הרשעים שמאבדין דבר גדול כזה - רק הפירוש הוא להיפוך, שהעולם נברא ביו"ד מאמרות, וכל מאמר הוא 'צימצום' כידוע, ואמרו שהלא במאמר אחד שהוא צימצום אחד היה יכול להבראות ולמה נתרבו הצימצומים כל כך, אלא כדי להפרע מן הרשעים וכו' פירוש, שיהיה די לנקות מהם על ידי 'פרעון', שבאם לא היו הצימצומים מרובים - לא היתה השגת יתברך נעלמת הרבה, ולא היה שום תירוץ לרשעים, ולא היתה תקומה להם כלל; על כן נברא בצימצומים רבים - שיהיה להם תקומה אחר העונש, וגם ליתן שכר טוב לצדיקים שעל ידי זה שזכרם מרובה מאד, שהסירו מסכים רבים וזיכרו עצמן כל כך, ובאם לא היה הצימצומים רבים - לא היה העבדות גדול כל כך. והנה איתא בכתבי האר"י ז"ל על פסוק (בראשית 6 ב) וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֵף עַל הַיַּבֵּשֶׁת, שרומז שנפלו רפ"ח ניצוצים בעת הבריאה, וכל הבא לעבוד השם צריך להעלות אותן הניצוצות על ידי התקדשו והזדככותו, ולהפריד הקליפה מהקדושה; ועל ידי זה שמפריד אחיות החיצוניים - הוא משיג נקודה האמיתית, ועובד את השם באמת לאמתו.

וזהו רומז באמרו ראה אנכי גותן לפניכם היום ברכה, הראשי תיבות גימטריא רפ"ח, שעל ידי זה תקבלו ברכה - על ידי שתזדככו עצמכם ותעלו הרפ"ח ניצוצין. ולכן אמר את הברכה אשר תשמעו אל מצות

(מסדיון ט.) כל מי שאומר חוץ מגזירה שוה אחד חוץ מדיקדוק אחד, עיין שם ^{מקל}.

עוד בפסוק הנ"ל ראה אנכי גותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' וגו'. יש לרדקק למה אמר לשון אנכי ולא אמר אני נותן או הנני נותן. ויראה לומר על דרך פשוט על פי מה ששמעתי מהמוגיד הקדוש מו"ה יחיאל מיכל זצוק"ל מזלאטשוב על פסוק אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו' שביאורו שמי שמחשב את עצמו ליש ומתפאר בלבבו לאמר שהגיע לאיזה מעלה בלימוד או כמעשים טובים, על ידי זה הוא עושה מסך המבדיל בינו לבין השם יתברך לבל יוכל להשיג מנועם אלקותו יתברך שמו וזהו אנכי שמה שהאדם מחזיק עצמו ליש באיזה דבר זה הוא עומד בין ה' וביניכם. אמנם לא כל העיתים שוות כי כשהאדם עומד לשפוף שיחו לפני ה' אז אם יעלה על לבבו לאמר מי אנכי לגשת לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ויתבייש להחפלה בהתלהבות ולדבק עצמו בה' לא יוכל להתקרב עצמו לעבודת השם וימנע עצמו מעבודת התפילה, על כן בגשתו להחפלה צריך לאמץ את לבבו והחלש יאמר גבור אני לבוא בהיכל המלך. וזהו אמרו ראה אנכי פירוש שמה שהאדם מחזיק עצמו ליש דבר זה נותן לפניכם ברכה וקללה, שבאם צריך להחזיק עצמו לברך למלך מלכי המלכים הקב"ה ועל ידי זה מוכרח להתחזק להיות לאיש שלא

יתבייש להדבק בו יתברך או יבורך בברכה, אכן באם הוא מתנשא את עצמו שלא לצורך כלל תהיה לו לקללה וזה שאמר אחר כך את הברכה אשר תשמעו וגו'.

עוד יש לרמוז בזה, כי הנה כבר אמרנו כמה פעמים שהשם יתברך ברא עולמו להטיב לברואיו, ולכן ברא העולם בצימצומים רבים - כדי שיהיה הבחירה והרצון לנטות ימין ושמאל, לבחור בטוב או בקפכו, בכדי שיגדל שְׂכַר המיימינים ובוחרים בטוב, ומקדשין ומטהרין עצמן. וזה ענין עולמות הנפילים שהוריד השם יתברך בשכירת הכלים כידוע, בכדי שהצדיקים יחזרו ויַעֲלוּם לשרשם על ידי גודל הזדככותם, ויקבלו שכר על זה. וגם הרבוי הצימצומים הוא לטובת הרשעים גם כן, שיהיה להם תקומה; כי באם היה הבהירות מאלהותו מאיר לעולם יותר - לא היה להם פתחון פה לרשעים המְטִים מִדְּרָךְ הַטּוֹב, ולא היתה להם תקומה כלל. אמנם מעתה שנברא העולם בצימצומים רבים, ונקודת האמת היא מוסתרת הרבה, ובכל עסק מעסקי האדם יש למצוא ענין שיסבור שהוא לשם שמים - בכדי שיהיה תירוץ לרשעים שטעו מחמת רבוי הַמְטִים בכל דבר ודבר.

העליה הניצוצות

וזהו מאמר חכמינו ז"ל (אבות פ"ה מ"ב) בעשרה מאמרות נברא העולם וכו', והלא במאמר אחד יוכל להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב

תקצב. כי דבר ה' בזה - זה האומר אין תורה מן השמים. ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים, חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו - זהו כי דבר ה' בזה. ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים,

חוץ מדיקדוק זה, מקל וחומר זה, מגזירה שוה זו - זה הוא כי דבר ה' בזה. תקצב. שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. תקצב. ראה במאמר הקודם.

את־הברית הזאת כִּי אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ
 אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם פְּלָנוּ חַיִּים: ד פָּנִים |
 בְּפָנִים דְּבַר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהַר מֹתָן:
 הָאִישׁ: אֵלֶּה אֲנֹכִי עֹלָם בֵּין יְהוָה וּבֵינֵיכֶם
 בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר
 יְהוָה כִּי יֵרְאֹתֶם מִפְּנֵי הָאִישׁ וְלֹא
 עֲלִיתֶם בְּהַר לְאֹמְרֵי: ס בַּצְּבוּר קֹרֵן בַּטַּעַם

אלתן עמנא אנתנא אליו הכא
 יומא דין בלנא קמיו: ד ממלך
 עם ממלך מליל יי עמכון במורא
 מנו אשתא: ה אגא הוית קאם
 בין מימרא דיי וביניכון בעדנא
 דהיא קתואה קכון ית פתנמא
 דיו ארי דתלתון מקדם אשתא
 ולא סלקתון במורא קמימרי:

הפסגה: פ רביע ה א ויקרא משה אל
 כל־ישראל ויאמר אֱלֹהִים שִׁמְעוּ
 יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם
 וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם:
 ב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית
 בְּחָרְבֵי: ג לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה

לקט בהיר

רש"י

רש"י

לקט בהיר

דיבר משה לאותן מועטין שהיו במעמד הנבחר
 (ר"ב): (ב) סקרוז הוא הקומר המביא את המסמר
 ליד גמר, והמוכר והלוקח אינם יודעים זה את זה, וסרסור
 זה רוצה להוציא מן המוכר יותר ממה שהלוקח מוצע, או
 להפך להוציא מן הלוקח דמים יותר ממה שהסוחר עשה
 כדי להרבות שכר טרחו, לזה אל תאמרו שאני משה סרסור

אתנו וגו': (ד) פנים בפנים. אמר רבי צרכיך כך
 אמר משה אל תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר
 כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח. הרי
 הלוקח* עלמנו מדבר עמכם (פס"ר כ"א): (ה) לאמר.
 מוכר על דבר ה' עמכם צהר מתוך האש לאמר
 שני נוסחאות * המוכר.

א ברית זה היינו מה שקבלנו התורה במעמד הנבחר דכמי
 כרת עמנו ברית "בחרב", א"כ אין פירוש אבותינו אברהם
 יצחק ויעקב, אלא פירוש דור המדבר יולאי מזרים (ובדפוס הראשון הגירסא אבותיכם) א"כ היאך אמר הכתוב שלא אתם
 כרת הלא הם הם שעמדו שם, אלא ודאי פ"י הכתוב הוא, לפי שאמר ה' אלהינו כרת "עמנו" ברית יעשו ויאמרו שלא כן
 הוא שהכרה מהם נולדו אחרי כן ורובם היו קטנים בקבלת התורה, לזה אמר לא את אבותינו והוסף רבינו מיצת בלבד
 הנשאר בכח (ודוגמנו לא יקרא שמך עוד יעקב שפירשו לבד יעקב) כי נתינת התורה נתינת היא לדור דור, וכן אמר
 הכתוב צפ' ננבים (כ"ט י"ג) ולא אתכם לבדכם וגו' ואת אשר איננו פה (חזק), ובפסוק הסמוך שאמר פנים בפנים וגו'

אור החיים

אור החיים

ללמדנו בחיבת כלנו חיים אין צד חידוש, ואולי יש
 לומר שנתכוון לומר שכלם נשאלו חיים הגם שדבר
 ה' עמכם פנים בפנים וכו' מתוך האש ולא מה
 אחד מהם, וכוא מה שאמרו לבסוף מי כל צהר
 אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש
 כמונו ויחי, וכפי זה מאמר כלנו חיים נמשך עם מה
 שלאחריו (י"ג) ולא עם מה שלפניו:
 ה. אנכי וגו' (י"ג) פירוש חלק דיבר ה' עמכם
 פנים בפנים וחלק שהוא לבד מעשרת
 הדברים דברתי אני בשליחות, ועם שלא דיבר ה'
 עמכם הכל פנים בפנים כי יראתם וגו' (י"ג):
 ולא עליהם צהר לאמר (י"ג) פירוש ואמר לכם ה'
 עלות צהר בשביל לאמר אנכי ה' וגו' (י"ג):

שפירשתי בפסוק ה' אלהינו וגו' שחזר לברית שלא
 ישרה שכינתו על האומות יחזאר על זה הדרך לא
 את אבותינו כרת הברית כל עיקר שלא מלינו
 שנשבע להאבות שלא ישרה שכינתו על אומה
 אחרת, וכפי זה לא הספיק במאמר כרת עמנו
 שיכול להתפרש גם עמכם ואינו לשלול האבות, לזה
 חזר לומר לא את אבותינו, והכוונה צוה שזכו
 ישראל דברים שלא הוצעו צהם האבות:
 בלגו חיים. קשה והלא כל אותן שכרת ה' עמכם
 הברית אינם חיים שמתו במדבר, גם לא כל
 אותן שעמם הוה מדבר היו אז (י"ג) שהיו נולדו כמה
 וכמה צ"ח שנה שנחשבו במדבר, ויש ליישב
 שאמר על החלק (י"ג) אלא שהדבר דחוק, עוד מה צא

מעט שיאלו ישראל ממזרים אימות מות נפלו עליו
 מהם והיה מוכה ועומד על דרך אומרם ז"ל (צ"ר
 פ') שמסורת צידם וכו', ולזה סמך מאמר צלחתם
 למאמר הכבחה (י"ג) ואחר כך אמר ויירשו את ארצו
 להעריך כדברינו:
 ה. א. ויקרא משה (י"ג) אולי לפי שירשו כל
 הארצות. ההס"פ. היו ישראל
 מפוזרים בכל המקומות ההם לזה הולך לקרות
 לכולן, או אפשר שעד עתה היה מדבר עם האנשים
 וכשרצה לומר עשרת הדברות קרא גם לנשים והטף
 כמעמד הר סיני כאומרו כל ישראל (י"ג):
 ב. ד' אלהינו כרת וגו'. הנה לא ציאר משה מה
 ברית היא זה אם ברית שכרתו ישראל
 לקיים תורת ה' דכתיב (שמות כ"ד) הנה דם הברית

אור בהיר

אור בהיר

ק"ז) פ"י וא"ת לא בא להוציא מתי מדבר אלא בא לומר שעם כל אותם שהינם עכ"פ כרת, גם זה אינו. ק"ח) ורובו ככולו ורוב
 מלכותם שהינם היו במעמד הנבחר. ק"ט) כלנו חיים הגם שפנים בפנים וגו'. ק"ב) ואם משה עמד ביניהם לא היה פנים
 בפנים. ק"בא) פ"י לפי מדויק נתינת טעם של "כי" שלאורה אם החלי' ה' לדבר עמכם פנים בפנים למה יאחז לעמוד ביניהם
 לזה אמר כי יראתם וגו'. ק"בב) מיצת "לאמר" לאן הוא חזר. ק"בג) שהשכינה היסה צהר כדי לאמר אנכי.

ק"י) פ"י הפסוק במאמר צלחתם וגו' בין ההכאה והירושפה לומר שדוקא מה שהוכה בלבו היסה צלחתם ולא הירושפה. ק"יא) מה
 נשמה שעד עתה דיבר אלהים צלח קריאה. ק"יב) כמו שאמר בפירוש הקודמת. ק"יג) ולא אמר ויקרא משה
 לישראל. ק"יד) אלקינו ציודו, ולא לולמינו, על זה כרת. ובה נכלל ב' הבטחות, שלא יחליפם, שלא ישרה שכינתו על זולתם, כי על
 שניהם היסה ברית. ק"טו) צפ' הסמוך שאמר לא את אבותינו וגו' הברית הזאת, שדוקא זאת הברית כרת עמנו ולא את אבותינו,
 אבל ברית אחר כגון ליתן הארץ כרת גם את אבותינו. ק"טז) שכרת גם עמנו אבל מה שכרת עם אבותינו הוא שפיעול.

5

עשיותיו שיעשה יהיה הכל לכבוד קונו הן חסד והן גבורה, ואז יעשה יחוד אף בחיצוניות בפנימיות שלו, וזהו הדבק במידותיו והבן.

מבשר צדק, ויקהל^{קא}

(ד. מד) וזאת התורה אשר שם משה וגו'.

ובמסכת יומא (עב:) א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב וזאת התורה כו' זכה נעשית לו סם חיים וכו', ואפשר יש לומר על פי הקדמה ששמעתי מא"א הרב המנוח ז"ל, שאמר בשם דודו הוא דודי זקיני הרב החסיד מו"ה ישראל זללה"ה שפעם אחד בהיותו קטן הלך לבית אא"ז הרב המגיד הקדוש מו"ה יחיאל מיכל זללה"ה, ושמע מפיו הקדוש שאמר קודם התפלה, רבונו של עולם בןפנות שלשת אבות אלו אבוא וכו', ושאל אותו מפני מה אינו אומר

מאן מלכי

קא. ועיי"ש שבזה מוסיף לבאר הפסוק (בפרשת ויקהל) (לו, לג) ויעש את הברית התיכון וגו' שתורתנו הקדושה מלמדת אותנו כיצד יהי עשייתנו בעוה"ז, וזהו ויעש דהיינו שתעשה בעה"ז הנקרא עולם העשייה ששייך בו לשון עשייה והיינו הגשמיות, ברית התיכון אותיות ברית הוא חיבר. התיכון הוא בפנימיות, והיינו שהגשמיות תחבר עם הפנימיות של זה הדבר, וזהו לברות בתוך הקרשים, והנה הקרש היה רחב אמה וחצי, והנה חצי מורה על המחוסר שלימות, שהחצי הוא נפרד מהשלימות, נמצא הקרש הוא בחינת חצי נפרד מהשלימות, אבל בפנימיות, האותיות קרש הוא אותיות קשר דמורה על יחודו ודביקותו בשלימות, וזהו לברות בתוך הקרשים לחבר בפנימיות של קרש דהוא אותיות קשר, שתדע שבפנימיות הם אחדות ויחוד, אף שבחיצוניות נראה מופרדות, והוא ע"י שיעשה רק לה' לברו, וברוחניות הם שניהם שווים, ואז אף שדרכו לעשות חסד יוכל לעשות אף גבורה כשיהיה רצונו למען השי"ת כי בפנימיות חסד וגבורה כאחדות השוה, אף שנראה שבגשמיות רחוק חסד מגבורה כרחוק מזרח ממערב, אעפ"כ תחבר החיצוניות בפנימיות, וזהו לברות בתוך הקרשים מן הקצה אל הקצה, אף שרחוקים מזה מקצה לקצה, אעפ"כ תחבר בפנימיות הדבר והיי' אחדות והיי' כל מעשיך לה' לבדו ורוך ותבין.

ושם בפרשת בהעלותך קה: צריך לבא למדינת יניקה בין הרועה דמלכא ושיתיחדו המדות, וכמו שאומרים בשם הרב המגיד רבי יחיאל מיכל זללה"ה פירוש מאמרם ז"ל הדבק במדותיו, שיעשה יחוד ודביקות בין המדות, אף שנראו שהם מתנגדים זה לזה, חסד וגבורה, אעפ"כ כשמדבק א"ע להשורש יראה עילאה המכונה בשם ה' עליונה, או הוא עצמו יחוד בין המדות העליונות, ויוכל להפך כחומר חותם בין דין בין רחמים ע"כ.

ועיין ברשפי אש (אות עט) וז"ל הקשה לרבי [נה"ק ר"מ] זצוקללה"ה אמאי כהנים קפדנים הם (קדושין ע, ב"ב ק"ס:) והלא הם ממדת החסד, ותרץ לו שזהו קפדינותם על מי שאינו מניח חסדים להתפשט, וכן ראוי לכל עובד ה' עכ"ל.

התורה נעשית לו סם חיים, אם לאו שאם לא עשה כך, או לא די שלא פועל אלא ח"ו נעשית לו כו', וכמו שראיתי כתוב בעטרת זקנים בשם ספר לחם מן השמים וזה לשונו: כל המעשים שאדם עושה או התורה שלומד בעודו רשע, אין צריך לומר שאינו נותן כח בקדושה אלא אדרבה ח"ו מוסיף כו' יעו"ש, ועל דבר זה ידו כל הדווים, והיי רצון הלפני השם יתברך שיוכני ללמוד תורה לשמה בקדושה ובטהרה כי אלמלא הקדוש ברוך הוא עזרו כו' בב"א.

קב ונקי, לקוטי ש"ס נה.

(ה. ד) פנים בפנים דיבר ה' עמכם וגו'.

אנכי עומד בין ד' וביניכם

וגו' בשם הרב הצדיק וכו' רבי מיכל ז"ל שמעתי, כי בשעת קבלת התורה פסקה והמתן כמו קודם חטא האדם, ודבר ה' עמם פנים בפנים התורה בהארץ אין סוף ב"ה, וזהו אומרם פנים בפנים דיבר וגו' אמנם ואנכי היינו כשנפלו ממדריגתם ואמרתם לעגל אנכי, והיה לכם פניות רעות, אז עומד בין ה' וביניכם נעשה עמוד מפסיק,

מאן מלכי

קב. ובספר מבשר צדק פרשת תרומה מג: שמעתי בשם הרב המגיד [מזלאטשוב] זצ"ל על פסוק (תהלים יט) לשמש שם אהל בהם והוא כחתן וגו', דירוע שיש בתורה פשטיות ופנימיות, דפנימיות הוא בחינת נשמה לנשמה, וזהו פנים בפנים דבר ה' עמכם וגו', וכמו שבן אדם מתפשט עצמו מן החומרות כן נתגלה לו התורה, וזהו לשמש שם אהל בהם ממש, רצה לומר כשהאוהל הוא הגוף מפסיק אינו רואה רק פשטיות התורה, וכשיצא מן החומר אז נתגלה לו פנימיות התורה, וכשיצא עוד יותר אז נתגלה לו פנימיות דפנימיות, וזהו כחתן יוצא מחפתו.

קג. ושם בפרשת ואתחנן כתב ז"ל: שמעתי בשם הרב המגיד איש אלהי מו"ה יחיאל מיכל מזלאטשוב זצוק"ל, על פסוק אנכי עומד בין ה' וביניכם, פירוש כשאישי הישראלי מחזיק בעצמו שהוא מעולה באיזה מעלה בתורה או בעבודת ה', אזי הוא עושה מסך מבריל בינו לבין קונו, וזה אנכי, שמי שמחזיק עצמו ליש וטוב שהוא במדריגה ישיות, אז עומד בין גו', פירוש שדבר זה הוא חוצץ ומסך מבריל בין האדם להשי"ת, ע"כ. וממשיך שם לבאר: והנה הוא כתפוחי זהב כמשכיות הכסף, מצורף לדברים למעלה, פנים בפנים דיבר ה' עמכם כו', פירוש שהוא משיגה על פנימיות של איש הישראלי, שיהיה בלהבת אש, וזה פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש, פירוש פנימיותו בפנימיות שלכם, שכל אחד השיג לפי פנימיותו, וזהו כשהוא עצמו

ולא עליתם בהר לראות גדולה, עכ"ל.

שפתי צדיקים^{קב}

(ה. ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם.

ושמעתי מהרב המגיד

הקדוש רבינו יחיאל מיכל מ"מ דק"ק

זלאטשוב, פירוש הפסוק אנכי עומד בין ה'

וביניכם, שאם האדם מחזיק עצמו לאיזה בר

מעלה, עושה בזה מסך המבריל, וזהו אנכי,

פירוש על ידי שמתגאה לומר אנכי בר

מעלות ומדות טובות, הוא הוא העומד בין

ה' וביניכם שבזה הוא מעמיד מסך המבריל,

רק שצריך האדם לידע שהוא כאפס ואין, רק

שהקב"ה הנותן בו חיות לעשות דבר גדול

או קטן והוא מהוה כל היות, לכן אין ראוי

לשום בריה לומר אנכי, כי אם לו יתברך נאה

לומר אנכי מפני שהוא מהוה כל ההיות,

אבל האדם אם אומר אנכי או אני, והיינו

שמחזיק עצמו לשום בן מעלה, ומרגיל בזה

ומתגבר והולך במדה זו, הוא נפרד מהשי"ת

עד שיוכל לבא על ידי זה שיהיה כופר

בעיקר חלילה. [ודברי פי חכם חן].

מאור ושמש, בא^{קב}

כג ללכת בכל דרכיו וּלְדַבְּרָהֶֽיכוּ: וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶתְכֶֽלְכֶֽל־
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם וַיִּרְשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים
כד מִכֶּם: כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּיַדְּכֶם בּוֹ לְכֶם
יְהִי מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְכֵנוּן מִן־הַיַּבֵּשׁ וְהַרְפֹּרֶת וְעַד הַיָּם
כה הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: לֹא־תִצַּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם
וּמִזְרָאֵם יִתְּנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּדְרֹכֶנָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם: ׀

מובנים

בכל אורחם דמיון קדמוני ולאתקרא קבילות: כג ויתרין ו
ית קל עממי האלן מן קדמיכון ויתרין עממין דברין ומקישין
מיכון: כד קל אתרא דתדרוך פרסה רגליכון ביה דילכון ויהי
מן סדקא וליבון מן גברא גברא פרה ועד יקא משרקא
ויהי תחובכון: כה לא יתעמד איש קדמיכון דתלכון ואימכון
ותין ואלתכון על אפי כל ארעא דתדרכון בה קמא דמלי
לכון:

רשי

עס: ללכת בכל דרכיו. הוא רמז ומהם רמז, הוא גומל מקדום ומהם גומל מקדים (עי' עס וסוטה יד): ולדבקה בו. אפשר לומר כן? והלא אש כלכל הוא (לעיל ד') אלא הידבק בתלמידים ובממנים, ומעלה אני עליך כלילי נדבקת בו (עי' ספרי): (כג) והוריש ה' עמיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי (עס): ועצמים מכם. אלה גיבורים, ואל גיבורים מכם (עי' עס). שם לא שיעלה גיבורים, מה שגב הוא שמשנת את המוריים לומר ועצמים מכם? אלא אלה גיבורים משאר האומות, ואל גיבורים מכם: (כה) לא יתיצב איש וגו'. אין לי אלא איש, אדם ומשפטו ומה שגם נשפס מנין? תלמוד לומר לא יתיצב — מכל מקום; אש כן מה תלמוד לומר איש? אפילו כעוב מלך הכהן (עס): פחדכם ופוראכם. והלא שם הוא מולדו? אלא פחדכם על הקרויים, ומולכם על הרמזים (עס): שם — לשון צמיח פקודים, מולא — לשון דגש מימים רבים: כאשר דבר לכם. וסיכין דינך? (שמות כג) את אימתי אשאל לפניך וגו' (ספרי):

פירוש רש"י הירש

היא בראש ובראשונה לימוד התורה, שכן רק בכח הלימוד תהיה דעתנו נתונה חידר לאוצר האלוהי שהופקד בידינו ונוכח את החובות שהוא מטיל עלינו. והואיל והכתוב מכפיל כאן את מצות השמירה — שמרתם מרון — למדו מכאן בספרי שהייב אדם לחזור על הלמדו חמדי: "מגיד הכתוב שכשם שאדם צריך להזהר בסלעו שלא יאבד כך יהא אדם צריך להזהר בתלמודו שלא יאבד". דברי תורה נמשלו לזהב ולזכוכית: "קשים לקנותם כזהב ונחמים ככלי זכוכית לאבדם" (עי' איוב כח, יז); ונמסרו שם כללים שונים ללימוד התורה שראוי לשים לב להם (ראה ספרי על אתר).

(כד) כל-המקום. אחרי שהשלמתם את כיבוש ארץ ישראל, כאמור בספרי כג, ותכבשו מקום בחוף לארץ, גם הוא לכם יהיה: קדושת הארץ תחול עליו במלואה, וכל המצוות התלויות בארץ ישראל תהיינה נוהגות בו. אדם צובה ואדם נהרים, ששתיהן באחת קרויות בשם סוריא, נכבשו על ידי דוד בטרם השלים את כיבוש הארץ המובטחת. שהרי אפילו ירושלים עדיין הייתה בידי היבוסים; משום כך לא נתקדשה סוריא בקדושת ארץ ישראל ואין היא נחשבת כיבוש לאומי כהלכה. אלא היא קרויה כיבוש יחיד (ראה ספרי וגיטין ח ע"א).

וללכת בכל דרכיו — על פי האמור בספרי: ללכת בדרכי הנהגת ה', להיות כמותו "רחום ותנון ארך אפים ורב חסד ואמת", נוח לרצות ולסלוח ולהיות ראוי להיקרא בשם ה'.

פרשת ראה

ראה כו
אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: את-הברכה כו
אשר תשמעו אל-מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום: והקללה אמ-לא תשמעו אל- כו
מצות יהוה אלהיכם וסרתם מן-הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר

מובנים

כו חזן כצנא וחיב קדמיכון יוקא דין בירקן וליטין: כו ית בירקן אם תקבלון לפקודיא דין אלחכון דנאן ספקיר יחכון יוקא דין: כה וליטין אם לא תקבלון לפקודיא דין אלחכון וחסטון מן אורחא דנאן ספקיר יחכון יוקא דין למתך דמר

רשי

(כו) ראה אנכי [נתן לפניכם היום] ברכה וקללה. סאמורוס נהר גליוס וכסר עינל: (כז) את הברכה, על מנת אשר תשמעו: (כח) [וסרתם] מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת וגו'. ה' למדס [כל] הפוכד עכודס

פירוש רש"י הירש

היום האחרון הוא הים התיכון, שכן אם אדם פונה קדמה בארץ ישראל, הרי הים התיכון הוא לאחוריו. יהיה גבולכם — זה הוא עיקרו של הגבול שהובטח לכם (ראה במדבר פרק לד).

(כז) את-הברכה אשר וגו'. יש משמעות רבה לכך שלא נאמר כאן "אם תשמעו" — כדרך שנאמר בקללה של הסטוק הבא — אלא נאמר אשר תשמעו. עצם קיום מצוות ה' יש בו משום ברכה, ואין הברכה חלה רק בעקבות השמיעה אל המצוה אלא היא מתחילה להתגשם כבר בעצם השמיעה וקיום המצוה. המעשה הרוחני והמוסרי של הנאמנות לתורה — הוא עצמו יש בו משום התקדמות רבת ברכה של כל ישותנו, ובכל מעשה של מצוה אנתנו מביאים ברכה על עצמנו.

היום מתחשב חמדי גם בזמנו של הקורא את התורה: "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" (ראה רש"י, להלן כו, טו); כל יום מתחדש את ההתחייבות לתורה.

(כח) והקללה אם וגו'. הקללה, האובדן המחלט של כל ערך עצמי, הנסיגה עד לאפסית כל מעמד החיים היא רק תוצאה של המרי, וסרתם וגו' ללכת אחרי וגו': כל צעד המרחיק אותנו מן המצוות מקרב אותנו



את שמו מן המקום ההוא: ה לא תעשו כן ליהוה אלהיכם: ה כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם

לקט בהיר

ר"ל אין מחיית שם זה כמו בשאר מקומות שפירושו אכזרין, כגון תמחה וזכר עמלק, שהלא איבודו כבר אמר אבד חאבדון ונתתם ושבתם וכו' אלא פירושו אבדת שם ממנו, והיכי דמי, שאם יתן לו שם אחר בזה לא אבד שמו שיש לו ב' שמות, אלא ודאי שאותו שם עלמו שיש לו יכנה לבוין ובה נאבד שמו המעולה, ופירש"י ציט גליא גלי לשון גובה, בית כריא לשון חפירה ושפלות עכ"ל, עין כל פי כל עין מפנה לראותה יכנה לה עין קוץ מלשון מיראם, כמו קנתי צמי (במ"ח), פיטרוץ הוא לשון שר ותשוב: ז) כנראה שזו דעת עלמו של רבינו, והכרחו מן הכתוב הסמוך שאמר בהפוכו כי אם אל המקום וגו', ואינו שייך על פסוק שלפניו

אלא על שלפני פניו דכתיב שם שהגויים עבדו את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ, אמר, שאתם לא תעשו כן (רא"ם), אבל דחוק הוא שלא אמר אותה במקומה קודם ונתתם, ועוד הלא אמר זאת הכתוב בפירושו לקמן פסוק י"ג השמר לך פן תעלה וגו', לזה הביא הדרוש (מ"ל): ח) ולפי"ז שייך על פסוק שלפניו, אבל לא כמו שפירשנו לעיל לכות להם שם לגנאי וחתם לא תעשו לה, שאם לא עלתה על הדעת שיוצרך להזהיר עליה, אלא שלא יתחוק את השם כדי לתקנה או שצריך את הקלף לכתוב עליו וכדומה, וכן שלא יתחוק אבן שצריך לתשמישו (ג"א), וההמשך עם פסוק של אחריי יהיה עו"ה, לא תעשו כן ללחוך מוצחו ולאבד שמו אלא תנו כבוד לשמו ולמוצחו ולתקדשו ולכבודו תדרשו ותביאו עולותיכם שם לפניו (רמב"ן), ולאו דוקא אבן שלם אלא אפילו מקצת אבן כל שרישומי ניכר (אודה"ח), ודוקא דרך השתחה לא כשרואה לתקנו (ש"א): ט) ואפילו אין מתכוונים לשמנה ולגנות אעפ"כ אינם נחשדים, והגם שעבדו ע"ו, גם נעשו אשירה והעמידו צלם צהיכל, כל זאת על פי טעות או בחאזה להדמות לכל הגוים וכדומה, אבל לנתח ולהרוס לא יעלה על הדעת, ופירט אומרו לא תעשו לשון רבים ודאי שאין צריכים אזהרה (ג"א), ובספרי שלפנינו הגירסא רבן גמליאל לא ר' ישמעאל: י) ולפי דרך זה צריכים אנו ג"כ לומר כעין שכתב הרמב"ן ז"ל השייכות עם לקמן, לא תגרמו בעוונת לחרבן הבית אלא לשכנו מדרשו וגו' והבאתם שמה וגו' תעשו מעשים טובים לגרום אדרבה הארכת קיום הבית, ודרך זה לבד לא

אור החיים

המוחק שם משמותיו יחצרך, א' השם עלמו, וא' הכטפל לשם מלחארו, צאומרו לה' הרי אזהרה על השם, ולא הו"ה לבד אלא שכל כיוולא בו משמותיו וזה צנין אב להם, ואומרו אלהיכם רמז לכ"ס שנטפלו לאלהים, ומה שכתב רמב"ם בפ"ז מהלכות יסודי התורה שאין לוקה אלא על אוניות השם,

אור בהיר

לח) מה שלא אמר כן עד עתה כשאמר ונתתם וגו' ושבתם וגו'.

תתבעון ותיתון לתמן: ו ותיתון לתמן עלותיכון ונקבת קודשיכון ונת מעשרתיכון ונת אפרשות ידכון ונדריכון ונדבתיכון וכבדו תורכון וענקו: ז ותיכלין תמן קדם: א) אלהכון ותחדון ככל אושמות ידכון אתון ואנש פתיכון די ברךך: ב) אלהך: ה) א) תעבדון ככל די אנתנא עבדון הכא וימא דין ובר פל מן דכשר

רש"י

ה) לשכנו תדרשו. זה משכן שילה"ו: ו) וזבחיכם. שלמים של חובה"ו (ספרי): מעשר זבחה ומעשר שני"ו לאכול לפנים מן החומה* (ספרי): תרומת ידכם. אלו הצבורים"ו שאלמר זהם (יד) (פ"ו ד) ולקה הכהן העולה גיידך (ספרי - יצמות ע"ג): ובכרת בקרבכם. לתחס לכהנים"ו ויקריבו* שם (ספרי): א) אשר ברכך דה'! לפי הברכה"ו הלא (ספרי): ח) לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים וגו'. מוכב למעלה על כי אחס עוצרים את הירדן וגו' (י"א ל"א) כשתעצרו את הירדן מיד"ו מותרים אחס להקריב צבמה כל י"ד שנה של כיבוש וחילוק (ספרי - זכמים ק"ג): ובצמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים שינו נוסחאות - תחיצה (רמב"ן) - לתת לבקו ויקריבו.

לשכנו תדרשו ובאת שמה: ז והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבתיכם ובכרת בקרבכם ועאנכם: ז ואכלתם-שם לפני יהוה אלהיכם ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך יהוה אלהיך: ח לא תעשו ככל אשר אנחנו עשים פה היום איש כל-הישר

לקט בהיר

נראה להיות פשוטו, ומוך מזה אינו מתאים היטב ולא אחי שפיר חיצה לא תעשו "כן" לה' (מ"ל): יא) ודאי שעיקר הכתוב צבית עולמים קא מייר, וזה המקום אשר יבחר ה' וגו' מכל שבטיכם, וכמו שכתב רבינו לקמן בפסוק י"ד, אלא סוף הפסוק לשכנו מדרשו מיירי בשילה שגם שם שכן כניכול בקניעות שהיה שם בית צנוי צנין לא המשכן שעשו צמדבר כמו צ"ד שהם שכבשו וחלקו וכמו צנוי וגבעון שהיו הקרשים, לזה נאסרו הצמות (רא"ם): יב) בין של יחיד ובין של צבור, וכן עולותיכם בין של יחיד ובין של צבור כדאיחא בספרי וכולן של חובה, אבל עולות ושלמים של נדבה הרי כתיב לחודיהו ונדריכם ונדבתיכם (ג"א): יג) דכתיב מעשרותיכם לשון רבים, ובשלמא מעשר בהמה צריך להביאם שם שצריך להקריבם להזות דמם על המזבח, אבל פירות מעשר שני למה להביאם, לפי שנאלכין שם תוך החומה (רא"ם): יד) אבל לא התרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון שהכהן והלוי נוטלים אותם מן הגרנות ואין צריך להביאם לבית הבחירה, ונקרא הצבורים תרומת ידכם, תרומה שצריך הרמה והגפה צד המזבח, ידכם דכתיב ולקה הכהן העולה "מידך" (רא"ם): טו) ר"ל אין על הצעלים שום חיוב להביאם או להקריבם שהרי ממון כהן הוא ועליו לטפל בו והכהן צריך להקריבו, אלא מנה אומרו בין המובאים שצורך יש להביאו, ואם הבעל הביאו לעזרה ונתנו לכהן להקריבו שפיר דמי (רא"ם), עוד מיעט שדוקא תמימים ולא בעלי מומין שאין מקריבין אפילו כהן אין צריך להביאו (במ"ו): טז) שלא נאמר אשר יברך שיהיה פירושו כדי שיערך אותך, אלא ברך כבר לשון עבר, ופשוט שרק אם בירך אותך ויש לך אז תוכל להביא, אלא ודאי פירושו לפי מה שצריך אותך (מ"ל), ומקושר על אומרו והבאתם שמה, כלומר דברים אלו הביאו שמה, וקאי על נדרים ונדבות, אבל מעשר שני הלא שיעורו קבוע וכן קרבנות חובה (רא"ם): יז) רצונו לומר לא קאי אמה דסליק מניה שהוא משכן שילה ובית עולמים, אלא קאי אסחילת הענין שהסחיל לומר בפסוק י"א ל"א כי אחס עוצרים את הירדן וגו' ושמתם לעשות את כל החקים וגו' והסחיל לומר החקים של איבוד ע"ו ואמר לא תעשו כן לה' וגו' ועתה חוזר לפרש שאר החקים שיצטט כשתעצרו את הירדן מיד, וכמו שגמר אומר בפסוק הסמוך כי לא באתם עד עתה וגו' הרי שהמדובר קודם שצלו לשילה דהיינו י"ד שנים שכבשו וחלקו והיה המשכן דרך ערמי בגלגל (ונקראת בנת צבור) ושם צבמה

לו עלה הקם לה' מזהב בגוון ארונה היבוסני. ואמר (יהי' ב) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדרך אביהו[ן] כחזב אחד אומר (יהרים יב) כאחד שבטי' וכחזב אחד אומר מכל שבטים כיצד יתקיימו ב' כחזבים הללו יודעים היו שבת המקודש עתיד ליבנות בחלקו (ב) של (יהודה ובמדינה) לפיכך הפרישו דושה של קיני (מדינת) ע. מי אכלהו ד' מאת ומי שנה (שנאמר חזתו משה אכלהו ר' חזתו חזתו משה עלו מעיר (שפתים א) ובני קיני חזתו נסעו והלכו להם החמלים) אבל משנבנה הבית נסעו והלכו להם (דברי ר' שמעון רב יהודה אומר (ר) (אצל יעבץ היו שהלכו) ללמוד תורה שנאמר (דברים ב) ומשפחת סופרים יושבי יעבץ. (ה) כחזב אחד אומר כאחד שבטי' וכחזב אחד אומר מכל שבטים פי. הכסף מכל השבטים (ו) (כאחד

אחד מן השם שהוא בלא תעשה שנהא. ואצרתם את שמם לא תעשו[ן] כן לה' אלהיכם. רבן גמליאל [נ"א ר' ישמעאל] וכי תעלה על דעתך שישיראל נותנים למבוזחיהם הם ושלהם אלא שלא תעשו כמעשהם ויגדלו עונותיהם ומעשיכם היעים למקדש אבותינו שחרב. (ס"ט): כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטים (דרוש) על פי נבוא. כתיב תמתין עד שיאמר לך נביא ומי לילשנו מדרשו ובהא שמה מוצא בודד (תהלים קלב) זכור ה' לדרך וכן אתה מוצא בודד נשבע לה' נדר לאביר יעקב את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי אם אתו לאביר יעני יעקב אמצא מקום לה' משכנת לאביר יעקב מני אמצא מקום (תעשה) אלא על פי נבוא שנהא (ש"ב ב) ויבוא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר (ש"ב ב) * בספרי הגר"א (מלבי"ם איתא "שמורא" * * * * *

מסורת הספרי
 ס. עיי' וכתב יד' :
 ע. ספרי במדבר פס' :
 עיי' פ"א ולקמן פס' :
 פ. עיי' לקמן :
 פס' ס"ח ע' :
 ←
 תהרת הגר"א
 סב (א) של אחד עשה כו' :
 (ב) של אחד מהם :
 (ג) שנאמר ובני קיני
 חזתו משה עלו מעיר
 החמלים דר"ש : (ד) אל
 יעבץ הלכו ללמוד כו' :
 (ה) ד"א כנא כו' :
 (ו) והמקום שבטים אחד
 וכו"א כו' :

תולדות אדם

לי מקדש וכו' אילו לא יורמו המקום בתורה א"א ליסר מקומו עפ"י נביא דאלה המצוות שאין הנביא רשאי להחיש דבר מעשה דוגמת אה"י מנצפ"ק ולא ידעו הי באמצע חנה והי בסוף חיבה. וכד ס"ד לומר המקינו צפ"י פחותות באמצע וסתומות בסוף מקישי ריש מגלה והכתבה אלה המצוות, ש"ם שאף חזבר הוא מן התורה א"א לחוק מקום האת עפ"י נביא כמותה מקום המקדש ושר מציינו מימור שהורה בזה וכתוב דירושלים לא נחלקה לשבטים ולמדי ירושלים נחלקה לשבטים ונבנה בחלק יתרה ובנבניו מצד כות אלה השבטים כמאחז"ל ידעו ואילו הי מקום המקדש חזק עפ"י נביא היינו אומר דירושלים נחלקה לשבטים ובפי חזנות דאלה השבטים באותו עת שבנו המקדש חזבר המקום היית שאין תבחינה בידו ית' כביכול דאילו צדיק ורשע לא קאמר. וכמותה מציינו לקמן בספרי הגר"א פיסקא שני"ד שביד המקדש הי' ראוי לננות בחלקו של יושכר לולי שתטא במכירתה יוסת. ע"כ הייתי אומר ללכך א"א הי' לרמו המקום בתורה שהרי שחתה לפי וכו' השבטים דלעת הבנין. אך היית ירושלים לא נחלקה לשבטים ואין מקום המקדש בכותה ע"כ והכו מאז מקום המקדש אשר רמזו חשי"י בתורה הורה בזה מקום קודש ששייר תקיב"ה לעצמו ולא בא המקום מעולה לידו חלקו. והוה לשבנו מדרשו דרש ומצינו הורה הכתוב להיות לא יחלק לשבטים דוק: ←
 וכן אתה מוצא ביד כמה נחשבו עד מצא מקום לה' :
 (ב) כתוב א' אומר ומישיב המקום המורה המקדש ניתן מגובל כל השבטים :
 רפי יהודה אומר וכו' עיי' למעלה פי' בהעלותו פיסקא ר' במ"ש שמה :

(ג) כתוב הי' חזב כחזב א' אומר כפי שבטי וכתוב א' אומר מכל שבטים הכסף מכל השבטים בית המזורה משבטי' וכתוב א' אומר מכל שבטים. כאחד שבטי' זו שילה מכל שבטים זו ירושלים ללוח נטות ג' הלוקים ופירשו להם הכסף מכל השבטים שכל שבט נתן המשיים שקלו ועלו בידד שש מאות שקל. וצריך לומר דשבת לוי כמז בניחנות שקלים למשכן לא נתנו כמבואר

לא פלג אח"כ שהאזנתה היא למחוק את השם ולנתחן את המזבח ולשיטות תר"א"ם ו"ל במחלוקת שניתו ותרומה"ם ו"ל פ"ק מחלוקת יסודי התורה פסק לתרווייהו ולקמן דלא תעשו קאי אנתנתם ועל ואבתם את שם. וצ"ע קצת אם אין זה כלא שבכללות: וכי תעלה על דעתך עיי' בהר"א ו"ל ובעל צידה לדרך פרישה זו :

פי' אם רד"ש עפ"י נביא כשיטות הירושלמי הביאו התוספ' פי' כל הצלמים דה מה כיוון שאין לך הר וגבעה שלא תעמידו עיי' עלי' ארץ נבנה בית הבחירה על ההר ומשני עפ"י נביא נבנה שם. והוה שהתחיל תואיל וסיים במאמר שלמעלה אלויתם על התרים עיי' כי אם אל המקום אשר יבחר דרוש עפ"י הגר"א :

← דרוש ומצינו דצריך להחבונן ולהשיג בשכלו מקום המקדש ואח"כ ישאל את פי הגביא. והמו מה לדבר מאמר ככל אשר איז מוצא אומר את חבנית המשכן ואת חבנית בנין המקדש לבנין המשכן קרא חקש בכל מי"ז ועד המצודת במקדש אורים ותומים ומלך ונביא, וכמו במשכן היו חשנות חכמה בכל המלאכה עד שבאלאל השיג בחכמתו לעשות משכן חמלה כמאמר בצל אל היית וכמאמר כל איש אשר הי' נתן בלב חכמה ונביא הי' ג"כ שם כמותו לדורות דהא וכו' תעשו כתיב. אמנם יראה לומר מלחא בטעמא שאף שיבחר המקום עפ"י הנביא צריך לדורש מוציא מקום מן התורה, ומצודת תרווייהו דאף אילו מצא מקום מן התורה אפשר שידחה משום סוד עיי' באותו מקום וידחה המקום המרומן בתורה. דמבנות מציינו במ"ל פי ויחי כשבניקש תקיב"ה ליתן תורה לישראל באו הר חבור והר חכמהל זה אומר עליו יותו וכי והשיבים חשי"י למה תרצודו תרים בגנותם כלם נעשייתם בעלי מומין שנעשה עיי' על גביכם. הרי אף שמאז תבנו והתרים אלה לנתנו עליהם התורה ונדודו מסוד עיי' כמותו תכא לולי עפ"י נביא אפשר שידחה המקום מסוד עיי' על שהוריע הגביא שמקום המקדש במחלתו. ונבניא ער לחוד לא סגי מתרי טעמי שאף שצטוו ישראל ועשו

נענשו: יקח בגדו פירעב זר ובעד נכריה וחסרין: ימתנסים
 חבלהו: דמברך רעהו | בקול גדול בפקר מרטוטי דמן דעריב
 השפים קללה תחשב לו: טודלף מורד נוכריה ועל אפי
 רמא בצפרא בקדומא לוטתא תחשיב ליה: טואיד דלפא דנטף פיומא דסגריא היקנא
 רש"י

האזן, ונסמר הימנה, שמשך ידו מן העצירה. והכל צאין ושואלין ממנו, והמלכות מתגרת בו לגנות ממנו. כן נדרש במסכת ערכין (טו.). ועוד יש נמדרש רבי. תחומא כנגד בלעם שהיה מצדק את ישראל בקול רם, שנאמר (במדבר כו ו) וישא משלו וגו', לשון נשואות קול, וסופו יעד להטמאס: (טו) דלף שורד. גשם הנוטף מן הגג לתוך הבית

מצודת ציון

העונש וההפסד: (יג) קח בגדו. קח בגד הערב למשכון ולא תאשם בוה, כי מעצמו נעשה ערב בעבור הור והכניס עצמו בוה: ובעד נכריה. כפל הדבר במלות שונות, ואמר בין ערב בעבור איש בין בעבור אשה עניה סוערה: (יד) מברך. המשבח את רעהו בקול גדול בפרטום רב. בכל בוקר בהשכמה, רוצה לומר בתמידות וכוונות, הנה לקללה תחשב לו, כי כאשר (טו) דלף. הנה טפטוף המטר לא יטריד בני הבית כי

ישבתוהו בנדיבות לב רבים יחלו פניו ומחסרים עשרו: אם ביום הוא המטר אשר דרך בני אדם להיות נסגרים

אבן עזרא

וימתו בלא עתם: (יג) קח, מברך. שנים דבקים, מברך רעהו הוא שהיה ערב בעבור זר, ומברך רעהו המלוה בקול גדול, כדי שישמעו אחרים הברכה למצוא חן בעיניו, שלא יקח בגדו בבקר השכם

מדרשי חז"ל

הכחוב אומר: מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו. (אדרי"ג כ:).

כי אתא רב דימי אמר מאי דכתיב: מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם, קללה תחשב לו. כגון דמיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר, למחר נפיק יתיב בשוקא ואמר רחמנא ניברכיה לפלגיא דהכי טרח קמאי, ושמעין אינשי ואולין ואנסין ליה. תני רב דימי אתוה דרב ספרא: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמותן טובתו בא ליד רעהו. (ערכין טז:).

מברך רעהו בקול גדול. זה בלעם. כשכא לקלל את ישראל, עקם הקב"ה את לשונו והתחיל לבך, שנאמר: ולא אבה ה' אליהן לשמוע אל בלעם ויהפוך וגו'. נתן הקב"ה כח בקולו, והיה מהלך מסוף העולם ועד סופו, כדי שישמעו האומות שהוא מברכן. קללה תחשב לו, שאמר: לך איעצך. והרג ארבעה ועשרים אלף, יש קללה גדולה מזו. (תחומא). (טו) דלף שורד וגו'. אמר רבא: קשה אשה רעה כיום סגריה שנאמר: דלף טורד ביום סגריה, ואשת מדנים נשתוה. (יבמות ג:).

אתתא תגרנותא דנציא: אשת מגרשתא דנציא
 טורחא נרכיתא קשיא: טורחא נרכיתא קשיא
 ובשמא דימינא מתקריא: ובשמא דימינא מתקריא
 יפרולא בפרולא לטיש: יפרולא בפרולא לטיש
 ונברא לטיש אפיה: ונברא לטיש אפיה
 דחכריה: יהדנטר מינתא: דחכריה: יהדנטר מינתא
 אכיל פריהא ודוהיר: אכיל פריהא ודוהיר
 בפריה נתיקר: בפריה נתיקר: יש הדי

רש"י

וטורד את בני הבית: ביום סגריה. יום הגשם, שהכל נסגרים נצמחים: ואשת מדנים נשתוה. שניהם שני: (טו) צופניה צפן רוח. מי שספור לשומרה מתנומיה, פנות רוח הוא, כשם שאי אפשר לנפון הרוח, כן היא לא תפנה: ושמן ימינו יקרא. קורא הוא הנלעט לנוא עליו, עד

מצודת ציון

סגריה. מלשון סגירה: נשתוה. מלשון השוואה ודמיון: (י) יחד. מלשון הידידה ושנינו:

העתים להטריד את בעלה: (טו) צופניה. החושב להסתיר הדבר בפני חבריו, דומה הוא למסתיר את הרוח לכלוא אותו, כי אז ירעים בקולו נפלאות, וכן בעלת מדנים, כל עוד שירצה להסתיר את הדבר היא מוספת והולכת: ושמן. כמו המושח עצמו בשמן אם ירצה להעלים לא יוכל, כי יוד הימנית אשר ימשח בה היא תכריז על המשחה, כי היא נותנת ריח לכל הקרב, וכן אי אפשר להעלים מריבת האשה: (יז) ברזל. כמו הלוטש ברזל הסכין באחר נעשית חדה ושנונה, כן יחדרו איש פני רעהו, רוצה לומר תלמידי חכמים היושבים יחד ועוסקים בתורה הנה מחדדים זה את זה: (יח) נוצר. כמו השומר אילן תאנה הנה יאכל פריה נוסף על השכר, כן השומר אדוניו יאכל פרי גמול מעשיו, כי עוד מכובד מן האדון נוסף על התשלומין: (יט) כמים.

אבן עזרא

סגריה. כפול הלמ"ד על משקל דזיף, כלומר ביום שיסגרו בני אדם מפני דלף המטר הטורד והמגרש אותם, או המטר נקרא סגריה: ואשת מדנים נשתוה. לדלף שהיא מגורשת משכניה, והרוצה לצפון אותה שלא ירצה לשלח מדנים יצפון רוח והבל, אפילו שמן מור שתמשח ימינו האשה, יקרא לה לפתותה רוח הוא כי לא יוכל ליסרה, ותהפוכות הרוח הבות ואין יכולת באדם לאחוז בה, על כן דימה האשה לרוח, ובענין שהימין מוכנת לכל דבר אמר ושמן ימינו, וכמוהו הנה ימינו: (יז) ברזל בברזל. ב"ת בברזל מוכנת

מדרשי חז"ל

(יז) ברזל בברזל יחד וגו'. מאי דכתיב: ברזל בברזל יחד, לומר לך מה ברזל זה אחד מחד את חברו, אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה. (תענית ז). "ברזל בברזל יחד זה משה, ופרעה הרשע, שהיו מתקשין זה עם זה. (ילקו"ש).

(יח) נצר תאנה יאכל פריה. הרואה תאנה בחלום, תורתו משתמרת בקרבו. שני נוצר תאנה יאכל וגו'. (ברכות נו.).

מקום שנים, והטעם בפני רעהו, וטעם הבי"ת בעבור: יחד. שנים שרשים חרד יחד, ונקרא הזעם פנים בעבור שיראה בהם, כמו שמצינו פני ה' חלקם (איכה ד טו) ופניה לא היו לה עוד (ש"א א יח), וענינו זעם וחרון, וכן פירוש ברזל בעבור ברזל הוא מחודד, וכן הוא איש יחד בעבור פני רעהו, כלומר שהוא מחדד לריב עמו בעבור חמות רעהו: (יח) נוצר תאנה. יתכן שיהיה דבק למעלה, שאין ראוי להתחדד עם אדניו כמו עם רעהו, ומי שישמרהו מכל דבר רע האדון יכבדהו: (יט) כמים, שאול. פירוש כמים שגברו

מקום שנים, והטעם בפני רעהו, וטעם הבי"ת בעבור: יחד. שנים שרשים חרד יחד, ונקרא הזעם פנים בעבור שיראה בהם, כמו שמצינו פני ה' חלקם (איכה ד טו) ופניה לא היו לה עוד (ש"א א יח), וענינו זעם וחרון, וכן פירוש ברזל בעבור ברזל הוא מחודד, וכן הוא איש יחד בעבור פני רעהו, כלומר שהוא מחדד לריב עמו בעבור חמות רעהו: (יח) נוצר תאנה. יתכן שיהיה דבק למעלה, שאין ראוי להתחדד עם אדניו כמו עם רעהו, ומי שישמרהו מכל דבר רע האדון יכבדהו: (יט) כמים, שאול. פירוש כמים שגברו

מסורת המדרש
 פרי של תורה עי
 משנה פאה א פרי של
 תורה מלכות וכו'
 אבות ב ער ימא עב
 שמר לר ב אדינו
 מא א לעיל יג קדי
 ו א גיטן סב ירושלמי
 פאה פ"ח ה"ו ספרי
 קדו ק"ט כ"ז ט א
 שהש"א א ג ק"ד ב
 ת א ז ח תנחומא תשא
 כח תוקפו פ"ד כ"ז מ
 י"ש תרומה שם
 ויקהל ה"ו ק"ה תשו
 ישעה ח"ג משל
 תוקמו קהלת תפקס
 לעיל י"ג ג שלא ירשו
 בניו של משה את
 מקומו שמר ב ו
 ובניו זכר ב ו
 ובניו להלן כא יד
 אדוני משה כלום
 וכו' עין קה"ד ט"א א
 ובניו מה כבוד עשה

הרבה לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשנים עליו
 נאמר נצר תאנה מהו יאכל פריה פרי של תורה מלכות
 ושרות שנאמר (משלי ח טו-טז) 'פי מלכים ימלכו פי שרים
 ישרו' וכן ארע ליהושע שלא ירשו בניו של משה מקומו
 אלא יהושע ירש מקומו כמה דתימא (במדבר כו יח) קח
 לך את יהושע בן נון וגו' (משלי כו שם) 'ושמר אדוניו
 יכבד' זה יהושע שהיה משמש את משה ביום ובלילה
 כמה דתימא 'לא ימיש מתוך האהל' ואומר (במדבר יא כח)
 'אדני משה פלאם' לפיכך כבודו הקדוש ברוך הוא מה
 כבוד עשה לו הקדוש ברוך הוא לפי שכך אמר ליהושע
 (שם כו כא) 'ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט
 לו הקב"ה ליהושע ראה ספרי נצבים שה עיובין סג להלן כא טו.

ולמחר — עור מעט עד שהוא אוסף לו דברי תורה — הרבה, לפי שאינה מתלמדת —
 להיות שנונה בלב לומדיה — לא בשנה ולא בשנים, אלא בשנים רבות, כמעט מעט דבר דבר
 בשעתו, והרי — עליו — על יהושע בן נון — נאמר: "נוצר תאנה", שלא מש מאהלו של
 משה רבינו, ושמר את פי משה תמיד, מהו — אם כן: "יאכל פריה"? פרי של תורה, ומהו
 "פרי" של תורה, ולא "הקרן" עצמה שהיא קיימת לעולם הבא (משנה פאה א), אלא "פריה" בלבד?
 מלכות ושרות — כבוד וגדולה "מלכות וממשלה" (אבות ו ב), שנאמר — שהתורה משתכחת
 ואומרת: "בי מלכים ימלוכו... בו שרים ישרו" — על ידי זוכים למלכות ועל ידי זוכים
 לשרה, וכן אירע — והיה — ליהושע, שלא ירשו בניו של משה — את — מקומו, כי
 "אמר לו הקב"ה: ... בניו ישבו להם ולא עסקו בתורה" (להלן כא יד), אלא יהושע ירש — את —
 מקומו — של משה, כמה דתימא: "ויאמר ה' אל משה, קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח
 בו וסמכת את ידך עליו... על פי יצאו ועל פי יבואו", והרי: "ושומר אדוניו יכובד" — זה יהושע,
 שהיה משמש את משה ביום ובלילה, כמה דתימא — כמאמר הכתוב: "ויבד ה' אל משה...
 ומשרתו יהושע בן נון עני", לא ימיש מתוך האהל", "יהיה משכים ומעריב בבית הוועד, הוא היה מסדר
 את הספסלים והוא מורס את המחצולאות" (שם ע"י"ש), ואומר — עוד פסוק, משמינה משה את שבעים
 הזקנים ונחה עליהם הרות: "וישאונו שני אנשים במחנה, שם האחד אלדד ושם השני מידד, ונתנו עליהם
 הרוח, והמה בכוחים ולא יצאו האהלה, ויתבאו במחנה... ויען יהושע בן נון משרת משה מבחיריו ויאמר
 אדני משה כלום... כן אמר לו: כלם העבירים מן העולם" (קה"ד ט יא א), שהם מתנבאים בדברים
 שאינם לכבודו של משה דבם, ואמר פן כמקנא לכבוד משה רבן, שהיה כבודו יקר בעיניו, לפיכך
 כבודו הקב"ה — את יהושע, כי גם שירת וגם כיבד את משה רבו, מה כבוד עשה לו הקב"ה
 — ליהושע? לפי שכך אמר — הקב"ה למשה לעשות גדולה — ליהושע: "ולפני אלעזר
 הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני ה'", שיהושע הוא העומד לפני הכהן הגדול לשאול
 באורים, כמלך ישראל (וימא עא ע), כי הוא זה שזכה למלכות על ישראל אחרי מות משה (ע"ש עג):

10

האורים וגו' ולפי ששמש אדוניו זכה לרוח הקדש
 שנאמר (יהושע א א) 'ויהי אחרי מות משה וגו' שאין
 תלמוד לומר 'משרת משה' למה נאמר לומר לך לפי
 שהיה משרת משה זכה לנבואה הוי 'יכבד'.

דבר אחר נצר תאנה וגו' אין הקדוש ברוך הוא
 מקפח שכר בריה בכל מקום שאדם יגע ונותן נפשו על
 הדבר אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכרו רצונך לידע
 שלמה בנה בית המקדש שנאמר (מ"א ו יד) 'ויבן שלמה
 את הבית ויכלהו' ובשביל שנתן דויד נפשו על בית
 המקדש שנבנה שנאמר (תהלים קלב איה) 'זכור ה' לדוד
 את כל ענותו וגו' אם אבא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת
 לעיני וגו' עד אמצא מקום לה' וגו' ולא קפח הקדוש
 ברוך הוא שכרו אלא הכתיבו על שמו (שם ל א) 'מזמור'

מסורת המדרש
 ד"א יצור תאנה וכו'
 תנחומא כא נ ת"י כ
 יליש כא תשיא
 (כה"ע) יליש יהושע
 ב אין הקב"ה מקפח
 שכר בריה עין
 מכילתא ריש בשלה
 משפטים כספא פ"ב
 פסחים ק"ח ב"ק לה
 נזיר כ"ג ה"ה
 תנחומא בשלה א ת"י
 נח י"א פס"ד פ"ג ג
 זוהר ח"ב ק' שלמה
 בנה ביהמ"ק וכו'
 מכילתא בשלה שירא
 פ"א תנחומא ת"י שם
 פס"ד פ"ב ה יליש כא
 תשיא אלא הכתיבו
 על שמו יליש תהלים
 תשי"ג שרי"ט ל

ולזה זכה בזכות הכיבוד שכיבד את משה רבו ולפי ששימש — את משה — אדוניו זכה לרוח
 הקדוש — של נבואה עד שלא נצרך כלל לשאול באורים אצל אלעזר הכהן (עירובין סג). שנאמר:
 "ויהי אחרי מות משה עבד ה', ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת משה, לאמר, משה עבדי מת, ועתה
 קום עבור את מירון הזה אתה וכל העם", שהקב"ה נגלה אליו בנבואה ואמר לו כל מה שעליו לעשות,
 ובזכות שירותו את משה זכה לכן, לפי — שאין תלמוד — הכתוב צריך — לומר "משרת
 משה", שהרי הוא כתוב כבר בתורה, בפסוק: "ומשרתו יהושע בן נון", ואם כן — למה נאמר —
 כאן "משרת משה"? לומר לך: לפי שהיה "משרת משה" זכה לנבואה — שדיבר ה' אליו,
 הרי — אומר, זהו: "ושומר אדוניו יכובד", בשכר ששמר יהושע ושירת את אדוניו משה, כבוד
 הקב"ה.
 דבר אחר: "נוצר תאנה יאכל פריה", אין הקב"ה מקפח — מחסר מלשלם עד תום —
 שכר — כל — בריה, "אלא" (תנחומא כא יג), בכל מקום — מה — שאדם יגע ונותן נפשו
 על הדבר — הטוב לעשותו — אין הקב"ה מקפח — מחסר — שכרו, "לכך נאמר": "נוצר
 תאנה יאכל פריה", רצונך לידע — שכן הוא שלמה בנה — את — בית המקדש, שנאמר:
 "ויבן שלמה את הבית ויכלהו", מתחילתו בנהו והשלימו, ובשביל שנתן דוד — אכיו, את
 — נפשו על בית המקדש שנבנה, שנאמר: "זכור ה' לדוד, את כל ענותו, אשר נשבע לה',
 ניר לאביר יעקב, אם אבוא באהל ביתי, אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני, לעפעפי
 תנומה, עד אמצא מקום לה', משכנות לאביר יעקב, שלם — ולא קיפח הקב"ה שכרו —
 של דוד על דבר זה — אלא הכתיבו — את בנין הבית — על שמו — של דוד, כמו "שנאמר"

ובכל שעה ללמדם כיצד יעשו את המלאכה שלא יטעו בה לפי שאמר לו הקדוש ברוך הוא (שמות כה, מ) 'ויראה ועשה בתבניתם וגו'' ולקח כתיב על כל דבר ודבר (שמות לט, א) 'כאשר צוה ה' את משה' שלא היה זו מעל גביהם וכן הוא אומר (שם לט, מג) 'וירא משה את כל המלאכה וגו'' ויברך אתם משה מה ברכה אומר (תהלים צ, יז) 'ויהי נעם ה' אלהינו וגו'' אמר להם תשרה השכינה במעשה ידיכם אמר רבי תיא בר יוסף כל שבעת ימי המלוואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו בכל יום שתי פעמים ואם תאמר שהיה אחד משבטו של לוי נותן לו יד לאו אלא אמרו חכמים היה קובעו ומפרקו ולא סיעו אחד

המשכן ומפרקו תורכ פרי צו סוף מכילתא דמלואים. ספרי כאן מר, שבת פז, בתורה (עשר). ירושלמי יומא פ"א הל' טו. תנחומא תשא לה, פקודי יא, פס"ד פ"ה, ב, פ"ד פ"א, ג, סע"ד פ"א, ג, י"ג כן תנחומא תשא פ"א הל' טו.

מוצא שהיה משה מחזור — הולך וחוזר תמיד — על האומנין — העוסקים במלאכת המשכן — בכל יום ובכל שעה, ללמדם כיצד יעשו את המלאכה, 'והלך משה ונתן נפשו' (תנחומי נשא, כז, כד) — שלא יטעו בה — לעשותה שלא כפי שהורם לפי שאמר לו הקב"ה: 'וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר', רק כתבנית הווי יעשה את המשכן, ולכן כתיב על כל דבר ודבר — שבמעשה המשכן והכלים: 'כאשר צוה ה' את משה', שלא היה — משה — זו מעל גביהם — בעת שעשו את המשכן וכליו.

וכן — הכתוב — הוא אומר: 'וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' מן עשו, ויברך אותם משה', משמע שמה ראה כל העם את המלאכה בעת עשייתה שעשו אותה כאשר צוה ה', שאם לא כן היה הכתוב אומר 'וירא משה את כל המלאכה והנה כאשר צוה ה' כן עשו', והרי כתוב כאן: 'והנה עשו אותה כאשר צוה ה'' הרי שבשעה שעשו ראה אותם משה, וכן 'כל המלאכה', בכלה נוכח וראה, ולא עכשיו בסופה ראה את הכל, אלא כל דבר בעשייתו ראה, וכאן לא בא הכתוב לומר אלא שבסוף כל המלאכה ברכם, מה ברכה אומר — להם לישראל על זאת, פסוק בפרק אחד מן הפרקים שמה אמר (ראה ב"ר כב, ג): 'ויהי גועם ה' אלהינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו', כן — אומר להם — משה לישראל: 'גועם ה' היא עלינו במעשה ידינו שעשינו לכבודו שיהא מוכן עלינו אלהינו והיו מעשה ידינו מוכנים לו לכבודו, וכלומר: תשרה השכינה במעשה ידיכם.

אמר רבי חייא בר יוסף: באות נתן משה את נפשו על המשכן (תנחומי כ"תשא, לה), אשר — כל שבעת ימי המלוואים היה משה מעמיד — את — המשכן ומפרקו, בכל יום שתי פעמים, 'אחת בבוקר, ואחת בערב' (להלן סי' טו, ע"ש), ואם תאמר — שלא לבדו עשה משה את כל המלאכה הזאת, אלא — שהיה אחד משבטו של לוי נותן לו יד — לסייע לו בכך, לאו, אלא — כאשר — אמרו חכמים: היה קובעו ומפרקו ולא סיעו אחד מישראל, שנאמר:

שיר חנכת הבית לדוד' לשלמה אין כתיב פאן אלא 'לדוד' הוי נצר תאנה יאכל פריה'.

וכן אתה מוצא במשה שנתן נפשו על שלשה דברים נקראו על שמו ואלו הן דינים תורה ומשכן דינים מנין דכתיב (שמות יח, ג) 'וישב משה לשפט את העם וגו'' ונקראו על שמו דכתיב (דברים לג, כא) 'צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל' תורה מנין שנאמר (שמות כד, יח) 'ויהי משה בהר ארבעים יום וגו'' ונקראת על שמו שנאמר (מלאכי ג, כב) 'זכרו תורת משה עבדי' משכן מנין שפן את מוצא שהיה משה מחזור על האומנין בכל יום

מסורת המדרש
משנה שנתן נפשו על ג' דברים וכו' מכילתא שם שמ"ד ל' ד' תנחומא בשלה י' תשא לה, שופטים ה' תנ"י שופטים ד' שרי"ט א' וכי אם כותרת ה' פס"ד פ"ה (כיום השמיני) ב' ל"ש שמות קטו, תשא שצא, ירושע ב' מלאכי חקצה, ראה שבת פט, מכילתא שם פ"א ב"ד פ' י' שהש"ר פ"א, ז, א, ב' תנחומא שופטים א' צדקת ה' עשה עי"ן שמ"ד ה' י'

במזמור שיר חנכת הבית לדוד' "לשלמה" אין כתיב

(שם), במזמור החנוכה של הבית הזה: "מזמור שיר חנכת הבית לדוד" "לשלמה" אין כתיב כאן, אף שלמה בנאו, אלא "לדוד", כי מה שלא בנאו דוד הוא רק מפני שהקב"ה מנע בעדו מלכונתו, ושלה לו ביד נביאו כי בנו שלמה יבנה אותו (ש"ב ז, ד"ו), והוא הכין בחייו את האבנים וברזל ונחושת ועצי ארזים וזהב וכסף רב לאין מספר לבנות את בית ה' (והיא כב, ב"ז), הוי — אומר: "נוצר תאנה יאכל פריה", דוד "נצר תאנה", והכין לבית המקדש, ורצה לבנותו, הרי "יאכל פריה", נקרא הבית על שמו.

וכן אתה מוצא במשה — רבינו שנתן נפשו על שלשה דברים — ולכן — נקראו על שמו, ואלו הן: דינים — שבין אדם לחבירו, תורה, ומשכן; "דינים" מנין — שמה נתן נפשו עליהם, דכתיב: "וישב משה לשפוט את העם... מן מקר עז הערב", טרה כל יומו בעשיית משפט, ועוד בהיותו עם ישראל במצרים נאמר בו (שמות ב, ג): "ויצא ביום השני, והנה שני אנשים עברים נעים, ויאמר לרשע למה תכה רעך, ויאמר מי שמך לאיש שר שופט עלינו" (עי' שמות ל, י), משה נעשה שופט להציל מוכה מיד מכהו, ובמסירות נפשו עשה כן שכן ביקש פרעה להרגו על מעשהו זה, וכן בברחו מפני כך ממצרים נאמר בו (שם יז, י): "ויבואו הרועים ויגרשו, ויקם משה ויושיעו", משה נעשה מושיע לבנות יתרו העשוקות מיד עושקיהן (מכילתא בשלה, שירתא א, פסוק "את השירה הזאת"), ואף על פי שהמשפט הוא לה' והיא מדתו, כמו שנאמר (דברים א, יז): "כי המשפט לאלהים הוא", נמסרו הדינים למשה, כמו שכתוב: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמו"ד ל, ד) — אתה הוא השם: משפט לפני ישראל, ונקראו על שמו, דכתיב: — בן, במשה, בשבח לשבט גד שראה ליטול חלק בארץ אשר כעברת הירדן ששם קבורתו הנעלמה של משה, מחוקקם של ישראל, כי שם חלקת מחוקק ספון... צדקת ה' עשה, ומשפטיו עם ישראל; מייחס את המשפטים למשה: "תורה" מנין — שנתן משה נפשו עליה, שנאמר — בן: "ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה", (שמות לד, כח): "לחם לא אכל ומים לא שתה, ויכתוב על הלוחות את דברי הברית" (מכילתא שם), במסירות נפשו, ואף על פי שהתורה היא תורתו של הקב"ה, כמו שנאמר (תהילים יט, ח): "תורת ה' תמימה", אף על פי כן היא ניתנה למשה — ונקראת על שמו, שנאמר: "זכרו תורת משה עבדי", הקב"ה קוראה על שם משה עבדו; "משכן" מנין — שנתן משה את נפשו עליו, שכן את

בגדלות ובנפלאות ממני: כ אם לא שויתי
 ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו כגמל
 עלי נפשי: יחל ישראל אליהוה מעתה
 ועד-עולם: פ קלבה שיר המעלות זכור-
 יהוה לדוד את כל-ענותו: ב אשר נשבע
 ליהוה נדר לאביר יעקב: ג אם אבא
 באהל ביתי אם-אעלה על-ערש יצועי:

דאחאמר על מסוקן דתהומא על יד דוד אדפר יי לדוד ית כל סגופיה: ב די קים
 קדם יי נדר לתקפא דיעקב: ג אין אעול על אחתי אין אסיק על דרגש מצעי:

רש"י

(כ) שויתי ודוממתי. עליו נפשי: כגמול. שהוא
 נתון עלי אמו. גמול. יונק שלים: כגמול עלי
 נפשי. נפשי נקרא לנגד. כיוון שדי אמו:

מצודת דוד

ממני רוצה לומר יותר מהצורך ומהראוי לי: (ב) אם
 לא. הוא ענין שבועה, כאומר אם לא עשיתי כן יבא
 עלי עונש כזאת, וגזם ולא אמר: שויתי ודוממתי.
 המשלתי נפשי כתינוק הנגמל משדי אמו שכל בטחוני
 על אמו, כן כל בטחוני בה: כגמול עלי נפשי. הנפש
 אשר עלי ובקרבי הוא כתינוק הנגמל. וכפל הדבר
 להתמדתו: (ג) יחל ישראל. רוצה לומר ממני ראו וכן עשו גם אתם, וקו אל ה' מעתה ועד עולם: (א) זכור ה'
 לדוד. התפלל על עצמו שיזכור לו עניו נפשו אשר טרח למצוא מקום אשר יבנה שם המקדש: (ב) לאביר
 יעקב. לחזקו וחקפו של יעקב, והוא המקום ברוך הוא. ותלה ביעקב לפי שהוא היה תחילה להנודדים: (ג) אם
 אבוא. הוא ענין שבועה, וגזם ולא אמר וגו': באוהל ביתי. באוהל המוכן לבית שבתי הראוי למלך: ערש
 יצועי. יצועי. מטה המוצעת כפי הראוי לי: יצועי. מטה המוצעת כפי הראוי לי: יצועי. מטה המוצעת כפי הראוי לי:

אבן עזרא

הנה אני כל מבטחי בשם וככה עשה ישראל:
 (ג) על כן יחל. לשון ציווי: (א) שיר המעלות. יתכן
 שזה השיר חזקו דוד בהתכסותו בשם הוא וחקני
 ישראל, בהיות הדבר כעם ולא מצא מקום להקריב
 קרבן בעד ישראל, כי מקום המשכן רחוק היה:
 זכור, עונותו מגזרת עינו, והוא שם מהבנין שלא
 נקרא שם פועלו: (ב) אשר. או נשבע. וטעם לאביר
 יעקב כי יעקב נדר נדר והשלים נדרו במקום
 שאמר יהיה בית אלהים: (ג) אם. נדר שלא יבא אל
 ביתו לירושלם, ולא יעלה על ערש שהוא יצועי לו:

עני ולא הלכית
 ברכבין ובפרשין מני
 באין לא שוית אדא
 לפום ושחקית נפשי עד
 דצית פתגמי אוריתא
 היד חסילא על תדני
 אמיה אתגברית
 באוריתא היד חסילא
 עלוי נפשי: ג יוריד
 ישראל לוי מן השתא
 ועד עלמא: א שירא

כמו הגמול כן שמתו נפשי עלי שלא אסמוך
 בכינתי: (ג) וחל. עם המדות האלה שתתנהג בשפלות
 בנסתך ובגילוי לא יבנה לך להרים בנפלאות. יחל
 אל ה' והוא יתן תחלתך מעתה ועד עולם: (א) שיר.
 אמר דוד זה המזמור בשעה שבנה המזבח בגורן
 ארונה היבوسی על פי גר הנביא, והעלה עליו עולות
 ושלמים, וקרא אל ה' ויענהו באש מן השמים, ואמר
 זה בית אלהים וזה מזבח לעולה לישראל, ועד אותו
 היום לא נודע מקום בית המקדש, וכבר אמר לו נתן
 הנביא כי הוא לא יבנה הבית כי אם שלמה בנו
 ולפי ששם דוד. כמו ויכלתו להכין בנין הבית ונענה
 במקום הנבחר, ביקש מה' ואמר: זכור ה' לדוד את
 כל ענותו. כיון שלא זכיתו לבנות תעלה המחשבה
 כמעשה, וזכור לי מה שעניתו עצמי בעבורי, כי
 גולתי שנתי מעיני מרוב מחשבתי עליו. נדרתי
 ונשבעתי שלא אנוח עד שאבנהו, ולא הייתי מוצא

מצודת ציון

כ שויתי. מלשון שהו: ודוממתי. מלשון דמיון: כגמול.
 ענינו תינוק הנעתיק מקרב משדי האם. כמו ויגדל הילד
 ויגמל (טס כס מ): ב לאביר. ענין חזק. כמו ומשך
 אבירים בכחו (אינ מ טס): ג ערש. מטה. כמו ערשו ערש
 ברזל (דקיס ז ט): יצועי. מלשון מצעות המטה. כמו או
 חללת יצועי (פאלסיס מט ז):

12

בנדולות ובנפלאות ממני. כדבר האלהות לא
 התפארתי בלבי שאוכל להשיג ואדע הדברים והסודות
 שהם נפלאות ממני לפי שכלי, אלא הלכתי בהם מעט
 מעט כיראה פן אפרוך לראות כמה שלא יגיע שכלי
 אליו ותשבש דעתי בו: (ב) אם לא. מנהג הלשון אם
 לא כענין אלה ושבועה, כלומר אם לא היה כך יהיה
 כך וכך. אמר אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול
 יבא לי כך וכך: ופירוש שויתי ודוממתי נפשי כגמול
 כגמול עלי. אמו, כמו התנוק שיגמול משדי אמו
 שיחליל מעט להתכונן בענין גדולו, ומחלך מעט מעט
 ועדיין אינו נסמך על עצמו אלא עלי אמו שתדרהו
 ותרגילהו מעט, כן שמתו נפשי והשתקתי אותה שלא
 תסמוך עלי אלא עלי אמו בתכונת עצמו בנסתרות
 ובנפלאות, אלא תסמוך על המלמדים ועל הקבלה
 שהיא האם. והוסיף עוד לחזק הענין ואמר כגמול עלי
 נפשי. כמו הגמול כן שמתו נפשי עלי שלא אסמוך
 בכינתי: (ג) וחל. עם המדות האלה שתתנהג בשפלות
 בנסתך ובגילוי לא יבנה לך להרים בנפלאות. יחל
 אל ה' והוא יתן תחלתך מעתה ועד עולם: (א) שיר.
 אמר דוד זה המזמור בשעה שבנה המזבח בגורן
 ארונה היבوسی על פי גר הנביא, והעלה עליו עולות
 ושלמים, וקרא אל ה' ויענהו באש מן השמים, ואמר
 זה בית אלהים וזה מזבח לעולה לישראל, ועד אותו
 היום לא נודע מקום בית המקדש, וכבר אמר לו נתן
 הנביא כי הוא לא יבנה הבית כי אם שלמה בנו
 ולפי ששם דוד. כמו ויכלתו להכין בנין הבית ונענה
 במקום הנבחר, ביקש מה' ואמר: זכור ה' לדוד את
 כל ענותו. כיון שלא זכיתו לבנות תעלה המחשבה
 כמעשה, וזכור לי מה שעניתו עצמי בעבורי, כי
 גולתי שנתי מעיני מרוב מחשבתי עליו. נדרתי
 ונשבעתי שלא אנוח עד שאבנהו, ולא הייתי מוצא

מדרשי חז"ל

א) הנה שמענוה באפרתה וגו'. דרש רבא, מאי דכתיב
 וירד דוד ושמאלו יושבו בניוית ברמה, וכי מה ענין
 ניוית אצל רמה, אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בניוית של
 עולם. אמרו, כתיב וקמת ועלית אל המקום, מלמד שבית
 המקדש גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוהה מכל
 הארצות. לא הו ידעי דוכתיא היכא. איתו ספר יהושע
 בכלוהו כתיב וירד ועלה הגבול, ובשכט בנימין ועלה כתיב

נושאי הפרק

- (א-ה) דוד מזכיר שבועותו למצוא מקום לארון ה'.
- (ו-ז) השתדלות דוד למצוא את מקום המקדש.
- (ח-י) בקשה מה' להשרות שכנתו.
- (יא-יב) שבועת ה' לדוד.
- (יג-טו) ברכת ה' על מקום המקדש.
- (יז-יח) צמיחת קרן דוד והצלחתו נגד אויביו.

קורת רוח בכיתי ובמשכני אחר שלא היה בית ה'
 נבנה: (ב) אשר נשבע. כפל הענין במלות שונות.
 ואמר לאביר יעקב. כלומר למי שקראהו יעקב אבירו
 כמו שנאמר מידי אביר יעקב. לפי שעזרו בכל
 צרותיו והיה חזקו ותוקפו, והראה לו שאפילו המלאך
 לא יכול לו כל שכן בני אדם, לכך קראו יעקב
 אביר. ואמר גם כן לדוד לאביר יעקב. ומה שזכר
 בזה הענין יעקב, לפי שיעקב ראה בחלום מקום
 הבית המקדש והוא הסולם שראה, ועליו אמר מה
 נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער
 השמים, על בית המקדש אמר לא על בית אל שהיה
 שוכב שם, אבל לפי ששם ראה החלום כיבד המקום
 ושם שם מצבה ועשה שם מזבח ובית התפלה בשוכו
 מחרן ועליו אמר יהיה בית אלהים כלומר בית
 התפלה לאלהים, כיון שראיתי בזה המקום הנבחר
 שנבנה בו בית המקדש ועיקר החלום בית המקדש
 הוא שראה, ואמר וזה שער השמים על בית המקדש
 כי הוא מכון כנגד כסא הכבוד. ואף על פי שראה
 יעקב אבירו מקום בית המקדש בחלום, אפשר שלא
 ידעו כהקין ואם ידעו לא גילה אותו, כי לא רצה
 האל יתברך שלא יהיה נודע המקום עד דוד. לפיכך
 זכר דוד יעקב בזה הענין ואמר נדר לאביר יעקב,
 לפי שאליו הראהו תחלה האל יתברך ואף על פי
 שרמז בו לאברהם אבינו וצוה לעלות את יצחק בנו
 עולה באותו מקום, אף על פי כן לא נתבאר אם ידע
 אברהם אבינו שיהיה מקום ההוא מקום הנבחר לבית
 המקדש לדורות: (ג) אם אבא באהל ביתי. כמו
 שאמר אל נתן הנביא הנה אנכי יושב בבית ארוים
 וארון אלהים יושב תוך היריעה. (ש"ב ז ב). ומה שאמר
 אם אבא. אם אעלה. דרך הפלגה, כלומר שלא יערב
 לו שכחו בכיתו, ונוחו על ערש יצועיו עד שימצא

ד אִם-אֶתְּן שְׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעָפִי תִּנּוּמָה:
 ה עַד-אֲמַצָּא מְקוֹם לִיהוֹה מִשְׁכָּנֹת לְאֲבִיר
 יַעֲקֹב: וְהִנֵּה שְׁמַעְנוּהָ בְּאֶפְרַתָּה מִצְאֹנָה
 בְּשַׁדְיֵי-עַר: וְנִבְוָאָה לְמִשְׁכָּנֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה
 בַּחֲקֵל חֹדְשֵׁי לִבְנֵי אֶתֶר דְּצִלְיָאוּ אֲבָהָת עֲלֵמָא: וְעוֹל לְמִשְׁכָּנָיו נִסְגוּר לְכַבְּשָׁא דְרַגְלָיו:

רש"י

(ה) עד אמצא מקום. עד שיועד היכן יהיה מקום מקדש: (ו) שמענוה. הנשורה. (מנאמי): באפרתה. במקום השבוע והמעולה, כמו בן תמו בן לוף אפרתי (ש"ב ה ב) שבוז אבניו. דבר אחר, שמענוה נאפרתה, נספר יהושע (טו) שבה מאפרים, כלל החומין הוא אומר (סס ה ט) ועלה הגבול, ואתר הגבול, וכלן הוא אומר ועלה הגבול וגו' אל

ד אין אתן דומכא לעיני
 לתימורי ניומחא: העד
 דאשכח אתר למבני
 בית מקדשא דין
 משכנא לתקופא
 דיעקב: והא שמענא
 יתה באפרת אשכנזיהא

כמף הינומי וגו' ירושלים (סס טו ט), נמלח ירושלים גבוה מכל הארצות והוא רלוא לביט המקדש, שנאמר וקמה ועלית אל המקום וגו' (דברים י ט), נמלח שבים המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, כן נדרש נשמית קדשים: מצאנוה בשדי יער. נגבול נלמין שנמלח לחים היער, שנאמר (נבאשית מט כז) ננימן זכר יטרף: (ו) נבואה, שמה

מצודת דוד

(ד) אם אתן שנת. רוצה לומר להיות ישן להתענג יותר מההכרח להחיות את הנפש, וגם זה הוא ענין שבועה וגו' לעפעפי. כפל הדבר במילות שונות: (ה) עד אמצא. עד אשר אדע איה המקום המוכן לבית המקדש: (ו) הנה שמענוה באפרתה. עוד הייתי באפרת מקום מולדתי כי היא בית לחם, כמו שנאמר בדרך אפרת היא בית לחם (בראשית מט ז). ואמר כי מאז שמענו כי עתיד להיות מקום נבחר לבית המקדש, אבל לא ידעתי מקומה איה: מצאנוה בשדי יער. עתה הנה מצאתי את המקום בשדי יער הוא גורן ארונה היבוסית, והיה גם שם עצי יער, כי הוא המקום שנעקד עליו יצחק ובאיל תמורתו נאמר נאחו בסכך בקרניו (שם כג יג) שנאחו בענפי עצי היער: (ז) נבואה. עתה הואיל וידענו המקום, נבואה למשכנותיו:

אבן עזרא

(ד) אם. בכל כחו, והנכון שהיא שנת צהרים, וכבר הזכרתי דעתי במלח שנת שהיא קמוצה כמלת עזי וזמרת. יה: (ה) עד אמצא. ידענו כל הארץ לשם היא כולה, רק יש מקומות נבכרים שהם יותר נבכרים על בן וזה שער השמים: (ו) הנה. אמר רבי משה שמענוה על ידי דוד: שהיה מאפרתה. והנכון בעיני פי בימים שעברו היו אומרים בני איש ששמענו

רד"ק

מקום לה. ואמר ערש יצועי. ערש שיש בו יצועי, ערש שיש בו מצעות הראויות למלך זהו יצועי: (ד) אם אתן שנת לעיני. רוצה לומר שינה קבועה: לעפעפי תנומה. כפל הענין במלות שונות: (ה) משכנות. כי יהיו שלשה בתים: (ו) הנה. אמר דוד זה המקום לא ידענוהו עד היום רק שמענוהו באפרת כי עתיד להיות מקום נבחר לבית המקדש לדורות, כי אין שילה נובך וגבעון לדורות רק היינו שומעין

מפי זקנים כי עוד ילה המקום הנבחר, והנה עתה מצאנוה בשדה בגורן ארונה היבוסית: וקראו יער. כי עצי יער היו שם, ולפיכך אמר באפרת כי שם נולד דוד ושם גדל ושם שמע זה הדבר, ומה שאמר מצאנוה שמענוה לשון נקבה, רוצה לומר שכינת הכבוד, כי זכר משכנותיו ושם מצא אותה שנאמר ויענהו באש מן השמים: (ז) נבואה למשכנותיו. כיון שמצאנו המקום הנבחר נבואה מהיום ואילך כזה

ת קום יי שרי כבית
 מישרי ניהד את וארון
 די ביה אוריהד: מ כהניד
 ילכשון לכושין דזכו
 ולוא חסידך ישבחון
 על קרבנא: י קטול
 זכותיה דדוד עבדך
 במעל ארנא במצע
 תרעיא לא התיב אפי

להדם רגליו: ח קומה יהוה למנוחתך
 אמה וארון ענך: ט כהניד ילכשו צדק
 וחסידך ירננו: י בעבור דוד עבדך אל-
 תשב פני משיחך: יא נשבע יהוה לדוד
 אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנה אשית
 לכסא לך: יב אם ישמרו בניך בריתי

שלמה משיחך: יא קים יי דוד בקושמא לא יתוב מנה מן ולידא דמעך אשוי קלך על פורסי די לך: יב אין נטרין בגד קמי וסהדתי דגן דאלפנון אף בגיהון לעלמין יתבון על

רש"י

נמשכנותיו: (ז) אם תשב פני משיחך. שלמה, נטלו להכניס שם את הארון:

מצודת ציון

(ז) יהודים. הוא שרפרף הכסא הנתון תחת רגלי האדם כשהוא יושב. וכן הם לרגליך (נפיל ק י ב):
 לנח כבית המקדש: (ח) קומה ה'. לכן קומה והשרה שכינתך אל מקום המנוחה. כי עד הנה היה מתהלך מאהל אל אוהל ומשכן וגו', אבל המקום שהוא תהיה מקום מנוחה וקבוע עד עולם: אתה וארון עורך. שכינתך תשרה בה עם הארון אשר הוצאת לכל את עורך וכל זורע כפולשתים בעת לקחו אותך בשבי, כמו שכתוב בשמואל א' (ה ט): (ט) ילכשו צדק. בגדי כהונה נקראים בגדי צדק, כי הם מכפרים ומצדיקים את החוטאים: וחסידך ירננו. הלויים ירננו בשיר: (י) בעבור וגו'. על עצמו אמר עשה זאת בעבורי. וכפל דבר, ואמר עוד אל תשב ריקם את פני משיחך לכל שמוע תפלתו: (יא) נשבע וגו' אמת. רוצה לומר שבועה אמתית ולא יחזור מהשבועה, והשבועה היא שהשכיחו לומר מזרעך אשית מלך לשבת על הכסא שלך.

אבן עזרא

אמר זה הוא בית אלהים: (ח) קומה. דרך משל קום ולך אל המקום אשר תנוח בו: (ט) כהניד. הם בני אהרן, וחסידך הם הלויים המשודרים. וטעם לאמר על הכהנים בגדי צדק, כי הם מורים את התורה ושופטי ישראל: (י) בעבור. דבק עם קומה ה', אל תשב פני

רד"ק

המקום שהוא משכנותיו: יהודים רגליו. הוא באמת, שהוא מכון. כנגד כסא הכבוד: (ח) קומה ה'. אלה השלשה פסוקים אמרם גם כן שלמה בבית המקדש בחנוכתו. אמר דרך משל קומה למנוחתך, כלומר מהמקומות האחרים שהיה המשכן לזה המקום שהוא בית מנוחתך לעולם: אתה. רוצה לומר ענין הכבוד שנראה בחנוכת המקדש אחר שהכניסו הארון בבית קדשי הקדשים זהו וארון עורך: (ט) כהניד. בעבודתם:

מדרשי חז"ל

(יב) אם ישמרו בניך בריתי וגו'. שלשה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל ובית המקדש ומלכות בית דוד, חוץ מספר תורה וברית של אהרן שלא נתנו על תנאי. מלכות בית דוד מנין, שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי וגו'. ונאמר ופקחתי בשבט פשעים (ממילתא).

צמדם על לחותם ונצנונותם בשבועה ימים. — מה שאי אפשר זה באפרכסים וקרמונים ובאספרגל ובאגס וכיוצא בהם.

פ ר ק מ ד

המצוות אשר קלל אותם הנלל המשיצי הם המצוות אשר ספרנום בפר אהבה. וסבת קלם מבארת — רצוני לומר: שבנות העבודות הם — וכוון האלוה סמיד ואהבתו ויראתו ושמירת המצוות קלם ושיאמן באלוה ית מה שהוא הכרחי לקל בעל דת שאמינהו. והם המפלה ויקריאת שמעי ויכרפת המזוני ומה שנדבק בהם ויכרפת כהנים. ויתפלגין ומזונה וציצית. וקנות יספר תורה. וקרות בו לעתים. כל אלה מצעים שילמדו דעות מועילות. והכל מבאר נגלה אינו צריך לדבר אחר. מפני שהוא כפול דברים. לא דבר אחר.

פ ר ק מ ה

המצוות אשר קלל אותם הנלל העשירי הם אשר ספרנום בהלכות בית הבחירה. והלכות קלי המקדש והעובדים בו. והלכות ביאת המקדש. וכבר הנדנו מועלת זה הנלל על דרך קלל. וידוע שיעובדי עבודה ורה היו מכונים לבנות היכליהם וקממיר. צלמיהם במקום הגבוה שימצא שם. על ההלים הנמים. וזנה בחר יא ברק הם אבינו ע"ה יתר המורה. בהיותו הגבוה שבהרים אשר שם. ופרסם שם יחוד האלוה. ויסוד המצרב.

1 דברים י"ב ב' 2 ע' יחזקאל כ' מ'

שיקדש הקדשים במצרב—והוא ענין אמרם: שכינה במצרב. ויבארו רבותינו יז"ו. ביגמרא יומאי. שיא ברק הם אבינו יחד המצרב—רצוני לומר: בית קדש הקדשים. וסבת זה אצלי—שמפני שהיה הדעת המקרסם או בעולם—עבודת השמש ושהוא האלוה. אין ספק שבני אדם היו קלם פונים למורת. ומפני זה פנה יא ברק הם אבינו למצרב ביהר המורה— רצוני לומר: בימקדשי— עד שישים אחריו לשמש. הלא תראה: יי שך ארלי בעת קפרם ושוקם לדעות הקודמות הרעות הם. מה צשו? אחריהם א"ל היכל. ויפניהם קדמה. והמה משפחותם קדמה לשמש. והבן זאת הפליאה! — ואין ספק אצלי גם כן שהמקום אשר יחדו אברק הם בבבואה היה ידוע אצל ימשה רבנו. ואצל רבים: שאברק הם צנה אותם שיהיה זה בית עבודה. כמו שבאר המסרגם ואמר: ופלה וצלי אברקם פמן באתרא ההוא. ואמר קדם יי: הקא יהון פלחין דכיא וגו'. ואשר לא התבאר ביתורה → ולא נזכר בפרט. אברק רמו אצלו ואמר: אשר יבחר יי וגו' 5. יש בו אצלי שלש חכמות. האחת מהן— שלא יחזיקו בו האמות ונלחמו צליו מלחמה חזקה. כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא פכלית התורה והשנית— שלא יפסידוהו מי שהוא בנדם עפה וישחיתוהו בברק וקלמם. והשלישית. והיא החזקה שבהם — שלא יבקש כל ישבטי היותו. יבגנחתי ולמשל בו. והיה גופל צליו מן הממלכת והקטטה. כמו שגפול בבקשת היכההי. ולזה באה המצנה שלא יבנה יבית הבחירה אלא אחר יתקמת מלך. עד שתהיה המצנה לאחד. ותסמלק הממלכת. כמו שבארנו בפר שופטים 6.

1 בבא בתרא כ"ה. 2 גיד י. 3 יחזקאל ח' ט"ז. 4 תרגום אונקלוס לבראשית כ"ב י"ד. 5 דברים י"ב י"א. י"ד, י"ה, כ"א, ט"ז ו'. 6 הלכות מלכים, פ"א ה"א וה"ב.

פרשת ראה

לשכנו תדרשו

"והיה כי יביאך וגו', ונתת את הברכה וגו', הלא המה בעבר הירדן, אחרי דרך מבוא השמש, בארץ הכנעני, היושב בערבה, מול הגלגל אצל אלוני מורה" (דברים יא, כט-ל)

פירוט אחר פירוט, בדיוק נמרץ, לא להשאיר מקום לטעות, להקל על המחפשים, למצוא את הדרך אל הברית בהר גריזים ובהר עיבל.

מפליא, שבאותה פרשה (יב, ה), כשהקב"ה מורה על בנין בית הבחירה בהר הבית שבירושלים, שם נאמר רק "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מכל שבטיכם וגו', לשכנו תדרשו ובאת שמה". אין פירוט, אין גילוי, הכל נעלם.

מדוע? אדרבא, ידענו מדברי חז"ל (פסק"ר מג, ג, ועיי' במד"ר יב, ט), כמה יסורים נתייסר דוד המלך עד שמצא. לא נתן שינה לעיניו, לעפעפיו תנומה, "עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב" (תהלים קלב, ה).

ההבדל בולט לעין: אל הברכה והקללה — פירוט מדוקדק, אל בית המקדש, מקום השכינה, מקום עבודת השם — מאומה.



ללמדך, כי את מקום השכינה יש לחפש, ולחפש תוך עמל. משום שהחיפוש והעמל, הוא חלק בלתי נפרד מעצם המצווה.

— ברכות, מורעפות מלמעלה, עמם יחד, גם כל הנוגע להן.

— בית מקדש, הוא דבר שצריך ליצור אותו, לעמול עליו. רק כך יהיה שם מקום לשכינה.

שואלים זאת התוספות (די"ה כאן), ועיין שם תירוצם ומה שתירץ שם במהרש"א.

מכאן לומדים, כי "והיה אם שמוע תשמעו", עדיין אינו האידיאלי, כי יתכן להיות "והיה אם שמוע תשמעו", ובכל זאת אינם עושים רצונו של מקום.

משום ש"אין עושים רצונו של מקום" אינו מכוון למישהו הממרא, או המזלזל, אשר באופן פעיל, או סביל, "אינו עושה רצונו של מקום". לא לכך מתכוונים.

מתכוונים למצב כזה, כאשר אין היכנעות מוחלטת לדבר השם. אין השתעבדות מוחלטת.

כי האידיאלי הוא, שאדם יעשה את הטוב שהוא עושה, רק בגלל רצונו של מקום. לא משום שהדבר מוצא חן בעיניו, לא משום שמצווה פלונית נראית לו, אלא אך ורק בגלל רצונו של מקום.

לכן יתכן, שגם כאשר שמוע ישמע האדם בקול מצוות השם, אף על פי כן יזדקק ל"ואספת דגנך" וכי וכי. ועוד שם זכור שיש מקום שבו לא יתקן עד כי יעשה "רצונו של מקום".



אם נשארנו עומדים על דברנו, שיש מקום שבו לא יתקן עד כי יעשה "רצונו של מקום".

אם נשארנו עומדים על דברנו, שיש מקום שבו לא יתקן עד כי יעשה "רצונו של מקום".

שלי שלך ושלך שלך

"כי יהיה בך אביון וגוי, לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיד האביון. כל פתח תפתח את ירך לו, והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו" (דברים טו, ז-ח).

"ארבע מדות באדם האומר שלי שלך ושלך שלך, זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום, שלי שלך ושלך שלי, עם הארץ. שלי שלך ושלך שלך, חסיד. שלי שלך שלי, רשע" (אבות ה, ט).

כשהמשנה אומרת: "ארבע מדות בבני אדם", הכוונה היא, כי כל אחד עלי חלד, חייב למצוא את עצמו בין ארבעת המדות הללו. מדה אחרת, או נוספת, אין. אם לחשך אדם, כי מדה אחרת לו, לא אחת מכל אלו הארבעה, אף אתה אמור לו, כי אינו יודע מה הוא שח. יסודות חזקים יחסית הם:

שומה על האדם, אינפוא, כי יתוך אחר: מקומי; בין אחת מארבע המדות הללו.

המדה האחת היא, "שלי שלך ושלך שלי", אלו הם המבולבלים, שאין להם לא דעה, לא סדר ולא גיבוש כל שהוא. אלו הם הבורים ועמי הארצות. כי את מה, בעצם, מייצגת המדה האוילית הזאת, אם לא את הכסילות, כי כל מה שהגיע לו לאדם, בעצם לא הגיעו, אין לו לשום חפץ, לא כתובת ולא בעלים, כי הכל בעצם הפקר!!

כפירה היא בהשגחה. ואך, אולי, מאחר שבורים ועמי הארצות המה, זהו צידוקם.

המדה האחרת הינה, שלי שלך ושלך שלי — זהו רשע. כי רשעות היא זאת, ללא ספק. הלא מודה הוא, ה"בעל דעה" הזה, כי יש לו לכל חפץ כתובת, אלא שהכתובת של כל חפצי העולם הינה ברשותו של הרשע הזה...

המדה מן העבר האחר היא, שלי שלך ושלך שלך — וזהו חסיד, יען כי הכיר הוא בכך, שלפיכך ניתן החפץ לרשותו, כדי שיוכל לתיתו לאחר. כי

לפיכך נאמר: "לשכנו תדרשו". כלומר, הדרישה היא חלק מעצם בנו בית הבחירה.

גם בימי אברהם, כאשר הלך אל אותו הר המוריה, לעקוד עליו את בנו יצחק, גם אז לא גילו לו היכן הר מוריה זה.

— "על אחד ההרים אשר" אומר אליך" (בראשית כד, ב). משום שגם באותה עקידה, היה החיפוש חלק מעצם העבודה, מעצם הנסיון, מהעקדה.

אולי זאת הסיבה שגם לענין נישואין, גזרה ההשגחה, כי דרכו של איש "לחזור" אחר אבילותו (קדושין ב:). משום שעיקר תכלית הנישואין היא, ליצור מקום לשכינה. "בתוכם", לא "בתוכי". לכן, ה"חזור" והחיפוש, הוא בגדר "לשכנו תדרשו".

משל משלו רבותינו במדרש תנחומא בתחילת פרשתנו (תנחומא ראה, ג): "משל לזקן שהיה יושב על הדרך, והיו לפניו שתי דרכים. אחת, תחילתה קוצים וסופה מישור, ואחת, תחילתה מישור וסופה קוצים. והיה יושב בראש שתיהן, ומזהיר העוברים, ואומר להם: אף על פי שאתם רואים תחילתה של זו קוצים, לכו בה, שסופה מישור. וכל מי שהיה שומע לו, והיה מחלך בה ומתייגע קמעה, הלך בשלום ובה בשלום" וכו'.

וכי רק שתי דרכים אלו קיימות? כלום לא יתכן כי קיימת גם דרך של תחילתה מישור וסופה מישור?

ללמדך, כי אין דרך אחרת. משום שרק על ידי כבישת "תחילתה קוצים", לא רק שמגיעים אל סופה מישור, אלא שהקוצים עצמם, מתברר שמישור המה, מישור של תענוגות.

— "תחילתה קוצים", היא היא הכובשת את ה"סופה מישור".

★ ★ ★

הוא אמר לו כי, זהו נשתי נאמרים ומתעורר, מלחמה...

כִּי־לֹא תִירָאֵי וּמִמַּחְתָּהּ כִּי לֹא־תִקְרָב אֵלֶיךָ: מו הֵן גּוֹר יְגוֹר אַפְסֵי מְאוֹתַי מִיַּגֵּר אַתָּה עֲלֶיךָ יְפוֹל: מו הֵן קָרִי: הִנֵּה אֲנֹכִי בְרֵאתִי חָרֵשׁ נִפְחַת בְּאֵשׁ פָּחַם וּמוֹצִיא לְאֶעֱקֵא לֵיד יְרוּשָׁלַם בְּגוֹיֵד יִתְרַמּוּן: מו הֵא אֲנָא בְרִית נִפְחַא נִפַח גּוֹר בְּשַׁחֲדוֹן וּמִפִּיק מִנָּא

לצורכיה ואנא ברית מחבלא לחבלא: זי כל זון יומקון עלך ירושלם לא יצלה וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי עמד לדינא תחכיניה דא אחסנת עבדי דו זכותיהון מן קדמי אמר זי אוי כל דצבי למילף

→

רש"י (א) הוי כ' צמא. הוי זה. לשון קריאה וחינוך וקיצוץ הוה, ויש הרבה במקרא, הוי הוי ונטו מארץ לפון (וכריה ז י): כ' צמא. למורה:

מצודת דוד

על ידי הפחמים מוציא כלי הראוי לעשות עמו הדבר אשר עשאוהו בעבורו: ואנכי בראתי משחית לחבל. בראתי איש משחית לקלקל את הכלי ההוא. ורוצה לומר אני המגרה בך את האויב, ואני המשלימו עמך ומתיש כחו: (זי) כל בלי יוצר עריך. כל בלי זיין אשר יחדוהו בשבילך להלחם בך: לא יצלה את בעליו לא יצלה, כי לא יזיק לך: ופ' לשון. כל איש לשון מדבר גדולות אשר תקום עמך למשפט להתחובב עמך: תרשיעי. את תרשיעי אותו במשפט יצא מחייב והשאר זכאות: רוצה לומר לא יזיקו לך לא במעשה ולא בדבר: זאת הברכה הזאת היא לנחלה לעבדי ה'. וזאת היא הצדקה אשר יזבוח להם מאתי: נאם ה'. כה אמר ה': (א) הוי כ' צמא. כל מי שהוא צמא מחסרון המים ילכו אל המים לרוות הצמאון:

רד"ק

הגאולה עד עולם: (א) הוי כ' צמא. הוי לשון קריאה, וכן הוי ציון המלטי (וכריה ב יא). ואתר מלחמת גוג ומגוג יכיר העכורים כי האל הוא מולך על כל ואין זולתו, ואז יבואו אל ירושלם ללמוד משפטי האל ותורתיו, כמו שאמר בתחילת הספר לכו ונעלה אל הר ה' וזרנו מדרכיו. ויהיה הענין כאילו קראם לבוא וללמוד. והמים משל לתורה זלחמה, כמו שאי אפשר לעולם בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא חכמה, וכן שהצמא מתארה למים כך הנפש החכמה מדרשי חז"ל

מדרשי חז"ל

דימי דוד ולא דימי שלמה. אמר רבי אליעזר מאי קראה, הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול, (גר איתך בעשייתך יפול בעשייתך) אבל אידך לא. (נכמת כד): (א) הוי כ' צמא. כ' צמא וגו'. אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נימח את ברזל הוא מתפוצץ, אם אבן הוא נימח דכתיב אבנים שחוקו מים, וכתיב הוי כל צמא לכו למים, ואין מים אלא תורה וכו' (סוכה נב):

נושאי הפרק

(איה) הטובה המובטחת לשומעים בקול ה' ועוסקים בתורתו. (ריא) קריאה לישראל לשוב בתשובה, והבטחת סליחה מאת ה'. (יביג) השיבה מהגלות, אבדן הרשעים וצמיחת הצדיקים.

כִּי־לֹא תִירָאֵי וּמִמַּחְתָּהּ כִּי לֹא־תִקְרָב אֵלֶיךָ: מו הֵן גּוֹר יְגוֹר אַפְסֵי מְאוֹתַי מִיַּגֵּר אַתָּה עֲלֶיךָ יְפוֹל: מו הֵן קָרִי: הִנֵּה אֲנֹכִי בְרֵאתִי חָרֵשׁ נִפְחַת בְּאֵשׁ פָּחַם וּמוֹצִיא לְאֶעֱקֵא לֵיד יְרוּשָׁלַם בְּגוֹיֵד יִתְרַמּוּן: מו הֵא אֲנָא בְרִית נִפְחַא נִפַח גּוֹר בְּשַׁחֲדוֹן וּמִפִּיק מִנָּא

רש"י (א) הוי כ' צמא. הוי זה. לשון קריאה וחינוך וקיצוץ הוה, ויש הרבה במקרא, הוי הוי ונטו מארץ לפון (וכריה ז י): כ' צמא. למורה: מצודת דוד וממחיתה. ותהיה מרוחקת ממחיתה, כי לא תוכל להתקרב אליך, ותהיה אם כן מרוחקת ממנה: (טו) הן גור יגור. באמת יחת ויפחד מי שהוא נדרש ונפרד ומרוחק ממני: מי גר אתך. מי שהיה לו תגר ומריבה עמך, הוא יפול עליך לשכון עמך להיות סר למשמעתך: (טז) גופח באש פחם. מנשב באש הנאחו בגחלים כבויים להכעירם יפה: ומוציא כלי למעשהו.

מצודת דוד

כי לא תיראי. אשר לא תיראי: וממחיתה. ענין שבר ופחד. כמו ואל תחת (ישעיה ט ט): טו גור יגור. ענין פחד כמו, לא תגורו (דברים ט ט): אפס. ענין ההעדר. כמו באפס עצים (משל ט ט): מאותי. ממני: גר. ענין מריבה. כמו אל תתגררו עם (דברים ז ט): אתך. עמך: עריך. כמו אליך: יפול. ענין נטיה והשכנה. וכן אל הכשדים אתה נופל (וימים לו ט): טז חרש. אומן ברזל: גופח. מלשון הפחה ונשיכה: פחם. גחלים כבויים. כמו פחם לגחלים (משל ט

רד"ק

לעולם, נתייה רחוקה מעושק בני אדם: כי לא תיראי. אפילו פחד ויראה לא יהיה לך מהם, ותהיה רחוקה ממחיתה שלא תקרב אליך, והענין כפול במלות שונות: רחקי. כמו תרחקי, וכן ומות בהר (דברים לב ט) כמו ותמות, ושים בסלע קנך (במדבר כד כא) כמו ותשים: (טו) הן גור יגור. פירושו כהרגומו ענין אסיפה, כמו יגורו עלי עוים (תהלים נט ד), ודרך פשוטו יתפרש כן, הנה יאספו עליך עמים אפס מאותי, לא במצותי כמו שנאספו עליך פעמים אחרים במצותי כסתחריב ונבוכדנצר, אבל אלה הגוים שיאספו אליך והם גוג ומגוג, לא במצותי ואין האסיפה ההיא מאתי, ואף על פי שאמר בנבואת יחזקאל (לט ב) והעליתך מירכתי צפון והביאותיך על הרי ישראל: ומה שאמר יעלו דברים על לבבך, זהו הענין בעצמו, כי האל שם כלבו לבוא שם לא לדעת ישראל אלא לטובתם, ולקחת נקמת ישראל ממנו ומן העמים האחרים שהרעו

מדרשי חז"ל

(טו) הן גור יגור אפס מאותי מי גר וגו'. תנו רבנן: אין מקבלין גרים לימות המשיח, כיוצא בו לא קבלו גרים לא

וְאִשְׁרֵי אֵין לוֹ כֶּסֶף לָכוֹ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וְלָכוֹ שִׁבְרוּ בְּלוֹא-כֶּסֶף וּבְלוֹא מַחִיר יֵין וְחֶלֶב: בְּלֶמָּה תִשְׁקְלוּ-כֶּסֶף בְּלוֹא-לֶחֶם וַיִּגְיַעְכֶם בְּלוֹא לְשַׁבְעָה שְׁמֵעוּ שְׁמוֹעַ אֱלֹי וְאֶכְלוּ-טוֹב וְתִתְעַנְגוּ בְּדַשָּׁן וּנְפִשְׁכֶם: גַּהֲטוּ אֲזֻנְכֶם וְלָכוֹ אֱלֹי שְׁמֵעוּ וְתַחֲיוּ נְפִשְׁכֶם וְאַכְרַתְהָ לָכֶם דָּטָב וְתִתְפַּנֵּק בְּדַרְהֵין וּנְפִשְׁכוֹן: גַּאֲרַכְיֵנו אֲוִינִיכוֹן וְקַבִּילוּ לְמִימְרֵי שְׁמֵעוּ וְתִתְקַים נְפִשְׁכוֹן

רש"י

שברו. לשון לשבור צר (נכאשית מג ג) קנו: יין וחלב. לקח טוב מין ומלג: (ב) למה תשקלו כסף. למה מנרמו לכם לשקול כסף לאיניכס צלל לכם:

מצודת דוד

ואשר וגו'. רוצה לומר ואף אם אין לו כסף לקנות המים, כי בחנם ימצא. כלומר התאב לדבר זה ילך אל הנביא לשמוע דבר ה' מבלי מתן כסף: שבו שברו. לכו קנו דבר מאכל ואכלו, ועל דברי התורה יאמר. וחזור ומפרש שבו שברו בלא כסף ובלא מחיר, בוולת מתן מחיר קנו יין וחלב, רוצה לומר כל ענייני חכמת התורה תוכלו ללמוד בזולת מחיר: (ב) למה תשקלו כסף. מה לכם בזה שתשקלו כסף בחנם בלא מאכל לחם. רוצה לומר למה תרבו לתת מחיר בעבור לימוד חכמות נכריות שאין בהם תועלת: ויגיעכם. למה תתנו הון הבאה בניעה בעבור דבר שאין משביע. ועל החכמות הנכריות יאמר, וכפל הדבר במלות שונות: שמו וגו'. ללמוד חכמת התורה: ואכלו טוב. כן יקרא חכמת התורה, כמו שנאמר כי לקח טוב וגו' תורתי אל תעזובו (משל ד ג): ותתענג וגו'. זהו תענוג הנשמה בעולם הבא: (ג) הו אונכם. לשמוע אמרי: ולכו אלי. לכו ממקומכם לבא אלי ללמוד תורתי: שמו וגו'. שמועו אלי ותוכו לעמוד בתחיה בימי המשיח: ואכרתה. אז אכרות לכם ברית אהבה להיות מתקיימת עד עולם:

רד"ק

מתאווה לתורה ולחכמה, כמו שנאמר בנבואת צמוס ח (א) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה': ואשר אין לו כסף. לא יחוש כי אינו צריך, כי בחנם יתנו לו יין וחלב. נמשלה תורה ליון, מה יין משמח הלב כמו שנאמר (תהלים קד טו) ויין ישמח לבב אנוש, אף דברי תורה כן. שנאמר (שם יט ט) פקודי ה' ישירים משמחי לב. וחלב, כמו שהחלב קיים היונק וגדולו, כן דברי תורה קיים הנשמה וגידולה, שהיא הולכת וגדלה בלימודה במדרגתה כמו שהיא. ואמר אכילה על היין והחלב, כי הם מאכל ומשקה לגוף:

מדרשיו חז"ל

אמר רבי אושעיא: למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו, במים ביין וחלב, וכתביהו הוי כל צמא לכו למים, וכתוב לכו שברו ואכלו ולכו שברו וגו'. לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. דבר אחר, מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא

וְאִשְׁרֵי לָכוֹן קִיָּם עֲלֵם מִבּוֹת דְּוֹד דְּמַהֲיָמְנוּ: דְּהָא רַב לְעַמְמִיָּא מְנִיתִיה מִלְּךָ וְשִׁלִּישׁ עַל כָּל מְלָפוֹתָא: הֵהָא עִם דְּלֹא תִידַע וְיִפְלַחֲיָד וְעִם דְּלֹא יִדְעָד יִרְהִטוֹן לְאַסְקָא לָךְ מִסִּין בְּדִיל וְיִי אֱלֹהֵיךָ וְלִקְדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲרִי שְׁבַחְדִּי: וְתִבְעוּ דְחִלְתָּא דִּי עַד דְּאִתּוֹן חֲיִין בְּעוּ מִן רִשִׁי

כְּרִית עוֹלָם חֲסְדֵי דְוֹד הַנְּאֻמָּיִם: הֵהָן עַד לְאוּמִים נִתְחַיו נְגִיד וּמְצִיָּה לְאֻמִּים: הֵהָן גְּוֵי לְאִתְדַע תִּקְרָא וְגוֹי לְאִתְדַעוּךָ אֱלִיךָ יִרְוּצוּ לְמַעַן יִהְיֶה אֱלֹהֵיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פִּאָרְדִּי: ם וְדִרְשׁוּ יִהְיֶה בְּהַמְצִאוֹ קִרְאָהוּ וְיִי אֱלֹהֵיךָ וְלִקְדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲרִי שְׁבַחְדִּי: וְתִבְעוּ דְחִלְתָּא דִּי עַד דְּאִתּוֹן חֲיִין בְּעוּ מִן רִשִׁי

(ג) חסדי דוד. שאגמול לדוד חסדיו: (ד) עד לאומים. שר וגדול עליהם, ומוכיח ומעיד לרמיסה על פניהם: (ה) הן גוי לא תדע תקרא. לשמוע, אם אלי משמעו לשם ה' הנקרא עליך: (ו) בהמצאו. קודם גור דין, צעוד שהוא אומר לכם לרשוני:

מצודת ציון

ג) הנאמנים. ענין דבר המתקיים, וכן במקום נאמן (לעיל כג כז): ד) לאומים. אומות, כמו ושני לאומים (נכאשית כג ט): ג) גיד. ענין שררה: ה) ירצו, מלשון רוצה ורדיפה: פארד, מלשון פאר ורופי:

מצודת דוד

חסדי, חסדיו, רוצה לומר יהיה כמו החסדים הקיימים אשר הבטחתי לדוד שלא תופסק המלוכה מזרעו: (ד) הן עד לאומים נתחיו. באמת נתחיי את דוד להיות לעד ולראיה מול האומות, רוצה לומר מממשלת המלוכה אשר תחמיד בזרעו יקחו ראיה שדבר ה' תקום לעולם: גידו ומצוה לאומים, המשיח הבא מזרעו יהיה נגיד, ויהיה מצוה אל האומות את המעשה אשר יעשו: (ה) הן גוי וגו'. רוצה לומר כמו שמתקיים החסד שהבטחתי לדוד כן תתקיים החסד שהבטחתי לך, כי באמת גוי אשר לא תדע מעולם תקרא אליך לשמש אותך: לא ידעו, אשר הם לא ידעו מעולם: אליך ירצו, להיות סרים למשמעתך: למען ה', רוצה לומר לא למען בתי ורדעך, כי אם למען ה' השוכן בקרבך: ולקדושו וגו'. למען קדושו ישראל אשר נתן לך פאר להשרות שכינתו בקרבך, וכפל הדבר במלות שונות: (ו) בהמצאו מצויי בכס, עד לא תגלו מארצכם, רד"ק

לזכה: הנאמנים. הקיימים, כמו במקום נאמן (לעיל כג כז). כלומר כמו שחסדי עם דוד קיימים, כן תהיה בריתי עמכם קיימת. ועוד זכר דוד בעבור שהוא יהיה המורה לעמים, כמו שאמר בתחילת הספר (לעיל ב ד) ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים: (ד) הן עד. מזהיר ומעיד בכס, כמו העידותי בכס היום (דברים ו כז), העד העיד בנו האיש לאמר (בראשית מג ג), והועד בבעליו (שמות כא ט). ואף על פי שאלה והדומים להם ענין התראה, לשון עדות הם גם כן, כי המתרה מתרה בפני עדים כזו שלא יכחיש בו המתורה. וכן אמר העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ, כאילו אמר

מדרשיו חז"ל

ו) דרשו ה' בהמצאו וגו'. מנין לגור דין של ציבור שאינו נחתם, אינו נחתם והא כתיב כי אם תכבדי בנתתי ותרכי לך בורית נחתם עונתך לפני, אלא מנין שאפילו נחתם מתקדש, שנאמר מי כה' אלהינו בכל קראינו אליו. והא כתיב דרשו ה' בהמצאו, לא קשיא הא ביחיד הא בציבור. ויחיד אימת, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליה"כ. (יבמות פ"ה). דרשו ה' בהמצאו. היכן הוא מצוי, בכתי כנסיות ובכתי

אברהם

כ"ד אב תר"ח

רנו

אברבנאל

לכו למים שישתדלו ללמוד דרכי התורה האלהית באומרו לכו ונעלה אל הר ה' ויורגו מדרכיו ואשר אין לו כסף לא יחוש כי אין צורך כי כחנם יתנו לו יין וחלב ונמשלה התורה ליינן לפי שהוא משמח הלב שהיין יושמח לבב אנוש וכן פקודי ה' ישרים משמחי לב וחלב כמו שהחלב קיום היונק וגדולו כן הנשמה קיום התורה וגדולה ואמר אכילה על היין והחלב כי הם כמאכל ומשקה לגוף ואומרו ואכלו טוב הוא התורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תרומתי אל תעזבו וחסדי דוד הנאמנים הוא המשיח שנקרא דוד שנאמר דוד עבדי נשיא להם לעולם ונאמנים פירו' קיימים כמו במקום נאמן והן עד לאמים מזוהר ומעיד בכך זהו הדרך הראשונה וכפי המפרשים והלצתי בעדם כפי הכתובים וישובם ועכ"ו אינו נכון בעיני כפי פשוטם והדרך הב' היא שהנביא תאר אותה בגי תארים עניה שהוא מגדול עם עני ודל וסוערה שמרוב הצרות היא תמיד בסער כמו שאמר הנה סערת ה' יוצאה ותאר שלישי הוא לא נוחמה כי בהיותה בגלות אין לה נחמה וכמו שאמר כמגלת קינות אין לה נחמה מכל אוהביה כל רעה בגור בה היו לה לאויבים וכנגד שלשה התארים הרעים האלה יעדה בגי יעודים טובים כי כנגד העניות והדלות שקראה עניה אמר הנה אנכי מרביץ בפורך אבניך וגומר ושמחי כדכוד וגומר רוצה לומר שהבית נבנה מהמור שהוא הסידי ומהאבנים לפי שהסידי הוא הטיט ששמים ונטבעים בו האבנים ומהאבני' מה' שישימו ביסודו' הבני' שהם אבני' גדולות ואינם כ"כ משובחות ומהם שישימו בחלונות ובשערי' והם האבנים היותר משובחות וטובות ובכתלים שהם גבולי הבית ישימו משאר האבנים שאינם כ"כ משובחות ולכן אמר הנה אנכי מרביץ בפורך אבניך שהפורך יהיה לך כמקום סיד והוא הכחול השחור שישימו על העינים כמו שאמר ותשם בפורך עיניה כי תקרעי בפורך עיניך ואחר שדבר מהפוך שיהיה במדרגת הסידי דבר מהאבנים וראשונה מהאבנים אשר ישימו ביסודות שהן היותר פחותות ועליהן אמר ויסדתיך בספירים ואמנם בחלונות שיבא בהם השמש אשר קרא שמשותיך אמר שישים כדכוד והוא האבן האדומה הנקראת רוביניו והיא אבן יקרה יותר מן הספיר והשערים גם כן שהם לכבוד ולתפארת ישים באבני אקדה שהוא אבן יותר יקרה מכדכוד והוא הנקרא בלשונם קרבונקלי' שהיא מאירה בלילה כמו גחלי אש ולכן קראה אבני אקדה ואמנם כל גבולך שהוא שאר כותלי הבית לא יהיו מאבנים כ"כ יקרה כמו כדכוד ואבני אקדה אבל יהיו מאבני חסין שהם לארוב אבנים טובות ומרגליות וכל זה הוא משל לרוב עושרה תחת היותה בגלות עניה ואולי שגם זה לפי ענין חכמי אדם שנתנו ב"ה העתיד לבוא שיבאו בני המזרח אשר שם האבנים הטובות ויביאו מהם רבות לבנות בית ה' וכן אמרו חכמים

ישעיה נד

אברבנאל

ז"ל בכ"ר עתיד הקדוש ברוך הוא המזרחי של בית המקדש הוא ושני משמשי של מרגלית והאישומו הרבה למי שלא ובפסיקתא א"ר בנימין בן לוי עתידו' לחת להיות מלאים אבנים טובות ומרגליות על מה שאמר סוערה ויעדה שתחש בהשקט ולא ישופנה עוד השם בסערה וכל בניך למודי ה' ובסבת זה יקרה בניך כי מהחכמה ופעל השכל ימשך גם כן על זה בצדקה חכונני רוצה במכוון ובהשקט שהוא הפך הסערה ונכונה נוחמה שהיה כן מפאת הגלות והגושמי כל היום אמר רחיק מעושק כי לא תהיה את תהיי מרוחקת מעושק ומגול ומכל כי לא תיראי שיקרבו עוד אליך ואמנם יגור ראוי לפרשו מלשון גר שהוא הנחה וכן כתב אבן כספי בירשיו שגור' הוא בטלטול בלי נחת ולכן נקרא הגר בגלות והוא כנגד התושב היושב לבטח וקטן גור לתנועתו הקלה יותר ומפני שהגר בארץ לא לו הוא מפקח הושאל זה השם לפחד מגור מסביב תבואנו אך אמנם הנחמה הראשונה שממנו יצאו העוננים ההם כלם היא וגרות כמו מי שני מגורי ואהבתם את הארץ וביתו ואבני גיר מנופצות הם האבנים המושלכות בכל צד ועל זה הדרך נאמר יגור אפס מאותי רוצה לומר את בצדקתה שלום בניך אמנם גור יגור בגרות וכל מי שיהיה שהוא אפס מאותי כלומר מן היתר ונפרד ומרוחק ממני ולפי שאין מקבילין אחר עליך יפול כלומר אתם הסידי אומרו שגרו ונטלטלו עמך ובכל צדך בגלות צר עליך יפול רוצה לומר עמך ובקרבך מלשון על פני כל אחיו נפל וכן פירשו חכמי ביכמות פ' כיצד והבטיחם שלא תפחד העולם שלא יבאו להשחיתה ברשעתם ואנכי בראתי חרש וגומר ואנכי בראתי מרדף רוצה לומר ועכ"ו לא יחבלו אותך כי יוצר עליך לא יציל וגומר לפי שזאת תהיה תרשיעו לפי שהאמות היום הם בחלונות יכריחו דהם לא מויכות שלא יתפצו בעוונות יאמרו שמי שיסמור דהם יהרגוהו וזהו יושעאל ומהם יעשו להכרתה ויכרתו והייקשים עוונים וזה ענין חכמי אדם שנתנו הדבור לכן אמר הנביא כנגד שניהם ל

רנו

ישעיה נה

אברבנאל

ז"ל אחר למשפט תרשיע בדרך הויכות היום לפי שזאת נחלת עבדי השם וצדקתם שלא יזיקם דבר ולא בחיל ולא בכח ולא בטענות הלצות כזוהות: נה

למה גמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו מים ויין וחלב לומר לך מה שלשה משקין הללו נספלין בהיסח הדעת אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח הדעת דבר אחר מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפתות שכללים אף דברי תורה אין מתקיימין במי שדעתו ראוונה היו כל צמא דרשו באופן אחר אמרו שם גמשלו דברי תורה למים שנאמר שתה מים מבורך מה מים חיים לעולם אף דברי תורה חיים לעולם שנאמר כי חיים הם למצואיהם מה מים מעלין את האמרות טהורות מה מים משיבין תורה כן אמרות ה' אמרות טהורות מה מים משיבין את גפשו של אדם אף דברי תורה תורת ה' תמימה משיבת נפש מה מים חיים לעול' אף דברי תורה היו כל צמא לכו למים כי טובים דודיך מיין מה יין משמח את הלב אף דברי תורה משמחים את הלב שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב ומה יין אי אתה טועם טעם כתיחליו וכל זמן שהוא מתישן בקנקן הוא משתבה כן דברי תורה כל זמן שמתשישין בגוף משתכחין שנאמר בישישים חכמה מה מים אי אפשר להתקיים לא בכלי כסף ולא בכלי זהב אלא בכלי חרס כן תלמיד חכם כן עייב ובפסיקתא רבתי אמרו בענין המים מה המים נתנין מלמעלה אף דברי תורה נתנין מלמעלה שנאמר מן השמים דברתי עמכם מה מים מכסין ערוותו של ים כמים לים מכסים כן דברי תורה על כל פשעים תכסה אהבה עד כאן ובשוחר טוב אמרו מה המים יורדין טיפין טיפין ונעשין נחלים כן דברי תורה שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר עד שנעשה כמעוף נובע מה מים מגדלים את הצמחים כך דברי תורה מגדלין כל מי שעמל בהם שנאמר כי מלכים ימלוכו מה מים אין הגדול מתבייש לומר לקטן השקני מים אף דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן למדני פרק אחר או הלכה אחת עייב ואתה רואה כמה מהחכמה ויופי המליצה יש בדברי החכמים האלה ז"ל אבל משום ישמע אדם ויוסף לקח אענה אף אני חלקי עוד הנה שתייה המים לאדם יש בה שתי תועלות הכרחיות האחת לכבות התלהבות החום שבגוף עד שפעמים רבות שתייה המים הקרים תרפא הקדחת האדומית והתועלת השני שהמוון לאצטומכא כשיעשה ממנו הבימום הוא עב בעבות ונסות המוון' עד שמפני זה היה בלתי אפשר שיעבור בשרייני' מפני שזאת היא לא ידקדקוהו המים כי בהתערבם עמו יעשה המוון דק ורקיק ויעברוהו השרייני' ו

19

שאיפה

פרק א'

הדרך לגדלות - שאיפה

מכיון שבני מלכים אנחנו - עלינו לשאוף להתנהג כבני מלכים, ולהשיג את מה שבאפשרותינו להשיג כבני מלכים, והיינו: השגות רוחניות בתורה ויראת שמים. רק ע"י שנשאף להשיג השגות גבוהות בתורה ויראת שמים כראוי לנו מתוקף מהותינו ותפקידנו כבני מלכים - נזכה אכן להגשים את שאיפתנו.

ידידי היקר: אינך מסוגל לשער את העוצמה הרוחנית הנמצאת בקירבך!! מקומך בבריאה כמיזוג של רוח וחומר, ויכולת הישגך - משמשים מענה הולם להלכי הנפש הרוחנית שלך הזועקת להתעלות. עבודתך היא אשר תביא אותך להיות יצירה רוחנית מחודשת ושלמה במהותה, אשר בה חפץ הבורא יתברך. כל העדר שלמות בך - חוצץ בינך ובין התכלית, שהיא: להיות האדם השלם - האיש האלוקי - "גדול הדור"...

התבוננות באופקי האינסוף של המציאות הרוחנית בבריאה, ועליונות השכל האנושי בהשגות רוחניות - תביא אותך להכרה במרחבי היכולת האנושית שלך, העומדים מעל ומעבר למגבלות החומר. **בכוונך להעפיל לגבהים - שרק בכוח ההכרה במציאותם והשאיפה הכנה לכיבושם ניתן להגיע אליהם!!**

שכן הקב"ה האציל עלינו אינסוף סמכויות ותפקידים בהנהגת הבריאה, ואך לפלא שבעוד אנחנו חותרים למעמד סמכותי עלוב ביחסי אנוש - איננו מממשים אפילו אפס קצה מעמדינו והסמכויות שהוקנו לנו בהרחבה יתירה בתוקף היותנו "אדם"...

"שאיפה לשלמות" - מביאה את האדם למדרגה הרוחנית אליה הוא שייך. הזווית הרחבה בה נראים האדם והתורה כרוכים זה בזה - לא מותירה מקום לקטנות השגה. ולכן יש לך לשאוף בלימוד התורה לדעת את כל הש"ס! את כל ארבעת חלקי שו"ע! לא להסתפק בפחות מזה!!

כשמבקשים לדעת מהו יסוד ושרש הצלחת האדם בתורה ויר"ש, צריך לדעת כי העיקר והבסיס שעליו עומד הכל הוא: **השאיפה!!!**

ובענין זה דרש הגאון הצדיק ר' מיכל יהודה לפקוביץ בפני תלמידיו, ואמר כך: **השאיפה היא ההקדמה לקנין כל המעלות, והיא הנותנת לאדם את הכח**

שאיפה

אברהם ל. יצחק פרש קודק פאלי"א

להוציא את רצונותיו מן הכח אל הפועל. אם חסר האדם את השאיפה, או שהשאיפה חלשה אצלו - קשה לקוות שייצא ממנו מה שיכול וצריך לצאת ממנו!!

ובזה, שאיפת האדם צריכה להיות אחת, בבחינת: "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש - שבת בבית ה' כל ימי חיי!". זהו תפקידו של כל יהודי - ובפרט של בן תורה: שכל חייו יהיו בבית ה'!! להפוך את סביבתו ל"בית ה'!! ליצור מצב בו כל הסובב אותו יהיה אך ורק "בית ה'!!"

והדרך להגיע לזה היא ע"י שיעבוד האדם עם עצמו, יביא את עצמו לידי כך שלא יעסיק אותו מאומה מלבד העמל והיגיעה בתורה הקדושה, ויהיה שקוע אך ורק בהתעלות רוחנית בתורה ויר"ש!!

אולם בכדי להגיע לידי כך, על האדם ראשית כל להסיר מדרכו את כל המפריעים והמניעות, את כל העיכובים והענינים המסיחים את דעתו מדרך ההתעלות, ורק אז יוכל להגיע לעיקר - לשקוע כל כולו במטרה העומדת לנגדו!!

ואכן, דוד המלך פותח את ספר תהילים באמרו: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב ליצים לא ישב". ענינים אלו העמיד לנו דוד המלך כיסוד יסודות ה"אשרי" של האיש הישראלי!!

נהנה, יכולים אנו לטעות ולחשוב כי "עצת רשעים" - היינו: לילך בדרכם של פורקי העול אשר הסירו מעליהם את עול עבודת ה' לגמרי, אמנם האמת היא כי המחשבה הזו - בטעות יסודה. כל דבר רשות השייך עם יסודות של גשמיות העוה"ז - צריך בדיקה והבחנה אם אין בו גם מ"עצת רשעים"!!

לא רק מדבר הניכר שהוא "דבר רשע" צריך להתרחק, אלא יש לעמוד על המשמר בכל עת ובכל שעה, ולבדוק היטב אם אין אנו נפגשים עם דבר שיש לו איזה שהוא קשר עם "רשעות"!! האם אין אנו מתחברים חלילה עם דבר הנוגד את דעת התורה - שכן זוהי "דרך רשעים"!!

ובזה, כל מילוי רצון האדם הבא מחמת המשיכה שנמשך ל"עין רואה ולב חומד", כל פעולת איברים הנובעת מתאוות הלב - כל זה הוא בכלל "עצת רשעים"!!

ומהי איפוא השאיפה הנרצית? מהי הדרך הישרה אשר ילך בה האדם ויצדק? אף את זאת מלמדנו דוד המלך שם בהמשך המזמור... שכן כך הוא ממשיך ואומר: "כי אם בתורת ה' חפצו - ובתורתו יהגה יומם ולילה"!! זוהי השאיפה הרצויה, ואם מרגיש האדם שחסר לו בשאיפה זו - צריך הוא לפשפש בעצמו היטב ולבחון אם אין לו איזו שייכות עם "עצת רשעים" ו"דרך חטאים"!!

ואף אם עתה אין לו עדיין שייכות לרשעים, והרי הוא רחוק מדרכם ועצתם - עדיין אין לו להניח דעתו בכך, שכן אם אינו קרוב ל"כי תורת ה' חפצו", אם אין לו את השאיפה החזקה הבאה מתוך ידיעה והרגשה כי חייו אינם שווים לולי "תורת ה'", אזי עדיין רחוק הוא מחלק הטוב - וקרוב לחלק הרע המוזכר בקרא!!

וצריך לדעת, כי אין הדבר בגדר גוזמא, אלא כך היא המציאות האמיתית: אם חסר האדם את השאיפה של "כי אם בתורת ה' חפצו" - חסר לו היסוד, והרי הוא בסכנה גדולה להגיע ח"ו לכלל "עצת רשעים" ו"דרך חטאים"!!

כי תחילת ההצלחה הרוחנית של האדם כאמור - אינה אלא ע"י השאיפה החזקה ל"תורת ה'", ורק על ידי שאיפה זו הוא יוכל להגיע ל"בתורתו יהגה יומם ולילה"!!

אכן, אם תהיה שאיפת האדם אך ורק לזה - ל"בתורת ה' חפצו" - מובטח הוא בדברי דוד המלך שחפץ ה' בידו יצלה, וכפי שמסיים שם דוד המלך: "והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריו יתן בעתו"!!

הוא יצליח לכלכל את מעשיו כפי הנדרש מעמו בכל ימי חייו, וכמו העץ הנטוע על פלגי מים ושרשיו חזקים ועמוקים בקרקע - כך יהיו שורשיו של ה"שואף" חזקים ונטועים היטב במעמקי העולם הרוחני, עד שכל המצבים שיקיפוהו, ובכל הנסיגות שישחרו לפתחו - לא יוכלו להזיזו לעולם מתורת ה'! "אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח"!!

ללא שאיפה - לא נגיע לכבוד!

בטכס הנחת אבן הפינה לשיבת פונביז' בבני ברק - טכס בו השתתפו הרבה מגדולי ישראל וביניהם מרן החזו"א זצ"ל ומרן הגר"י אברמסקי זצ"ל - נשא הרב כהנמן זצ"ל דברים אודות שאיפתו להקים ישיבה לתפארת. בתוך

דבריו אמר הרב כהנמן בפאתוס: "כאן תקום בעזרת ה' ישיבה לשש מאות בחורים - הישיבה הגדולה ביותר בתבל!!".

כל הנוכחים הבליעו חיוך וגיחכו בליבם על חלומותיו המופרכים של הרב כהנמן, שכן היה זה מיד לאחר השואה הנוראה אשר כילתה את שמנה וסלתה של היהדות החרדית, הציבור היהודי בארץ ישראל - מנה מעט מזעיר, ובחורי ישיבה - היו באותם ימים חזון נדיר... כשגמר הרב כהנמן את דרשתו - ניגש אליו הגאון ר' יחזקאל אברמסקי, ואמר לו: רבי "איהר חולעמט" (רבי, אתה חולם), אולם הרב כהנמן לא התפעל - רק השיב ברוגע: "יא, יא, אבער איך שלאף נישט..." (נכון, נכון, אבל אני לא יושן...).

ואכן חזונו של הרב כהנמן הגשים את עצמו מעל ומעבר לציפיות - ובישיבת פונביז' לומדים כיום מעל אלף בחורים, חוץ מאברכי כולל פונביז' - שהוא עולם בפני עצמו, עולם של אברכים גדולי תורה העמלים בה במסירות נפש ממש, וכל זה בזכות דבר אחד: בזכות "חלומותיו" של הרב כהנמן!!

הרי לנו איפוא כי המפתח להצלחה - הוא החלום!! כשם שלפני שבונים בנין צריך לתכנן אותו, לדמיין איך הוא יראה, ואז לשרטט זאת על גבי הנייר בכדי שהבנאים ידעו כיצד לבנות ולהגשים את החזון - כך ממש הוא הדבר אף בתחום הרוחני: בלי שיחלום וידמיין האדם כיצד הוא יגדל לגדול בישראל - לא שייך שיצליח להגיע לכך!! אם הוא לא יתכנן לדעת ש"ס - הוא לא ידע ש"ס!!

וכפי שמסופר על הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל - מראשי ישיבת טעלז' בארה"ב, שכשהוא היה ילד - קנו לו הוריו תמונות של רבנים ואדמו"רים בכדי שישחק עמן. באחד הימים - החליט מרדכי'לה הילד לסדר את כל תמונות הרבנים שברשותו - ולהדביקן במחברת מיוחדת אותה ייעד לשם כך. ואכן - הוא השקיע שעות רבות בסידור התמונות ובהדבקתן, המחברת היתה מלאה כמעט לגמרי, אולם דוקא באמצע - במקום החשוב ביותר - הוא הניח שני עמודים ריקים...

כשראתה אמו את היצירה - היא הבחינה בעמודים הריקים באמצעה של המחברת, והיא שאלה: "מרדכי'לה, מדוע השארתי בדיוק באמצע המחברת דפים ריקים?". אולם מרדכי'לה הילד לא התבלבל - והשיב על אתר: "אמא, כאן - באמצע המחברת - השארתי מקום לתמונה שלי!!... כאשר אני אגדל - אני

אשב ואלמד תורה בהתמדה, עד שאזכה להיות ככל הצדיקים הגאונים הללו - ותמונתי תודבק כאן!!...".

ואכן זכה ר' מרדכי להיות אחד מגדולי ישראל המובהקים, וסוד הצלחתו הוא כאמור: החלום, החזון, השאיפה והרצון!! מי שחולם - אבל לא יושן - לבסוף יצליח לממש את חלומו הגדול!! כי רק מי ששואף להרבה - אפילו מעבר לכוחותיו - יצליח להוציא את כוחותיו אל הפועל, ואף יותר. אך מי שאינו שואף - לא יצליח כלל!!

וכפי שהעיד על עצמו רבי ישראל סלנטר זצ"ל בזקנותו: "כל ימי חיי שאפתי להיות כמו הגר"א - ולכן יצאתי ר' ישראל סלנטר"... ומרן החפץ חיים זצ"ל נוהג היה לומר (עולת שלמה ח"ב עמ' תק"א): "נפוליאון אמר: חייל שאין לו שאיפה להיות גנרל - אף חייל פשוט איננו. ואני אומר: בן ישיבה שאין לו שאיפה להיות גדול בתורה - אף בן ישיבה אינו!!..."

וכן מסופר על האדמו"ר רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצ"ל ("דברים ערבים" עמ' 8), שאמר על עצמו: "בילדותי האמנתי שאעלה בסערה לשמים כאלוהי הנביא. עכשו שזקנתי - אין לי עוד תקווה לזה. יש לי עתה רק תפילה אחת: שלא ארד לשאול תחתיות... אבל בלי אותה אמונת נעורים - מי יודע היכן הייתי נמצא כעת?!"...

ומעשה בהרה"צ רבי צבי הירש מאופוצ'נה, שנסע פעם לרבו בפשיסחה. בדרכו - הצטרף אליו אברך נוסף לנסיעה. רבי הירש שאלו: "האם הנך חסיד?", והאברך השיב: "הלואי ואהיה יהודי פשוט...". מששמע רבי הירש כן - החזיר לו תשובה על אתר, וכך אמר: "בצעירותי, כשנסעתי לחוזה מלובלין - ידעתי כי אפס הנני, אבל רציתי ליהפך לשרף, להגיע לדרגת הבעש"ט, ולפיקך - אף שלמדרגתו הנוראה לא הגעתי - זכיתי לפחות להגיע להיכן שהגעתי... אך אתה" - סיים רבי הירש את דבריו - "אם כבר כעת אינך שואף אלא להיות יהודי פשוט - מי יודע מה כבר תשיג?!"...

ואף פוסק הדור - הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל - היה אומר (מובא בהקדמה לשר"ת אגרות משה חלק ח'): "בשום ענין אסור להאדם לשאוף ליותר ממה שמדרגתו ואישיותו מאפשרות - חוץ מאשר בנוגע לגדלות בתורה, שהשאיפה אליה צריכה להיות ללא גבול, כי רק כך אפשר להצליח". ובתשובותיו (אגרות משה, י"ד ח"ג, סי' פ"ב) כתב: "חיוב גדול על כל לומדי תורה בהישיבות - שישתדלו להיות גדולי תורה והוראה, ויראי שמים".

החל מן הצעד הראשון - המגמה צריכה להיות: **להגיע לרום פסגת המעלה!!** ולא רשות היא לנו - אלא חובה, שכן: **"חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי - אברהם יצחק ויעקב"** (תנא דבי אליהו כ"ה). **"חייב" דוקא - כי זה מן העיקרים בעבודה, וההכרח היותר גדול, כי דוקא בחיקוי הגדולים והענקים ביותר - יעלה האדם לרום כוחותיו שלו!!** בלי היוזמה הזאת - ישאר הוא בשפל המדרגה!!

זהו סוד פריחתם של ארזי הלבנון, הראשונים - אדירי התורה. **לא היכולת הניעה** את גלגלי פעולותיהם - אלא **הרצון הפנימי העז** הוא שהיה סוד הצלחתם!! **היוזמה הכבירה שלהם, אשר היתה ממש עד למעלה מכוחותיהם** - היא שהרימה אותם אל על!! **יוזמתנו הדלה - בעוכרינו היא, והיא אשר גורמת לשפל מצבנו!!** כי בלי יוזמה אין סופית - **לא נעשה כלום!!**

ומכיון שהיוזמה היא המביאה בעקבותיה את ההצלחה - **מידת ההצלחה** אף היא תלויה **במידת הרצון והשאיפה!!** וכפי שרגיל היה **הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל** לספר לתלמידיו, שבימי בחרותו, עת למד ולימד בישיבת גרודנא, נסע להנפש לכמה ימים בישיבת נוברהרדוק אצל דודו **הג"ר אברהם יפהן זצ"ל**. באחד מימי שהותו שם - ניגש אל דודו וביקשו שיראה לו מי הבחור המובחר ביותר בישיבה.

הצביע ראש הישיבה על בחור מסוים, ואמר להג"ר: **"זה העמקן הגדול ביותר בישיבה"**. אח"כ הראה לו בחור אחר - ואמר לו שהוא המתמיד של הישיבה. וכך חזר וציין עוד כמה בחורים - כל אחד והצטיינותו המיוחדת. זה ביראת שמים, זה בבקיאות, וכן הלאה.

חזר ר' חיים ושאל: **"סוף סוף - מי הבחור המובחר ביותר בישיבה?"**. לקחו ר' אברהם אל אחת מפניות היכל הישיבה, הצביע על בחור מסוים, ואמר לו: **"הנה, זהו הבחור המובחר ביותר בישיבה!"**. תמה ר' חיים ושאל: **"הרי כאשר מנית שבחם של כל בעלי המעלות הנבחרות - לא הזכרת שמו של בחור זה כלל? כיצד איפוא אומר אתה כעת כי הוא המובחר ביותר - אין כמוהו?"**

השיב לו ר' אברהם ואמר: **"נכון, צודק אתה. בחור זה איננו העילוי של הישיבה, הוא לא העמקן שבה, ואף בהתמדתו אין הוא המובחר ביותר. מעלתו של בחור זה שונה משאר המעלות שציינת. בחור זה הוא ה'מבקש' של**

ובאמת, ליסוד הזה - שעי"י שאיפות גדולות מגיעים להישגים גדולים - ישנו מקור בחז"ל. דהנה מובא **במדרש רבה** (דברים ה', ב'): **"זה שאמר הכתוב (משלי ו'): לך אל נמלה עצל - ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שוטר ומושל, תכין בקיץ לחמה, אגרה בקציר מאכלה.**

"מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה? רבנן אמרי: הנמלה הזו שלושה בתים יש לה, ואינה כונסת בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני הטינה, אלא באמצעי. ואינה חיה אלא ששה חדשים וכו', וכל מאכלה אינו אלא חיטה ומחצה, והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאת - חטין ושעורים ועדשים וכו'. ולמה היא עושה כן? שאמרה: שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהיה לי מוכן לאכול. אמר רשב"י: מעשה היה ומצאו בבור שלה שלוש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף, לפיכך אמר שלמה: לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם - אף אתם התקינו לכם מצוות מן העוה"ז לעוה"ב."

הבה נתבונן קמעא באורח חייה של הנמלה כפי שמתארים אותו חז"ל. כוחותיה של הנמלה - פעוטים הם ודלים, ולכאורה היה לה בהחלט מקום לחשוב: **"מה אני כבר יכולה לעשות?"** גם הסיבה בשלה היא כה מתאמצת וטורחת - **"שמא יגזור עלי הקב"ה חיים"** - היא סיבה בלתי מציאותית לחלוטין, ולצורך התממשותה נצרך שינוי הטבע ממש. והנה זה פלא: למרות הכל - יוזמתה של הנמלה גדולה עד מאד, היא מבצעת פעולות הנראות מעבר לכוחותיה - **והיא מצליחה במידה רבה מאד!!**

מכאן יש לנו ללמוד ק"ו בן בנו של ק"ו: ומה אם ביצור הזעיר הזה - בנמלה - כך, אנו - עם כוחותינו הכבירים - כל שכן שעלינו לעשות כל מאמץ, להתאמץ אף במקום בו המשימה נראית מעבר לכוחותינו - ואז אכן נצליח!!

שלא כנמלה - אשר מאמציה הכבירים לאגור כמויות אדירות של תבואה הינם חסרי מטרה ותכלית - אצלנו מדובר **בעבודת חיים מוכרחת!!** מתוקף תפקידנו אנו מחוייבים לאזור חיל, ולהחדיר בעצמנו את חובתינו **להעפלה בלא קץ והגבלה!!** ומהי תקוות אנוש אם יוזמתו דלה עד מאד, ומגיעה רק עד כדי **"חיטה ומחצה"**, שהיא כדף וחצי - בעוד עליו לצרוך למחייתו **"שלוש מאות כור"** - כל הש"ס וארבעה חלקי שו"ע? לבושתנו הלא זהו המצב אצל רבים - **ממש ההיפך הגמור מן הנמלה!!**

שאיפה

הנה, הנביא הושע מתנבא בשם ה' (הושע י"ד ב'): "שובה ישראל עד ה' אלוקיך - כי כשלת בעוונך". ולכאורה, דבר פלא אנו מוצאים כאן: כאשר עם ישראל נמצא בשפל המדרגה - במצב של: "כשלת בעוונך", קורא אליו הנביא ואומר לו: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" - והיינו: עד שיא מדרגת השלימות העליונה!! הכיצד?

אכן, על מלא זה כבר עמדו חז"ל, ולפיכך הם דרשו (יומא פז): מפסוק זה כי "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד!!", שכן בפסוק זה אנו רואים כאמור כי מהשפלות הגדולה ביותר ניתן להגיע לפסגת המעלה - "עד ה' אלוקיך!!".

אם נרצה לקבל מושג-מה על משמעות דברי חז"ל אודות "תשובה המגעת עד כסא הכבוד", נוכל לעשות זאת ע"י התבוננות בדברי החז"ק (ויקרא כט:), שם כתוב כי "הנשמות הן גזרות מתחת כסא הכבוד" - והיינו: כי נשמות ישראל הן הבונות והיוצרות את כסא כבוד שמים!!

ע"י עבודת ה' של כל אחד ואחד מישראל - איש איש כפי חלקו ותפקידו נבנה כסא הכבוד, ומעתה הביאור בדברי חז"ל שאמרו כי "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד" - הוא שבכוחה של תשובה להשיב את הנשמה אל מקור שורשה הרוחני בבנין כסא הכבוד, ולהגיע אל שיא שלימותה במילוי תפקידה הרוחני בבנין כסא כבוד שמים!!

אולם עדיין צריכים אנו להבין: מדוע עוד קודם שהחל החוטא לשוב בתשובה - כבר טובעים ממנו להגיע אל שיא השלימות: "עד ה' אלוקיך" - עד כסא הכבוד? לכאורה היה מתאים יותר להעלות זרישה זו בפני האדם בהמשך הדרך - לאחר שכבר התחיל את עבודת התשובה, וכאשר הוא כבר נמצא בשלבי העליה!! אז אמנם יש מקום לתביעה להמשיך הלאה - עד שיא השלימות!!

אכן ביאור הדבר הוא, שיסוד התשובה והסיכוי האמיתי להצלחתה - הוא רק כאשר יש שאיפה גדולה בתחילת הדרך!! רק כאשר הבסיס לתשובה הינו שאיפה להתחדשות והתקרבות אל ה', שאיפה להגיע אל שיא פיסגת השלימות - ניתן להתחיל את הדרך לתשובה!! בלא שאיפה זו - עבודת התשובה לא תצליח!! וככל שהשאיפה נשגבה וחזקה יותר - באותה מידה ממש יצליח השב להגיע אל שלימות התשובה ולהגשים את שאיפתו!!

שאיפות

הישיבה! ומי שהוא המבקש הכי גדול - הוא המובחר ביותר, כי הוא זה שיגיע רחוק יותר מהאחרים, על אף שעולים הם עליו במעלותיהם וכשרונותיהם!". לימים, הוכיחו דבריו של הגר"א יפהן את עצמם. אותו מבקש שעליו הצביע ר' אברהם יפהן זצ"ל היה לא אחר מאשר מאור דורנו - מרן הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל - בעל הקהלות יעקב.

וכתשובה הזו ענה אף רבי חיים עצמו ליהודי שבא לשיבת מיר ותר אחר הבחור המצוין ביותר בישיבה. אותו אדם נכנס לרבי חיים שמואלביץ זצ"ל, וביקש את עזרתו במציאת הבחור המיוחל, ור' חיים השיב ואמר לו: "ראה נא מכובדי: בחור פלוני - הוא המצויין ביותר בלימוד, בחריפות ובעמקות. בחור אלמוני - הוא המצוין ביותר במידות טובות, הליכות אצילות ויראת שמים. אולם בחור פלמוני - הוא הבחור המצוין ביותר בישיבתך, אין כמוהו!!".

אותו יהודי לא יכול היה להסתיר את תמיהתו, והוא שאל את הגר"ח: "מהי עדיפותו של בחור זה, בעוד האחרים עולים עליו בתורה ומידות? שמא ישנם מקצועות נוספים בישיבה? שמא לומדים כאן גיאוגרפיה, גיאומטריה או מתמטיקה?"

אמר לו ר' חיים: "אסביר לך את כוונתי. אכן, השניים אותם ציינתי - עולים בהצטיינותם על אותו הבחור, אולם בחור זה - אין ערוך אליו בשאיפותיו!! רצונותיו מוצקים הם כחלמיש, מרובים כרימון, שופעים כמעיינות - ולפיכך מובטח אני בו ששאיפותיו יניבו פירות, ועתיד הוא להאיר בשמי עולם התורה יותר מהאחרים!", וכך הוה...



פרק ב'

שאיפה לשיא השלמות

הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל - בספרו "שפתי חיים" (מועדים ח"א עמ' פ"ו) - מאריך לבאר את חשיבות השאיפה בתורה ויר"ש, ובפרט בכל הנוגע לשלמות בתשובה עד השיא והמעלה העליונה, ואלו דבריו:

אולם כמובן, יש הבדל גדול בין השאיפה - למעשה. בעוד שהאדם חייב לשאוף אל השיא - הרי שאת הפעולות המעשיות הוא צריך להתחיל דוקא בקטנות... כאשר עבודת התשובה מגיעה לשלב המעשי - צריכה היא להתבצע שלב אחר שלב... להתחיל במדרגות נמוכות - ורק אח"כ להמשיך לעלות למדרגות יותר גבוהות...

אסור לאדם לחטוף מיד בראשית השלב המעשי מדרגות גבוהות שאין בכוחו לעמוד בהן, אלא עליו להתחיל בשינוי מעשי קטן ובקבלות שהוא מסוגל לעמוד בהן - ורק אחר כך לעלות למדרגה גבוהה יותר!!

בן סורר ומורה נתבע על חסרונו בשאיפות!

יסוד זה - שמירת מדרגת האדם והצלחתו נמדדת לפי גודל שאיפתו - כוללם אנו ללמוד מפרשת בן סורר ומורה.

להנה, הרמב"ן (דברים כ"ח, י"ח) מבאר את חומרת מעשיו של בן סורר ומורה הנידון בעונש כה חמור, בכתבו: "והנה יש עליו שני עונשין, האחד - שהוא מקלה אביו ואמו וממרה בהם, והשני - שהוא זולל וסובא, עובר על מה שנצטוינו: קדושים תהיו, ונאמר עוד ואותו תעבודו ובו תדבקו - כאשר פרשתי שנצטוינו לדעת השם בכל דרכינו, וזולל וסובא לא ידע דרך ה'".

נורא להתבונן: מדוע כה חמור הוא עונשו של בן סורר ומורה? מהי חומרתם הכל-כך גדולה של מעשיו בגינם הוא נסקל? מלמד אותנו הרמב"ן כי החומרה נובעת מכך שה"בן סורר" הלזה לא עמד במדרגה של "קדושים תהיו"... הוא "לא ידע דרך ה'" לקיים ציווי התורה: "ובו תדבקו"... על כך מגיע לו להסקל!!

ובכן, אחר שביארנו כי התביעה על ה"בן סורר" הינה על שלא עמד במדרגת "קדושים תהיו", ולא קיים הציווי "ובו תדבקו" - יש לנו לברר מה היא אותה דרגה עליה נתבע ה"בן סורר", ומהו אותו ציווי אשר בגלל הפרתו הוא נהרג.

והנה, בביאור מדרגת "קדושים תהיו" כתב הרמב"ן (ויקרא יט, יא): "הענין, כי התורה הזהירה במאכלים האסורים - והתירה אכילת הבשר והיין, א"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות - שלא הזכיר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה!!

וזוהי אף הסיבה לכך שלפעמים למרות שהאדם רוצה בכל מאודו לעשות תשובה, ואף משנה את דרכו ומשפר את מעשיו - הוא אינו מצליח לעמוד במשימה אשר נטל על כתפיו: בעבודת התשובה.

שכן כאשר חסרה לאדם בתחילת דרכו השאיפה להגיע אל שיא השלימות - הוא משלה את עצמו בהישגים קלים: בשינוי אילו מעשים, בתיקון אילו קילקולים, והוא מסתפק בדרגה זו של "בעל תשובה" - בלי לשים את ליבו לכך שאינו משנה אלא אי אלו מעשים, בעוד שהדרך - לא נשתנתה לגמרי!!

ובאמת אם נחשוב מעט, נמצא שכך הוא הדבר גם בעניני העוה"ז: אדם הניגש לבנות בנין - אינו מתחיל בחפירת היסודות ואח"כ מתכנן את ההמשך... לפני שהוא ניגש למלאכת הבניה - הוא מתכנן במדוייק את כל השלבים: מהמסד - ועד הטפחות, מהמרתף - עד לעליית הגג!! בלי תכנית כזו - אין סיכוי לבנות אפילו בית קטן!!

וכן הוא הדבר אף בתשובה: האדם צריך לשאוף מראש להגיע לדרגה של "עד ה' אלקיך" - וזוהי התכנית שעל פיה הוא יתקדם צעד אחר צעד!! אם הוא מתחיל את דרך התשובה בלי תכנית מסודרת המבררת להיכן הוא צריך להגיע - הוא לעולם לא יגיע!! עבודת התשובה אפשרית רק אם מתחילת הדרך ישנה שאיפה מוגדרת: לשנות את כל סולם הערכים, להגיע אל שיא השלימות - ולא להסתפק בשינוי מעשים בלבד!!

רבי יז'ל מנוברדוק זצ"ל, היה ממשיך זאת לאדם היושב ברכבת הנוסעת בכיוון ההפוך ממחוז חפצו, וכשמעירים לו על טעותו - הוא מסב את פניו ויושב בספסל שלמולו - כשפניו מכוונים אל מקום חפצו... והנה, ודאי שוטה מופלג הוא האיש הלזה, שכן כל בר דעת יודע כי שינוי המבט בלי לקום ולעבור לרכבת אחרת - לא יביא אותו אל מחוז חפצו!!

וכך ממש הוא הדבר אף בעבודת התשובה: מי שמסתפק רק בשינוי המעשים, בתיקון הנהגה קלוקלת זו או אחרת, בלי לשנות את הכיוון - לא יגיע לעולם אל מחוז חפצו!! ראשית דבר צריך השב לעזוב את דרכו המובילה אל פי שאול, לשנות את ערכיו ואת כיוון מחשבתו - ולכוון אותם אל השאיפה הנשגבה: להגיע אל השלימות האמיתית!!

לפיכך בא הכתוב - אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי - וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות!!

"וכן יפריש עצמו מן הטומאה - אע"פ שלא הוזהרנו ממנה בתורה וכו', וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס - כענין שהזכיר הכתוב: 'וכל פה דובר נבלה', ויקדש עצמו בזה - עד שיגיע לפרישות!! באלו ובכיוצא בהן באה המצוה הזאת הכללית - עד שיכנס בכלל זאת הצוואה הנקיות בידי וגופו וכו', ושנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכים עצמם במותרות ובכיעורים".

ומה טיבו של הציווי: "ובו תדבקון"? אף את זאת מבאר לנו הרמב"ן (דברים י"א כ"ב): "תכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד - לא תפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו - ולבו איננו עמהם - אבל הוא לפני ה'. ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים - כי הם בעצמם מעון לשכינה".

הרי לנו כי ה"בן סורר" נהרג על שלא הגיע לפרישות, ולדבקות מוחלטת בה' עד ש"יהיו דבריו עם בנ"א בפיו ובלשונו - ולבו כל עמהם!!

ולכאורה יפלא הדבר, היאך אפשר לתבוע ולדרוש מנער בן י"ג שנה - הניצב עדיין בתחילת דרכו בעולם התורה והמצוות - לעמוד במדרגות כה נשגבות? האם בכלל מסוגל נער כה צעיר להגיע למדרגות נשגבות כאלו? כלום יכול הוא לקדש עצמו עד שיגיע לפרישות? הרי כל אלו הינן מדרגות גבוהות אשר על האדם לעמול שנים רבות בכדי להשיגן!!

אכן ביאור הענין הוא על פי היסוד האמור לעיל. כבר בתחילת דרכו צריך האדם לדעת את המטרה אליה עליו להגיע - ולשאוף להגיע עדיה!! אין זו "מעלה מיוחדת" בדרך עבודת ה' - אלא שבלא זאת לא תיתכן עבודת ה' כלל!! כי אם אין האדם יודע את המטרה, ואין בו את השאיפה להגיע אל הפסגה - ברור כי אף פעם לא יזכה להגיע אליה!!

והנה, חז"ל הלא לימדונו (סנהדרין ע"א): כי "בן סורר ומורה נידון על שם סופר", וע"פ האמור יבוארו הדברים כך: התביעה האיומה עליו אינה על כך שהוא לא אוחז כעת במדרגה הנפלאה של "קדושים תהיו"... אף לא על שאינו

מקיים בשלמות את הציווי: "אותו תעבודו ובו תדבקון"... אלו הן באמת מדרגות נשגבות - ולעת עתה הוא אינו מסוגל לאחוז בהן!!

התביעה כלפיו היא על שאין לו את השאיפה למדרגות אלו!! אם הוא זולל וסובא בשר ויין - סימן שאינו יודע כלל את הכיוון אליו הוא צריך לצעוד, ואת המטרה אשר להגיע עדיה הוא צריך לשאוף!! שאיפתו מצטמצמת לחומריותו של העולם הזה בלבד, ואם זוהי שאיפתו בתחילת דרכו - הרי שאל המטרה הוא כבר לא יגיע...

זהו איפוא ביאור דברי חז"ל שאמרו: "בן סורר ומורה - נידון על שם סופר"!!

בן סורר ומורה - לימוד לדורות

והנה, אמרו חז"ל (שם) עוד: "בן סורר ומורה לא היה, ולא עתיד להיות, ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר".

ה"דרוש וקבל שכר" הוא היסוד שלמדנו מפרשה זו - שעבודת התשובה היא בעיקרה שינוי השאיפה! לא די לשב בשינוי המעשים בלבד - אלא עליו לבסס את דרך התשובה מתחילתה על שאיפה אל המטרה האמיתית - שאיפה לשינוי ערכים!!

בחור הנכנס לישיבה ומגביל מלכתחילה את שאיפותיו - הרי הוא קוטל לחלוטין את סיכויי הצלחתו, ואף למה ששואף הוא לא יגיע!! כל קנין של מעלה רוחנית כלשהיא - צריך להתבסס על השאיפה להגיע לשיא השלימות!! רק לאחר שהאדם שואף אל המקסימום - הוא יכול להתחיל בחלק המעשי - שלב אחר שלב!!

וכך ניתן ללמוד אף מדבריו של רבינו יונה בשערי תשובה, שם כתב (ג', י"ז): "ודע, כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה, כמו מעלת הבחירה וכו', מעלת והלכת בדרכיו וכו', מעלות הקדושה - והתקדשתם והייתם קדושים, מעלת העבודה - שנאמר: אותו תעבוד וכו', ומעלת הדביקות - שנאמר: ובו תדבק. ובעבור המעלות האלה נברא האדם וכו', ומה תקות הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים שנברא בעבורם?".

אכן התשובה היא כנ"ל: קודם שמסדר הרמח"ל בפני האדם את דרך עלייתו בסולם המעלות - הוא מקדים ומצייר לו את תכנית בנין המעלות, מסמן לו את המטרה, ומלמד אותו להיכן הוא צריך לשאוף להגיע!!

לאחר שהאדם יודע את התכנית ושואף להגיע אל המטרה, אזי יכול הוא להתחיל ולבנות את בנינו - בנין המעלות - ע"פ סדר הברייתא של ר' פנחס בן יאיר, ולעלות בסולם - שלב אחר שלב!!

השאיפה - כמפתח לגדלות

והנה, הנחיצות הכל-כך גדולה הנודעת לשאיפה לגדלות - היא משום שאנו איננו מנצלים אפי' עשירית מהכוחות והכשרונות הגלומים בנו כמו בכל אחד ואחד, והדרך היחידה להגיע לניצול אותן יכולות - הינה רק ע"י שאיפה איתנה!! רק אם ישאף האדם - הוא יצליח להוציא את כוחותיו מן הכח אל הפועל!! הסיפור הבא - אשר התרחש באחת הישיבות בארץ - ימחיש זאת:

בגופו של אחד הבחורים המעולים שבאחת הישיבות הגדולות שבארץ ישראל - נתגלתה "המחלה הנוראה". כל חבריו בני הישיבה, הרמ"ם וראשי הישיבה - העתירו לפני יושב מרומים והרבו תפילה ותחנונים לרפואתו, אולם משמים כבר נגזרה הגזירה: מקץ חודשים של מאבק - נצחו אראלים את המצוקים, והבחור השיב את נשמתו המזוככת בייסורים - לבוראה.

ברגעים האחרונים בהם היה בהכרה - בין עלפון לטשטוש מלאכותי - היתה בקשה אחת בפיו: "את כל מעלתי הרוחנית" - הוא אמר - "השגתי בזכות המגיד שיעור שלימד אותי בשיעור ב' בישיבה-קטנה - ר' יצחק. בקשתי היא איפוא כי הוא - ורק הוא - יספיד אותי".

הוריו של הבחור ניסו להניאו מלדבר אודות ענינים כאלו, באמרם: "עוד תראה... אתה תבריא, ותמשיך לעלות ולהתעלות!!", אולם הוא רק חייך חיוב עצוב, ואמר: "הורי היקרים, אינני משלה את עצמי... בשמחה אני עובר לעולם שכולו טוב, ורצוני הוא רק שתבטיחו לי למלא את משאלתי אשר שאלתי מעמכם".

ההורים הנהנו בראשם בהסכמה, כאשר דמעות חמות זולגות על לחייהם. נראה היה כי הדבר הסב אושר רב לבחור אשר חיוך של קורת רוח התפשט על פניו, הוא עצם את עיניו - ויותר לא פקחן עוד.

והנה, לכאורה נראה כי קיימת בדבריו של רבינו יונה סתירה: מחד, הרי הוא עוסק כאן ב"מעלות העליונות" - במדרגות גבוהות בעבודת ה', אך מאידך הוא מגדיר מעלות אלו כ"מצות עשה" ש"בעבור כן נברא האדם", וא"כ לכאורה אין אותן המעלות בגדר "מעלות עליונות" - אלא הן חובה גמורה על כל אדם!! כיצד איפוא יתיישבו הדברים?

את התשובה לכך לימד אותנו המשגיח - הגר"י לוונשטיין זצ"ל - אשר ביאר כך: אכן, מעלות עליונות אלו - הינן בגדר מצות עשה, אך הנרצה במצוה זו הוא שישאף האדם להגיע אל מעלות עליונות אלו!!

הנרצה הוא שלא יאמר האדם: "מעלות אלו אינן לפי ערך מדרגתי" - שהרי "בעבור כן נברא האדם!!" מעלות עליונות אלו הינן המטרה אליה צריך האדם להגיע, ואליה הוא צריך לשים את מגמתו ולכוון את שאיפתו!! כי אם ישאף האדם ויזכור תמיד מהי המטרה - להגיע אל המעלות העליונות - לבטח הוא ישיג אותן לבסוף, אך אם הוא אפילו לא ישאף להגיע אל אותן המעלות - הוא לעולם לא יגיע אליהן!!

וכמו כן יש לנו ללמוד יסוד זה מפתח ספרו של הרמח"ל: "מסילת ישרים", ספר בו מדריך הוא את האדם צעד אחר צעד, מעלה אותו מדרגה אחת - לדרגה שלמעלה הימנה - ועד לדרגות העליונות: טהרה, חסידות, ענווה, ורוח הקודש.

דהנה, כבר בפרק הראשון - קודם שביאר הרמח"ל את המעלות העליונות - הוא פותח: "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה - שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו!!". עוד ממשיך הרמח"ל שם לבאר את חובתו של האדם בעוה"ז ולהגדיר מהי עבודת ה' הנדרשת ממנו, וכך הוא כותב: "וכשתסתכל עוד בדבר - תראה כי השלימות האמיתית היא רק הדביקות בו יתברך!!".

והנה, הרי "חסידות" ו"דביקות" הינן מדרגות השייכות למעלות העליונות - כמש"כ הוא עצמו בסוף הספר במדרגה העליונה: "כללו של דבר - ענין הקדושה הוא שיהיה האדם דבק כל-כך באלקיו", ומה ראה הרמח"ל להזכירה כאן בעמדנו בתחתית הסולם, עוד לפני שטיפסנו אפילו בשליבה הראשונה?

כאשר החלו בתכנון הלוייה, ונושא ההספדים עלה על הפרק - סיפרו ההורים לרבני הישיבה על משאלתו האחרונה של בנם, לאחר התייעצות - הוחלט לקיים את דברי המת, ואחד הרבנים נתבקש להתקשר אל אותו מגיד שיעור - ולבקש ממנו לכבד את רצון הנפטר ולהספידו.

ברגע הראשון - חש ר' יצחק כי החדר מסתחרר סביבו. הוא לא שמע כלל על אודות מחלתו של תלמידו לשעבר, והבשורה הקשה נפלה עליו כרעם ביום בהיר. הוא זכר היטב את אותו תלמיד: את קשייו, את נסיונותיו, את התמודדויותיו, ובעיקר - את הצלחתו הגדולה לבסוף. לעיני רוחו צפו ועלו תמונות שונות של אותו הבחור - והוא התקשה לעכל את הידיעה על כך שהוא כבר אינו בין החיים.

אולם לאחר רגעים ספורים הוא התעשת, והצליח לשמוע במעורפל את בקשתו האחרונה של תלמידו לשעבר, בקשה מוזרה לכל הדעות... "אני? להספיד? מה פתאום?" הוא ניסה להתחמק, "ובכלל, איך אעמוד במקום גדולים? מי אני ומה אני?" הוא הוסיף, אך משהובהר לו כי זו היתה משאלתו האחרונה וצוואתו של תלמידו, וכי "מצוה לקיים דברי המת" - הוא נענה לבקשה.

לאמיתו של דבר - לא היה לר' יצחק אפילו שמץ של מושג מדוע היה כה חשוב לנפטר כי דוקא הוא יהיה זה אשר יספיד אותו, ועל מה ולמה נטה הוא לייחס את כל עלייתו הרוחנית לזכותו. הוא לא תיאר לעצמו כי כבר בשעות הקרובות הוא ימצא תשובה מניחה את הדעת לתמיהתו...

שכן כאשר הגיע ר' יצחק ללוייה, עוד לפני שקם להספיד - ניגש אליו אביו של הנפטר, תחב לידו פתק מקומט, ואמר לו בדמעות ובקול חנוק: "עם בקשתו של בני כי אתה הוא זה שתספידנו - הוא ביקש ממני עוד דבר אחד: לקחת מהתא הפנימי שבארנקו את הפתק המקומט הזה, למוסרו לך, ולומר לך בשמו כי את כל חייו הרוחניים הוא חייב לך - ולפתק המקומט הזה!!".

ברגע הראשון - לא הבין רבי יצחק במה מדובר, אולם משפתח את הפתק והביט בו - הוא הבין הכל... כעת התבהרו להם הדברים במוחו... הוא נזכר באותם הימים - והמאורע המדובר צף ועלה מנבכי זכרונו לנגד עיניו:

בשיעור של אותו בחור - היתה בעיה חברתית קשה, והרבה מהבחורים לא הסתדרו זה עם זה. הוא - ר' יצחק - ישב וחשב כיצד ניתן להביא לאחדות בשיעור, ובסייעתא דשמיא הגה רעיון:

יום אחד הוא הגיע לשיעור כאשר באמתחתו חבילת דפים, בכל דף היתה רשימה של כל חברי השיעור - וליד כל שם שורה ריקה. בתחילת השיעור הוא שוחח עם תלמידיו אודות החשיבות הרבה הנודעת ליחסים שבין אדם לחברו - ולאחר מכן חילק את הדפים ואמר לתלמידיו כך:

"**לכל** אחד מאיתנו - ישנן מעלות רבות. לא תמיד הן ניכרות, לא תמיד הן מודגשות, לא תמיד הן נראות - אבל הן תמיד קיימות!! אבקש איפוא מכל אחד מכם לכתוב לצד כל שם ברשימה - שתי מעלות שהוא רואה באותו בחור!!".

ואכן, לאחר כמה ימים החזירו הבחורים את הפתקים לר' יצחק, אשר לקח אותם לביתו, והכין עבור כל תלמיד דף מיוחד ובו רשימת המעלות שראו בו חבריו - ע"פ המצויין בדפים.

זהנה, כאן ארע הפלא: מלבד ההשפעה שהשפיע עצדו של ר' יצחק לטובה על המצב החברתי בשיעור - אשר השתפר רבות, ניכרה לפתע התקדמות עצומה אצל כל בני השיעור בכל התחומים!!

בחורים אשר עד היום לא התאמצו בלימודיהם - החלו לפתע לשקוד ולהתקדם, וכמובן גם להצליח!! בחורים שהיו נחשבים חלשים - החלו פתאום להכנס לענינים, והטובים שמקדמת דנא - עלו בכמה רמות!!

ר' יצחק עצמו לא ייחס בזמנו חשיבות לצירוף המקרים הלזה, והוא סבר כי אין כל קשר בין שיפור המצב החברתי - להתקדמות הלימודית הגדולה. "אף אם ישנו קשר כלשהוא" - אמר ר' יצחק לעצמו - "הרי זה ודאי בגלל שיותר נעים ללמוד ולהתאמץ כאשר האוירה החברתית נעימה ותומכת".

אולם את האמת בשלמותה הוא לא ידע עד עצם היום הזה. רק היום - בעמדו מול קברו הפתוח של תלמידו - הוא הבין את החשיבות הרבה שנודעה לאותם פתקים אצל מקבליהם!! רק היום הוא הכיר בכך שההתקדמות הנפלאה

נבעה מתחושת האמון העצמי אותה קיבלו תלמידי בעקבות דברי ההערכה שנכתבו עליהם!!

אמון זה - הוא אשר דחף והמריץ אותם להוציא את כוחותיהם וכשרונותיהם מן הכוח אל הפועל, ולהתאמץ ככל הניתן בכדי לממש את מעלותיהם!!

באחד מימי השבעה - הגיע ר' יצחק לנחם את אביו של תלמידו. עמו הגיעה קבוצה מתלמידיו לשעבר - אשר נדברו להגיע יחדיו, ובנוכחותם סיפר ר' יצחק לנוכחים את סיפורם של אותם פתקים - ועל המהפך אשר חוללו אצל תלמידיו.

ואז קרה דבר בלתי יאומן: כל אחד מתלמידיו של ר' יצחק - חבריו של המנוח - הוציא ממקום סתר את אותו דף מקומט... לנגד עיניו המשתאות של ר' יצחק צצו מכל עבר אותם דפים קטנים, הדפים אשר כלפי חוץ נראו דומים - אולם כל אחד מהם טמן בחובו את מעלותיו המיוחדות של בחור אחד - יחיד ומיוחד!!

הרבה דברים נאמרו באותה הזדמנות, דברים אשר חיכו זמן רב להאמר. ר' יצחק גילה כי הרעיון אשר נועד למטרה חברתית בלבד - הצליח להביא לתוצאות מרחיקות לכת אצל רבים מתלמידיו בכל תחום מתחומי החיים, שכן הוא העניק להם מבט אמיתי ומפוכח על מעלותיהם, גרם להם להאמין בכוחותיהם וכשרונותיהם, הביא אותם לשאוף ולרצות לנצלם עד תום, ואכן - הם עלו ונתעלו עד שנהיו מטובי בני הישיבות בהן למדו!!

פרק ג'

הצמאון לתורה

כתב הגה"צ ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל (דעת תורה ה' ב' עמ' כ"ג): "מצינו שכששאל משה רבינו ע"ה שבניו ירשו את כבודו, א"ל הקב"ה: נוצר תאנה יאכל פריה (משלי כז, יח), יהושע הרבה שרתך, הוא היה משכים ומעריב בבית

הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא היה פורס את המחצלאות - כדאי הוא שימש את ישראל, עיי"ש במדרש (במדבר רבה כא, יד).

"כנראה ש'למדנים' - היו יותר גדולים מיהושע... אלא שיהושע התעלה בהעמדת ספסלים וכדומה!! וזאת היא הוראה כי **תשוקת החכמה** היא לו **ליהושע יותר מכולם!!** נוראים הדברים שבשביל העמדת הספסלים יהיה זוכה לירש את משה רבינו ע"ה!!", ע"כ. הרי **שיסוד גדלותו של יהושע היה בתשוקת החכמה** - והיינו **בשאיפתו הכבירה לעלות ולגדול!!**

ואכן, אצל כל גדולי ישראל רואים אנו בעליל כיצד הם היו **בשאיפה מתמדת לשאוב עוד ועוד תורה מן הבאר הגדולה**, ממש כאדם צמא המשתוקק למים אשר ירוו את צמאונו. על זה אמרו חז"ל **במסכת אבות (פ"א מ"ד):** "והוי שותה בצמא את דבריהם", **ובאבות דר' נתן (פרק ו')** הוסיפו: "הוי שותה בצמא את דבריהם - זה ר' עקיבא".

הרב יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א - בספרו: "חיים של תורה" (ח"א עמ' קס"ב) - מאיר את עינינו, ומראה לנו כיצד התקדם רבי עקיבא צעד אחר צעד - והכל מכח צמאונו הגדול. שכן כך מספרת לנו הברייתא באבות דר' נתן שם:

"מה היתה תחילתו של ר' עקיבא? אמרו: **בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום**". נתאר לעצמנו אדם בגיל ארבעים שאינו יודע קרוא וכתוב, וכל ימיו עברו עליו בבטלה ללא לימוד. אין ספק שאדם רגיל לא היה מעלה בדעתו להתחיל ללמוד בגיל כזה, ואף אנו לא היינו צופים לאדם שכזה עתיד של הצלחה והצטיינות בלימוד התורה. אלא שר' עקיבא היה שונה מכולם - הוא היה סמל של **"שותה בצמא"!!**

וכיצד התרחש המהפך? מה הביא את ר"ע ביום בהיר אחד לשנות את כל הרגליו שמימים - ולהתחיל ללמוד? אף את זאת מגלה לנו הברייתא: "פעם אחת היה עומד על פי הבאר. אמר: מי חקק אבן זו? אמרו לו: המים, שתדיר נופלים עליה בכל יום. אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא "אבנים שחקו מים"? מיד היה ר' עקיבא דן קל וחומר בעצמו: מה רך פסל את הקשה - דברי תורה שקשים כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם".

מסתבר שרבים חלפו ליד האבן החלולה - ולא שאלו דבר, אך רבי עקיבא היה שונה... כבר כאן ניתן להבחין **בצמאוננו הגדול לדעת, להבין דבר מתוך דבר ולהסיק מסקנות**. צמאון זה הוא שהביא אותו לשאול: "מי חקק אבן זאת?"!!

אף לאחר שקיבל תשובה לשאלתו וראה את כוחו של טפטוף המים - הוא לא הסתפק בזאת. הוא העמיק להתבונן - ומיד הסיק מסקנה על מידת כוחה של התורה, מסקנה מחייבת מאד למעשה!!

התבוננותו באותה האבן שחקקו המים - לימדה אותו **שאינ צריכין לכבוש את ה"הר" בבת אחת**. הוא הבין שהחור באבן לא נעשה על ידי הטיפה הראשונה אשר נטפה עליו - אלא בהצטרף טיפות רבות, ומכאן הוא הקיש אף לענין לימוד התורה, וחשב לעצמו: לא בבת אחת, לא ביום אחד, צעד אחר צעד - אך לבסוף לבטח יחקקו דברי התורה את ליביו!!

אין זה פשוט להגיע למסקנה אליה הגיע רבי עקיבא. הוא הבין דבר שנעלם מרבים מאתנו, שכן לעתים - כאשר עומדת בפנינו משימה גדולה וקשה - נוטים אנו להתיאש בנקל. הדבר מוצא את ביטויו כאשר אנו מגיעים לסוגיא קשה או לקטע קשה ברש"י, בתוספות או בשאר ראשונים, כמו גם בשאר חלקי עבודת ה' - כתפילה בכוונה, או הקפדה במצוות עשה ולא תעשה (לדוגמא: לשון הרע). אילו היינו מפנימים את המסר אותו למד רבי עקיבא מהחור שבאבן, היינו מבינים כי אם לא נתייאש אלא נתקדם צעד אחר צעד - בסוף נצליח להשיג את מטרתינו!!

אכן, רבי עקיבא לא עצר כאן. בעודנו עומדים ומתפעלים מזריותו בהסקת המסקנה **הרעיונית** על אודות היכולת שלו להתחיל ללמוד תורה - בא המשך דברי הברייתא ומגדיל את התפעלותנו כפל כפליים, וכך ממשיכה הברייתא ומספרת: **"מיד חזר ללמוד תורה"!!**

אדם אחר במצבו היה מתמוגג ונהנה מהרעיון שהתחדש לו, אולי גם היה מספר לאחרים את הלימוד הגדול שלמד מהמים שחקקו את האבן, אך מכאן ועד הסקת מסקנות מעשיות - עדיין רחוקה הדרך... הרי מעשים בכל יום שבני אדם שומעים שיחות ודברי התעוררות, הם נהנים ומתפעלים מהם מאד - אולם התוצאות המעשיות אינן ממהרות לבוא... היצר הרע ממלא את כל הלב בסיפוק ובהנאה מעצם השמיעה, עד שהעשייה בפועל נשכחת.

ר' עקיבא לא נהג כך, אלא **"מיד חזר ללמוד תורה"!! תיכף ומיד!! באותו הרגע!!**

מדוע הוא מיהר כל כך? האם לא היה מקום לדחות את הביצוע לתחילת שנת הלימודים הבאה, או לפחות לתחילת ה"זמן" הבא? ואף אם נאמר שבצמאוננו הגדול לא היה לו כח להמתין זמן רב - בכל זאת יכול היה להמתין לפחות זמן מועט, כדי למתן את המעבר החד מחיי בטלה לכניסה תחת עול לימוד התורה!

בכדי להשיב על שאלות אלו - צריכים אנו לדעת את אחד מטכסיסיו הסודיים של היצר הרע, טכסיס אשר חשוב מאד שנדע אותו - כדי שנשכיל ללחום כנגדו. נשים לב, שכאשר אנו שומעים שיחה או דברי התעוררות - גם כאשר הדברים מתישבים על הלב ואנו מקבלים על עצמנו להיטיב את דרכנו - אנו דוחים את הביצוע לזמן מאוחר יותר...

מדוע? וכי אי אפשר להתחיל מיד התחלה חדשה? לבטח אין זאת אלא עצת היצר!! הוא יודע היטב שקבלה לעתיד הינה דבר שעלול לשנות אותנו לטובה, ולפיכך הוא לוחש באזננו: "מחר... אל תמהרו להחליט עתה... יש גם מחר וגם מחרתיים - מדוע עליכם להזדרז?", **וכאן הוא טומן לנו פח!** הוא יודע שהתלהבותינו - אשר נמצאת עתה בשיאה - תצטנן ותדעך עד מחר או מחרתיים, חלק מהדברים ישכחו, וישום המסקנות ידחה לזמן לא ידוע... אם בכלל...

דורשי רשומות מצאו רמז לדבר (שמות י"ז, ט'): "וצא הלחם בעמלק, מחר" - ישנו עמלק (יצר הרע) שסיסמתו היא: "מחר"... בטכסיסו זה הפיל היצר חללים רבים, וכנגדו צריך לצאת למלחמה!!

לפיכך לא השתהה רבי עקיבא אפילו לרגע, ומיד כשגמלה בליבו ההחלטה להתחיל ללמוד תורה - קם ועשה מעשה, **מיד - בלי שהיות!!** הוא הבין כי אם ידחה ויעכב את מימוש החלטתו ללכת ללמוד תורה - הרי שזו תהיה נקודת תורפה בה יוכל היצר להכותו בטכסיסו הנודע!!

ובכן, איך מתחיל יהודי בגיל ארבעים ללמוד? גם את זאת מתארת לנו הברייתא: "הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמד תינוקות. אמר לו: רבי, למדני תורה! אחז ר' עקיבא בראש הלוח - ובנו בראש הלוח, כתב לו אלף בית -

ולמדה, אלף תיו - ולמדה". הבה נתאר לעצמינו את המצב הלא-נעים: אדם בגיל ארבעים - צריך לשבת בכתה אחת עם צעירי הצאן, ולא זו בלבד - אלא שבנו לומד עמו באותה הכתה...

אדם רגיל היה מתבייש ללמוד בתנאים כאלה, אולם בשעה של צמאון - אין מתחשבים בעניינים צדדיים שאין בהם חסרון מהותי!! את ר' עקיבא - שהיה אחוז בצמאון אדיר ללמוד תורה - לא היתה אי הנעימות יכולה לעצור!!

והנה, אילו היו שואלים אותנו: "מה יכולות להיות שאיפותיו של אדם המתחיל ללמוד בגיל ארבעים?", ודאי היינו משיבים שבגיל כזה קשה לצפות להשגים מרשימים, לפיכך סביר להניח ששאיפות האדם הזה תהיינה מצומצמות למדי. אי לכך, אם נשמע שאדם כר' עקיבא - המגיע ללימוד "א" - ב" בגיל ארבעים - מצהיר שהוא שואף לדעת את כל התורה, ולעמוד בראש ישיבה שבה עשרים וארבעה אלף תלמידים - יהיה הדבר בעינינו מגוחך ביותר.

עיון בהמשך דברי הברייתא - מלמד אותנו שאכן שאיפותיו של רבי עקיבא היו מעין אלו...

שכן כך ממשיכה שם הברייתא: "היה לומד והולך - עד שלמד כל התורה כולה. הלך וישב לפני ר' אליעזר ולפני ר' יהושע, אמר להם: רבותי פתחו לי טעם משנה. כיון שאמר לו הלכה אחת - הלך וישב לו בינו לבין עצמו. אמר: דבר זה למה נאמר? חזר ושאל, והעמידן בדברים. ר' שמעון בן אלעזר אומר: אמשול לך משל, למה הדבר דומה? לסתת שהיה מסתת בהרים. פעם אחת נטל קרדומו בידו, והלך וישב על ההר, והיה מכה ממנו צרורות דקות, ובאו בני אדם ואמרו לו: מה אתה עושה? אמר להם: הרי אני עוקר, ומטילו בתוך הירדן. אמרו לו: אי אתה יכול לעקור את כל ההר! היה מסתת והולך, עד שהגיע אצל סלע גדול. נכנס תחתיו, סתרו ועקרו והטילו אל הירדן, ואמר לו: אין זה מקומך אלא מקום זה... כך עשה להם רבי עקיבא לרבי אליעזר ורבי יהושע".

נתבונן במשל: הר גדול ולעומתו איזמל המתיו פירורי חצץ קטנים - מזכיר לנו את טיפות המים המטפטפות על האבן הקשה... כאשר עוברי אורח שואלים את הסתת מהי תכלית הסיתות שלו, והוא משיב שבדעתו לעקור את ההר ממקומו - תגובתם היא: המשימה אינה בת ביצוע! כאשר אנו מבקשים לדעת

מה השיב להם הסתת - אנו מוצאים: "היה מסתת והולך עד שהגיע..." אין לו מה לענות להם - כי הם מודדים את תכניתו בעינים של אדם פשוט... בתנאים רגילים - אכן נראית המשימה כבלתי אפשרית, ולפיכך יש צדק בטענתם.

אבל הסתת אינו מדבר - הוא שואף! **כאשר ישנה שאיפה וישנו צמאון - האפשרויות גדלות ללא שיעור!** לכן אין הסתת מוצא טעם בויכוח, ותשובתו היא במעשים: "היה מסתת והולך עד שהגיע..." - כלומר: הוא נתן לתוצאות **לדבר במקומו!**

נדמה, שהמשל בא לרמוז לנו על עוצם גודל מידת שאיפתו של ר' עקיבא. הצמאון הביאו להתבונן באבן ולהסיק מיד מסקנות. מסקנה רעיונית: היכולת להצליח - ומסקנה מעשית: **ללכת ללמוד.** עם צמאון זה הוא מגיע לרצון כביר, מעין: "הרי אני עוקר, ומטילו בתוך הירדן!!" הוא מגיע לשאיפה לדעת את **כל התורה כולה!!**

ואם היה שם מישהו שפיקפק ביכולתו, ואמר לו: "אי אתה יכול" - הרי המציאות באה וטפחה על פניו!! ר' עקיבא נהיה תנא, עמד בראש ישיבה שמנתה עשרים וארבעה אלף תלמידים, ומשה רבינו אמר עליו שראוי הוא שתנתן תורה על ידו!! (מנחות כ"ט ע"ב).

בזה מגיע לימודנו בסוגיית "והוי שותה בצמא את דבריהם" - לשיאו. כי כאן אנו רואים לאילו מימדים יכול צמאון להגיע, וכמו כן אנו יכולים לעמוד על תוצאותיו הברוכות. ר' עקיבא שואף מתוך צמאון - והגיע אל המטרה **שהציב לעצמו!!**

זהו הפכה הגמור של הליכה בדרך ההרגל והשיגרה. מי שממלא את תפקידו בעולם הזה באדישות כ"מצות אנשים מלומדה" - לעולם לא יוכל להגיע להשגים גדולים ולמדרגות גבוהות.

אך לעומת זאת מי שמסגל לעצמו שאיפה, צמאון ותשוקה - יצליח בס"ד לעלות בהר ה' עלייה אחר עלייה. אין לצפות לתוצאות מידיות, אבל עבודה עקבית מתוך שאיפה כנה - תביא במוקדם או במאוחר את התוצאות המיוחלות.

❖ צידה לדרך ❖

❖ השאיפה - הינה סם החיים הרוחניים. בלי שאיפה ואתגר - לא ניתן להגיע לכלום, וככל שהשאיפה גדלה - כך ההצלחה גדלה במקביל, שכן כשהנך שואף יותר - הנך משקיע יותר, וממילא הנך משיג יותר. השאיפה איפוא היא זו שכבוחה להעלות אותך לפסגות גבוהות ונשגבות - הרבה מעבר למה שנראה לך בתחילה!!

❖ כשתשאף להגיע לפסגה, להיות צדיק נשגב ועובד ה' אמיתי, להיות גאון ובקי בכל התורה כולה, והמטרה הזו תעמוד לנגד עיניך - כל הקשיים ממילא יתגמדו בפניך!! אתה לא תרתע מפניהם - ולא תיסוג אחור, כי בכח החזון והשאיפה תוכל לכבוש ולהשיג את האתגר הרוחני של גדלות בתורה ויראת שמים, ולו אם יהיה המחיר כרוך במאבקים כנגד המפריעים לעליה הרוחנית, ובניתורים כואבים על הנאות העולם הזה.

❖ חובתך - ויותר נכון לומר זכותך - לשאוף להגיע לשיא השלימות, וזאת מכיון שאכן הנך מסוגל להגיע לכך!! אם תשאף לכך - אכן תזכה להגשים שאיפה זו, ותזכה לגדול גדול בישראל, צדיק ועובד השי"ת, ככל גאוני וצדיקי הדורות!!

❖ ברם, היה אומר מרן החפץ חיים זצ"ל (קובץ מאמרים להרב פינק): "לעיתים, רואים אנו אנשים המשתדלים ומתאמצים בכל עוז בכרי להשיג מטרה כלשהיא - ואעפ"כ לא עולה הדבר בידיהם, ולכאורה - הכיצד? הלא נתבאר כי ע"י השאיפה ניתן להשיג הכל!!".

אכן הוא מקשה והוא מפרק, וכך היה הכהן הנרול מיישב: "האדם - מלא הוא רצונות רבים ושאיפות שונות הסותרים זה את זה, והם המניעים את האדם. באופן כזה - אכן קשה לאדם להפיק את רצונו ולהגשים את שאיפתו, שכן שאיפותיו ורצונותיו מתנגשים אלו באלו!!

צעירי הצאן! הסכיתו ושמעו: אתם המתחילים את דרככם במעלות התורה והיראה - מה גדולים הם הסיכויים ואפשרויות ההצלחה העומדות בפניכם! זכרו רק את התנאי החשוב להצלחה, והוא: "והוי שותה בצמא את דבריהם".

